

شهر

افصلنامه آموزشی، تحلیلی و اطلاع‌رسانی | برای معلمان، دانش‌جو معلمان
دانشگاه‌های وابسته و کارشناسان وزارت آموزش و پرورش |
دوره هفدهم | شماره ۱ | پاییز ۱۳۹۸ | ۸۰ صفحه | ۴۹۵۰۰ ریال | پیامک: ۳۰۰۰۸۹۹۵
www.roshtmag.ir

از آموزش تا اجرا و ارائه

ممیز؛ و برگرفت از

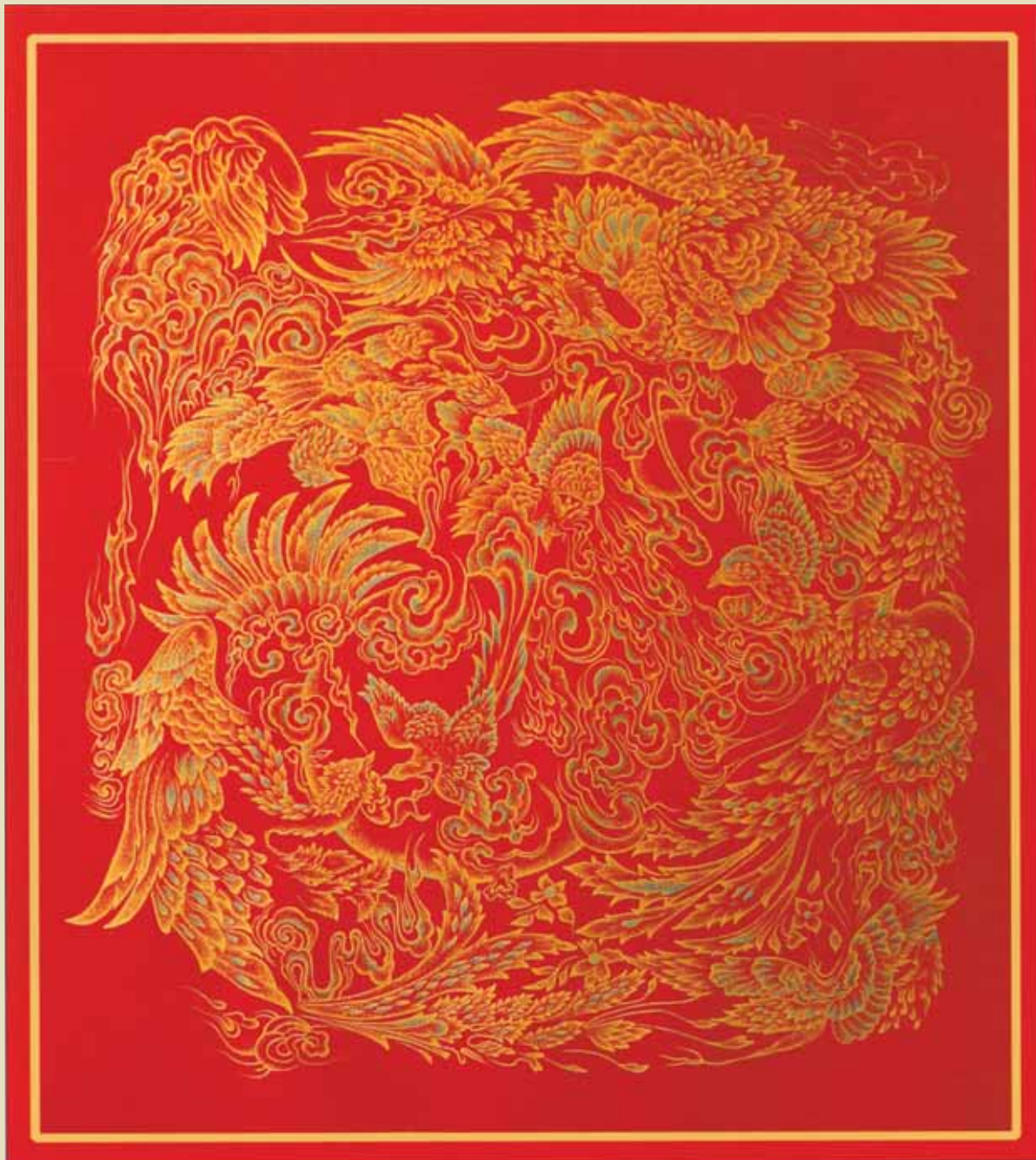
تاریخ هنر میان رودان

پرنیان؛ دسترنج همراهی

محلان هنر در مدرسه!

ارزشیابی در قالب بازی‌های

بومی محلی در درس فرهنگ و هنر

سیده فاطمه خلیفه بهبهانی
منبع: کتاب پرنیان؛ نگارگری (نقاشی ایرانی)

رشد آموزش

فصلنامه آموزشی، تحلیلی و اطلاع رسانی برای معلمان، دانشجویان معلمان دانشگاه‌های وابسته و کارشناسان وزارت آموزش و پرورش / ۸۰ صفحه / دوره هفدهم / شماره ۱ / پاییز ۱۳۹۸

مدیر مسئول: مسعود فیاضی
سردبیر: کاوه تیموری
هیئت تحریریه:
مرضیه پناهیان پور
مهدی الماسی
حمید قاسم‌زادگان
محمود حاجی‌آقایی
مهسا فبایی
مدیر داخلی: اعظم لاریجانی
ویراستار: جعفر ربانی
طراح گرافیک: مجید کاظمی
دبیر عکس: پرویز قراگوزلی
نشانی دفتر مجله:
تهران، ایرانشهر شمالی، پلاک ۲۶۶
صندوق پستی: ۱۵۸۷۵ / ۶۵۸۵
تلفن ۹-۱۱۶۱۱۶۱-۸۸۸۳۱-۰۲۱ (داخلی ۳۷۴)
نمبر: ۰۲۱-۸۸۴۹۰۳۱۶
وبگاه: www.roshdmag.ir
پیام‌نگار: honar@roshdmag.ir
صندوق پستی امور مشترکین: ۱۵۸۷۵ / ۳۳۳۱
تلفن امور مشترکین:
۰۲۱-۸۸۸۶۷۳۰۸
پیامک: ۳۰۰۰۸۹۹۵
چاپ و توزیع: شرکت افست
شمارگان: ۲۸۰۰ نسخه

سرمقاله	زنگ هنر در مهر، شور و بالندگی در کلاس / سردبیر / ۲
میزگرد	پرواز با شهبال‌های هنر / هیئت تحریریه رشد آموزش هنر / ۴
یادداشت	تشویق در درس فرهنگ و هنر با توجه به سند تحول / محمدعلی محمدیان / ۱۲
گزارش	هنرهای قرآنی در نمایشگاه قرآن / رشد آموزش هنر / ۱۴
مقاله	پایه‌ماشه، هنری که باید از نو شناخت / رضا ابوزید / ۱۸
خبر	درگذشت معلم صابر / بهار بدخشان / ۲۳
گزارش	گامی فراتر از کلاس هنر با بوی بهار نارنج / رشد آموزش هنر / ۲۴
هنر در آینه پژوهش	ارزشیابی در قالب بازی‌های بومی محلی در درس فرهنگ و هنر / هاجر دسترنج / ۲۶
گزارش یک دیدار	در کف کلاس هنر، همزیستی با دبیر هنر / ۳۰
معلمان هنرمند	با معرفی اسدالله مؤذنی / ۳۲
یادداشت	قزوین و کارگروه آموزش فرهنگ و هنر / داود نوروزی / ۳۳
گزارش	خیال خط (نمایشگاه در مدرسه) / علی شریف کاظمی / ۳۴
گزارش	همایش نگارگری در اصفهان شهر آب و آینه! / محمدعلی اشرفی / ۳۸
گزارش	پرنیان دسترنج همراهی معلمان هنر در مدرسه / فرزانه جعفری / ۴۰
معرفی کتاب	نگار جاویدان / زندگی و آثار استاد محمود فرشچیان / ۴۴
گفت‌وگو	عطر بوی هنر اصفهان در گفت‌وگو با مهدی عطریان / سردبیر / ۴۶
خوشنویسی در کلاس	چلبیانویسی / کاوه تیموری / ۴۹
مقاله	هنرمند همچون پژوهشگر، تاریخ هنر همچون پیشینه / صدیقه نایفی / ۶۳
مقاله	از آموزش تا اجرا و ارائه / ناهید محمدابراهیمی / ۷۰
گفت‌وگو	ساخت درب معرق برای حرم امام علی (ع) / رشد آموزش هنر / ۷۸

روی جلد: برگرفته از
نمایشگاه هنر انقلاب
موضوع: عروج
خشایار قاضی زاده
گواش و آبرنگ
۱۳۹۲

قابل توجه نویسندگان و مترجمان:

● مجله رشد آموزش هنر، آثار هنرمندان، استادان و صاحب‌نظران، به‌ویژه معلمان و مدرسان هنر و نیز، هنرجویان و دانشجویان رشته‌های هنری را که در نشریات عمومی منتشر نشده باشد، برای چاپ می‌پذیرد. ● مطالب ارسالی باید با اهداف کلان آموزش هنر در نظام آموزشی کشور هم‌خوان باشد و به حل مشکلات ریز و درشت آموزش هنر در مدارس و مراکز رسمی آموزش کمک کند. ● مطالب باید با خطی خوانا بر یک روی کاغذ نوشته شود و حاشیه صفحه و فاصله سطرها برای اعمال ویرایش مناسب باشد. ● حجم مقالات از ۱۵ صفحه دست‌نویس و ده صفحه حروف‌چینی شده بیشتر نباشد. ● اگر مطلبی، عکس یا تصویر و جدول و نمودار دارد، جای قرار گرفتن آن‌ها در حاشیه صفحات مشخص شود و تمام موارد به‌صورت لوح فشرده (با فرمت tif یا jpeg و dpi حداقل سیصد) همراه متن فرستاده شود. ● کپی صفحات اصلی متن ترجمه ضمیمه شود تا در صورت لزوم، بررسی صحت ترجمه و همخوانی آن با متن اصلی ممکن باشد. ● اهداف مقاله و چکیده آن همراه پنج کلیدواژه در صفحه‌ای مجزا ضمیمه شود. ● معرفی کوتاه پدیدآورنده، همراه نشانی و مخصوصاً شماره تلفن او در برگه‌ای جدا پیوست باشد. ● بی‌نوشته‌ها و منابع باید کامل و شامل نام نویسنده، مترجم، نام کتاب، محل نشر، ناشر، سال انتشار و شماره صفحه باشد. ● مجله در رد، قبول، ویرایش و تالخیص مطالب آزاد است. ● مطالب چاپ‌شده، لزوماً بیانگر دیدگاه گردانندگان مجله نیست و مسئولیت پاسخ‌گویی، با پدیدآورنده است. ● دفتر مجله از نگهداری یا بازگرداندن مطالب رد شده، جز در موارد خاص، معذور است. ● ترتیب چاپ مطالب به معنای درجه‌بندی و ارزش‌گذاری نیست، بلکه بر حسب ملاحظات فنی و رعایت تناسب و تنوع است.

بهار تعلیم و تربیت را در ماه مهر و مهرورزی و میعاد با کلاس و درس و هنر به جامعه دبیران هنر کشور مبارک باد می‌گوییم. خجسته و گوارا باد همت‌های خستگی‌ناپذیری که زنگ نور و روشنایی را با عشق و ایمان و اراده در کلاس آغاز می‌کنند. فرخنده باد قیام علمی و هنری قهرمانان و پیشگامان تعلیم و تربیت هنری که سرمایه هنری خود را عاشقانه و مهربانانه نثار گلدسته‌های آینده‌ساز کشورمان می‌کنند. ای کاش می‌توانستیم گوشه‌ای از عشق بی‌بدیل دبیران هنر کشورمان را با آتش کلمات فروزان کنیم؛ اما چه می‌توان کرد که این کار شدنی نیست و تنها دنیای معلم و جهان عاشقانه اوست که از سوز درون و شور برون خبر می‌دهد.

در سال جدید تحصیلی شایسته می‌دانم یکی دو نکته را به‌عنوان پیشنهاد خدمت همکاران عزیزم تقدیم کنم. اول آنکه نمایشگاه‌های هنری مدرسه را جدی بگیریم. احساس بالندگی و شکوفایی دانش‌آموزان در هنگام چیدمان آثارشان در راهروی مدرسه وصف‌ناپذیر است. شاید شایسته این باشد که دبیر فرهنگ و هنر، در تقویم کاری خود، سالانه سه نمایشگاه فصلی را در مدرسه از آثار بچه‌ها تدارک ببیند. این کار تأثیر همگانی بالایی دارد. زیرا دیده شدن آثار بچه‌ها، ذوق‌ورزی والدین، هیجان و شادی‌آفرینی اولیای مدرسه و دست در دست هم نهادن آثار این عوامل می‌تواند بزرگ‌ترین فرصت را برای تلطیف حس زیباشناختی بچه‌ها فراهم آورد.

امیدواریم در مدارس شهری و روستایی «**نهضت برپایی نمایشگاه‌های هنری**» بتواند راه را برای تحکیم و تثبیت درس هنر فراهم آورد. یکی از دبیران هنر را می‌شناسم - البته از این‌گونه دبیران کم نیستند - که موضوع درس را با مناسبت‌های مورد علاقه دانش‌آموزانش تلافی می‌دهد و بر بال سرمایه‌ها و داشته‌های بومی و محیط زندگی آن‌ها راه را برای خلاقیت بچه‌ها و پدید آمدن آثار هنری فراهم می‌کند. طبیعی است که پس از مدت کوتاهی از «**برگزیده‌های آثار هنری دانش‌آموزان**» می‌توان نمایشگاه دیدنی و شورآفرین در محیط مدرسه بر پا کرد.

دوم آنکه در همین راستا ابتکار سرگروه آموزشی درس فرهنگ و هنر در مازندران و تشکیل نمایشگاه مجازی از آثار دبیران هنر موجب پویایی بیشتر در تولیدات هنری همکاران است. گرچه می‌دانیم در فضای مجازی الزاماً حس و حال اثر هنری به خوبی انتقال نمی‌یابد اما این خود مقدمه‌ای است تا کار با تشکیل نمایشگاه‌های اصلی و واقعی به توسط دبیران هنر ادامه یابد و تکمیل شود. چقدر خوب و شایسته است در تمام استان‌هایی که این اتفاق رخ نداده با پیگیری سرگروه هنر عملی شود.

به همین سان دوست دارم مهر خود و همه دبیران هنر را تقدیم دبیر هنری کنم که در طی خدمت خود نمونه آثار هنری تک‌تک شاگردان

زنگ مهر با
شور و بالندگی در کلاس

خود را در ده مجلد صحافی کرد و از آن‌ها درباره شغل آینده‌شان نیز پرسش کرده بود. امروز که شاگردان آن دبیر بزرگ شده و هر کدام به راهی رفته‌اند درمی‌یابد که ذوق‌ورزی و پرورش حس هنری در آن‌ها باعث شده که شماری از آنان به راه هنر هدایت شوند. یادش بخیر استاد **عبدالله فرادی** (۱۳۷۵ - ۱۳۰۵) چه عاشقانه این سرمشق را می‌نوشت:

من بنده آن کسم که ذوقی دارد
بر گردن خود ز عشق طوقی دارد
تو معنی عشق و عاشقی کی دانی
این باده کسی خورد که شوقی دارد

سوم آنکه در کلاس درس، دبیران هنر دنبال گمشده‌ای هستند به نام حس و حال هنری! نکته‌ای که در بیان حجت الاسلام والمسلمین علی ذوعلم رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی به خوبی، روایت شده است؛ روایتی که حس و حال هنری را ورای درس‌های کلاسیک صرف قرار می‌دهد و می‌گوید: «هنرمندی مانند کمال‌الملک وقتی نقاشی کشیده، مبتنی بر سند یا کتاب و الگو، تابلوی خود را ترسیم نکرده هرچند که حکمت و فلسفه خوانده و فکورانه به آن اندیشیده، اما واقعیت این است تابلوی نقاشی کمال‌الملک برآمده از حس و حال هنری و فکری عمیق است. این حس و حال هنری بسیار مهم است و به همین دلیل است که اثر هنری او به دل می‌نشیند و از مخاطب خود دل می‌برد». * مصداق‌یابی این نکته برای دبیران هنر، در کف کلاس امری پیچیده و دشوار نیست. زیرا بیشترین تأثیر عینی در کلاس از آفرینش‌های هنری در کلاس مایه می‌گیرد. بنابراین اگر در کلاس هنر حس و حال هنری دانش‌آموز را بارور کنیم درواقع به سکوی پرتاب او به وادی درک بهتر آفرینش هنری دست یافته‌ایم.

«حس و حال هنری» پدیده‌ای لوکس و دور از دسترس نیست، بلکه دستمایه اصلی آن داشتن حساسیت هنری و کار مداوم برای رسیدن به آن است. بنابراین باید گفت کار اساسی دبیر هنر زمینه‌سازی برای بال و پر گرفتن حس هنری در دانش‌آموز، امری پسندیده، بلکه ضروری است. با آرزوی بهروزی و پیروزی همیشگی برای شما.

پی‌نوشت

* از بیانات حجت الاسلام دکتر ذوعلم
در نشست ۷ اسفند ۱۳۹۷

پرواز با

شهبال‌های هنر

گفت‌وگو با دبیران هنر دیار فارس

هیئت تحریریه رشد آموزش هنر / عکاس: علی‌رضا فرصت کار

اشاره

ای کاش فرصت زیاد و صفحات بیشتری داشتیم تا همیشه و همواره پای صحبت دبیران هنر در جای جای کشور عزیزمان می‌نشستیم. واقعیت این است که روایت هر کدام از دبیران هنر، علاوه بر اینکه با دیگری متفاوت است، بسیار شنیدنی و پرجاذبه است. از سخنان این عزیزان ده‌ها ایده و محور برای ایجاد شور و حرکت هنری حاصل می‌شود؛ امری که لازمه گام زدن استوار در عرصه هنر است. این بار دبیران هنر استان فارس ما را به ضیافت اندیشه‌ها و روش‌های هنری ارزنده خود در کلاس دعوت کرده‌اند. از خانم سکینه آقاحسینی سرگروه هنر استان فارس، و کارشناس گروه‌های آموزشی جناب دکتر شهریاری، برای اهتمام در شکل‌گیری این میزگرد مفید تشکر می‌کنیم.

سکینه آفاحسینی

این درس باید
حسن زیباشناسی
دانش آموزی
را که فکر و
ذهنش کنکور
است، تلطیف
کند و گرنه در او
شخصیت سالم
شکل نمی گیرد

حدود ۱۰۰ نفر می‌رسد. بقیه دبیران غیر تخصصی هستند که آن‌ها را هم سعی کرده‌ایم برایشان کارگاه‌های آموزشی و دوره‌ی ضمن خدمت بگذاریم.

* مریم فتحی در مهرماه که دنبال کار پژوهش برای کتاب هشتم بودم، آماری از دبیران هنر از اداره گرفتم که نشان می‌دهد ما در استان حدود ۱۶۹ نفر دبیر هنر، فقط در متوسطه اول داریم.

* آفاحسینی از طرف گروه آموزشی استان، کارگاه‌های آموزشی خوبی برای همکاران، چه تخصصی چه غیر تخصصی، برگزار شد. البته به سختی مجوز این ساعت‌ها را دادند. متأسفانه ما در بازدیدها به دبیرانی برمی‌خوریم که هیچ اطلاعاتی راجع به هنر ندارند، چرا که رشته تخصصی آن‌ها چیز دیگری است. یا اصلاً علاقه‌مند به هنر نیستند. اگر در سطح نواحی یا استان آموزش بدهیم باز هم نمی‌شود. چرا که شاید امسال هنر تدریس کنند ولی سال دیگر تدریس نکنند.

لطفاً دوره قبل از کتاب‌های هفتم و هشتم را با این دوره که این سه کتاب آمده مرور و مقایسه کنید.

* زهره کنگاوری من رشته هنر را در دانشسرای هنر خواندم و ۳۱ سال سابقه تدریس دارم. باید بگویم که کتاب پایه دهم بیشتر تئوری است و به معرفی رشته‌ها می‌پردازد، در حالی که بچه‌ها زیاد به تئوری گرایش ندارند. به همین دلیل وقتی می‌خواهیم امتحان بگیریم دانش آموز پس می‌زند. چرا که بیشتر کار عملی را دوست دارد.

از نظر شما کتاب با نیازها هماهنگ هست یا نیست؟

* زهره کنگاوری نه کتاب خیلی اشکال دارد. کار عملی باید باشد. من کار عملی کار می‌کنم. در جلسه اول رنگ‌شناسی درس می‌دهم.

* دوستان و همکاران عزیز! می‌دانید که در سال ۱۳۹۸، همسان‌سازی کتاب درسی در پایه دوازدهم به پایان رسید و این به آن معنی است که ما ۸ ساعت درس هنر داریم؛ امری که در تعلیم و تربیت هنری بی‌سابقه است. ۸ ساعت ظرفیت بسیار خوبی است. ما در سرمقاله‌ها همواره تأکید کرده‌ایم که مقوله هنر یک مقوله فرادرسی است؛ یعنی درسی است که سایه‌سارش باید بر تمام درس‌ها بیفتد. این درس باید حس زیباشناسی دانش آموزی را که فکر و ذهنش کنکور است، تلطیف کند و گرنه در او شخصیت سالم شکل نمی‌گیرد. نظام ارزش‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، علمی، و زیباشناختی باید به مثابه عوامل متناسب و متنظری باشد که شخصیت متعادل را شکل دهد. در حال حاضر مقطع خوبی است و درس هنر جایگاه خودش را دارد. این مقدمه‌ای است تا تجربیات ارزشمند شما دوستان را بشنویم. ما سعی کرده‌ایم مجله رشد هنر را به عنوان مجله‌ای تراز قرار دهیم تا دبیران هنر بیشترین حضور را در آن داشته باشند. لطفاً با معرفی خود، احساسات، نظرات، خاطرات و روش‌های آموزشی‌تان را به نحوی شرح دهید که دیدگاهتان را نسبت به درس هنر به خوبی منعکس سازد. در ابتدا از سرگروه هنر خانم آفاحسینی، خواهش می‌کنم نمایی از درس هنر استان را ترسیم کنند.

* خانم سکینه آفاحسینی طی سه سال حضور من در این گروه، به عنوان سرگروه، تعداد همکاری که در سطح تخصصی کار می‌کنند به

را به صورت کوفی بنایی، با خلاقیت خود طراحی کنند. اتفاقاً دانش‌آموزی که در کپی کمترین نمره را گرفته بود پرگار گذاشت و با رسم دواير متحدالمرکز **محمد رسول الله** را طراحی کرد! برای من خلاقیت چیز دیگری است؛ غیر از کاری که ما انجام می‌دهیم. کتاب‌های امروز چون به خلاقیت پرداخته‌اند موفق‌ترند. در واقع بستر خلاقیت اگر فراهم شود، شکوفایی بچه‌ها بهتر خواهد بود.

برای هنرهای آوایی چه می‌کنید؟

از نمایش‌نامه‌های موسیقی استفاده می‌کنم. مثلاً کلیپ «مرغ سحر» را همراه با متن نمایش می‌دهم. روی ویدیو پروژکشن بچه‌ها متن را می‌بینند و زمزمه می‌کنند. در این بین بحث ریتم، وزن و آوای موزون و ناموزون، رنگ و بافت صوتی را هم طبق کتاب تعریف می‌کنم و با هنرهای تجسمی مقایسه می‌کنم.

✳️ **نجمارزمی** کارشناس شیمی

کاربردی، کارشناس‌ارشد ادبیات نمایشی، شاعر، داستان‌نویس و دارای تجربه در بازیگری و کارگردانی هستم. قبلاً ۱۴ سال دبیر شیمی و دو سال هم کارشناس فرهنگی هنری در شهرستان کازرون بودم. اما در مورد هنر، ابتدا که شروع کردم ۶ کارگاه ۴ ساعته در رشته‌های عکاسی، هنرهای تجسمی، گرافیک و نمایش، متناسب با نیازها، به‌خصوص برای همکاران غیرتخصصی دایر کردیم. برای این کار از انجمن‌های هنری شهرستان، از جمله انجمن عکاسی کمک گرفتیم. روز اول تعداد شرکت‌کنندگان در کارگاه‌ها کم بود. اما کم‌کم زیاد شدند و در ششمین کارگاه تعداد بیشتر از همیشه شده بود.

ما در استان‌های مختلف دیده‌ایم که متناسب با فرهنگ خودشان فعالیت‌هایی را ارائه می‌کنند. مثلاً در سیستان و بلوچستان همکاران از ویژگی تاریخ سیستان استفاده می‌کنند. دبیر هنر ریشه‌های فرهنگی خودش را مطرح می‌کند. در فارس به طریق اولی ویژگی‌های فرهنگی داریم. آیا شما از این داشته‌ها برای بهبود کلاس هنر استفاده می‌کنید؟

✳️ **عبدالرسول خواجه** من لیسانس طراحی فرش، کارشناسی‌ارشد گرافیک، مذهب، و از سال ۱۳۸۰ سابقه دبیر هنری دارم. من منتقد کتاب هفتم، هشتم و نهم هستم. مشکل کتاب هنر

در کلاس هفتم با طبیعت بی‌جان شروع می‌کنم و خیلی جواب می‌دهد. مدتی که بچه‌ها کار کردند کارهایشان را قاب می‌کنیم و در نمایشگاه به مناسبت ۲۲ بهمن نمایش می‌دهیم. این کار باعث نوعی تبادل نظر می‌شود.

✳️ **احمدرضا اعتمادی** کارشناس هنرهای

تجسمی و کارشناس ارشد ارتباط تصویری هستم و ۲۲ سال سابقه تدریس دارم. سال ۱۳۸۳ نشریه‌ای به نام «پیک هنر» در مدرسه تهیه می‌کردم و در کلاس هم نکاتی را اضافه بر کتاب به دانش‌آموز یاد می‌دادم. مقاله‌ای هم در نشریه نگاه منتشر کرده‌ام به‌عنوان: «خوشنویسی دیروز؛ آموزش و پرورش امروز».

بازخورد انتشار «پیک هنر» در بچه‌ها چه بود؟

پیک هنر مکمل کتاب بود. مثلاً اگر در مورد استاد کانونیان مطلبی در کتاب نبود، در پیک هنر به آن می‌پرداختیم. من اعتقاد دارم که در پایه هفتم، هشتم و نهم یک فیلتری داریم به نام معلم آموزش عمومی هنر. زبان دانشگاه با زبان کودکی متفاوت است. برای معلم هنر تحصیلات دانشگاهی داشتن خوب است، اما انتقال به دانش‌آموز مهم‌تر است. من باید بتوانم مطلب را برای بچه‌ها قابل فهم کنم. یعنی تدریس به شیوه‌ای که در حد بچه‌ها باشد. در طراحی پوستر در پایه نهم به صورت ایده‌یابی و مرحله به مرحله با بچه‌ها کار می‌کنم. در بحث ارزشیابی گرافیک نهم تک‌تک فعالیت‌های بچه‌ها پوشه کار دارند.

بهترین روش ارزشیابی که اعمال کردید و نتیجه گرفتید چه بود؟ پوشه کار یا آزمون عملکردی؟

اول به بچه‌ها می‌گویم ایده‌ها را بنویسند. بعد بازخورد می‌گیرم و نمره ثبت می‌شود. در مرحله بعد بچه‌ها اسامی مرتبط با موضوع و اسامی غیرمرتبط را می‌نویسند. سپس ارتباط با موضوع را می‌نویسند و من تیک می‌زنم. در زمانی که به مرحله اجرا می‌روند. برای ایده و اجرا، هر دو نمره ثبت می‌شود.

بهترین خاطره معلمی شما چیست؟

اگر از بچه‌ها خواهیم از روی طرح کتاب نقاشی کنند، کاری ساده است و آن‌ها که کپی کار خوبی‌اند نمره خوبی خواهند گرفت. اما من روی تخته شطرنجی کار کردم و گفتم کلمه «علی»

احمدرضا اعتمادی

نجما رزمی

زهره کنگاوری

عبدالرسول خواجه

هومان عباسی

مریم فتحی

مختلف استفاده و به نیازهای بچه‌ها بیشتر توجه کرد.

✽ **هومان عباسی** من کارشناس ارشد باستان‌شناسی و تاریخ هنر، فارغ‌التحصیل هنرهای تجسمی از دانشگاه تربیت معلم، با ۱۸ سال سابقه تدریس در منطقه «جره و بالاده» کازرون هستم. دو سه سال هم هست در ناحیه ۱ شیراز خدمت می‌کنم. نقدی درباره درس معماری دارم. در پایه هشتم تقارن را در معماری توضیح داده و دانش‌آموز را به عکس ارجاع می‌دهد. در واقع بنا تقارن دارد، ولی عکس متقارن نیست. یا برعکس، پل خواجه از نظر معماری تقارن ندارد اما در عکس تقارن دارد. من برای علاقه‌مندان دانش‌آموزانی که به طراحی یا نقاشی علاقه ندارند، از شیوه‌های مختلفی مثل اسکرچ‌برد استفاده می‌کنم. گاهی بچه‌ها را به اردو می‌بریم و از آن‌ها می‌خواهم روی شن با ابتکار خود طرح بزنند. برای آثار حجمی از مقوای خمیری استفاده می‌کنم. برای طراحی اولیه بچه‌ها را به صحافی می‌برم تا برش بزنند. سپس شیوه سرهم‌کردنش را به بچه‌ها می‌آموزم. بچه‌ها برای تزئین آن مانور می‌دهند. گاهی حتی آثارشان را می‌فروشند. بچه‌ها شعر یا نقشی را به صورت اسکرچ‌برد اجرا می‌کنند، که از آن در گرافیک محیطی استفاده و در حین کار اصول گرافیک محیطی شرح داده می‌شود. از آنجا که من بچه‌های ایل قشقایی هستم، در رابطه با بومی‌سازی، بچه‌ها را با قهرمانان، هنرمندان و قصه‌های محلی آشنا می‌کنم. از آن‌ها می‌خواهم قصه‌های قدیمی را از پدر، مادر یا مادربزرگشان یاد بگیرند. سپس برای این قصه‌ها تصویرسازی کنند. از بعضی قصه‌ها هم در نمایش استفاده می‌کنیم.

این است که روند درستی ندارد. درس طراحی می‌توانست بهتر ارائه شود. در بخش طراحی در مورد اهمیت خوب نگاه کردن مطالبی بیان شده، ولی روندی ندارد که مثلاً از طراحی پایه شروع کند و به رنگ برسد. در خوشنویسی هم خوب بود متن را به خط نستعلیق می‌نوشتند. پرش زیاد دارد.

ظاهراً نمی‌شود کتاب جامعی تألیف کرد که نظر همه را تأمین کند. شما برای تلطیف کلاس چه ابتکاراتی دارید؟

خصوصیت کتاب‌های جدید این است که عکاسی، طراحی صنعتی و... را هم به‌عنوان هنر معرفی می‌کند؛ در حالی که در کتاب‌های قبلی فقط نقاشی و خوشنویسی را به‌عنوان هنر مطرح می‌کردند. در درس طراحی من با طراحی پایه شروع می‌کنم. در نقاشی به تدریج انواع رنگ‌ها را معرفی می‌کنم. در عکاسی دوربین معرفی می‌شود. در اصل کتاب نقشه راه را می‌دهد. چگونگی پیمودن راه با ماست.

از داشته‌های فرهنگی چطور استفاده می‌کنید؟

نسل جدید فضای فکری متفاوتی دارند. متناسب با این فضای فکری از داشته‌ها استفاده می‌کنم. مثلاً شهر کازرون از نظر باستانی، صنایع دستی و جغرافیا قابل توجه است. لذا من از این موقعیت‌ها و همچنین از طبیعت در آموزش هنر استفاده می‌کنم. برای مثال بلوط‌ها یا درخت‌های کازرون سوره‌های مناسبی برای کار هستند.

نکته آخر:

باید در کتاب بازنگری شود. می‌شود از منابع

در پایه هشتم تقارن را در معماری توضیح داده و دانش‌آموز را به عکس ارجاع می‌دهد. در واقع بنا تقارن دارد، ولی عکس متقارن نیست. یا برعکس، پل خواجه از نظر معماری تقارن ندارد اما در عکس تقارن دارد

امیر پژمان

محمدهادی سلطانی سروسنایی

بخش خوشنویسی آیا لازم بود این حجم سرمشق در صفحات گنجانده شود؟ ادبیات و جملات هم خوب نیست. باید از ادبیاتی در خوشنویسی استفاده شود که در بچه نگرش مثبت ایجاد کند. دانش‌آموزان امروز هم، منابع کافی و هم استعداد خوب دارند. بنابراین باید درس به گونه‌ای باشد که در حوصله دانش‌آموز بگنجد. من سعی کردم آموزش را کاربردی کنم. لزومی برای خط درشت نمی‌بینم. خط تحریری بهتر است. اصلاً آموزش خط درشت روی تخته وایت‌برد شدنی نیست. طراحی حروف را به بچه‌ها آموزش دادم بعد حروف را برش زدیم. ترکیبی کار کردیم و المان‌های زیبا به وجود آمد. با این کار، حروف کم‌کم ملکه ذهن می‌شود. الان دانش‌آموز می‌تواند مثلاً با الف تندیس بسازد، یا نقش برجسته کار کند و از این راه می‌تواند حتی امرار معاش کند. خاطره‌ای دارم از زمانی که در روستای دستجرد استهبانات تدریس می‌کردم. دانش‌آموزی نحیف و سیه‌چرده داشتم. همیشه کنار میز من بود. ابتدا در سکوت مطلق بود. آرام‌آرام با من صحبت کرد. مشکل خانوادگی داشت. متوجه شدم به خوشنویسی علاقه‌مند است. در دفترش سرمشق خط تحریری دادم. بعد از عید که آمد، قرآن را تا وسط سوره آل عمران به صورت نستعلیق نوشته بود. ما نمایشگاه فصلی داریم و یک نمایشگاه دائمی از آثار دانش‌آموزان سال قبل. امسال عکس‌های دبیران مدرسه، کادر اداره و افراد شاخص شهر در زمینه ادبی، فرهنگی و علمی را در اختیار بچه‌ها قرار دادم و آن‌ها با نقطه چهره‌ها را طراحی کردند. در هفته معلم نمایشگاه پرباری داشتیم. از آن‌ها خواستیم در منزل هم همین کار را با تصاویر فامیل و خانواده انجام دهند. آن‌ها از این

* امیر پژمان کارشناس هنرهای تجسمی در شهرستان استهبان و دارای ۲۱ سال سابقه تدریس هستیم. من در نسخ تخصصی کار می‌کنم. به نظر من کتاب‌های جدید رویکرد و سرفصل‌های زیبا دارد. با این حال، نکته‌ای را باید اشاره کنم. عنوان کتاب‌های قبلی «هنر» بود، اما اکنون «فرهنگ و هنر» است، ولی در کتاب به فرهنگ اشاره‌ای نشده است. زنده‌یاد حسین تهرانی (استاد خوشنویس) می‌گوید: «۹۹ درصد اخلاق یک درصد هنر». ما هنرمند زیاد داریم اما هنر شایسته و بایسته کم. این روزها هر کس زخمه‌ای به سازی زد و رنگی روی بوم ریخت، کارش هنر قلمداد می‌شود؛ ولی هنرمندی که بتواند اصالت و هویت فرهنگی شهر و قوم و طایفه را آشکار کند به هنر نزدیک‌تر است. گفته می‌شود این کتاب دانش‌آموزان را در آشنایی به میراث فرهنگی شهر کمک می‌کند، ولی من در کتاب در این مورد چیزی ندیدم. شاید کتاب هفتم نوعی کتاب هنر باشد. چون از نظر نگاه، زیبایی جلد، طراحی و ... از کتاب‌های دیگر بالاتر است. اما کتاب هنر در پایه‌های بالاتر شبیه کتاب تاریخ شده است. کتاب هشتم از لحاظ گرافیکی جلوه خاصی ندارد به طوری که گاهی دانش‌آموزان کتاب‌های دیگر را اشتباهی به جای کتاب فرهنگ و هنر می‌آورند! یعنی ظاهر آن وجه تمایزی ندارد. کتاب هشتم نسبت به کتاب قبل سرفصل‌های خوب و شیرینی دارد، اما اگر بخواهیم دقیق نگاه کنیم، گاهی سرفصل‌ها گنگ و نامفهوم است. من نمی‌توانم منابعی پیدا کنم تا مطلب را به دانش‌آموز ارائه و تفهیم کنم. ما در مدارس نمونه هستیم. اما آیا در روستا هم امکانات لازم برای آموزش این سرفصل‌ها وجود دارد؟ در

اصلاً آموزش
خط درشت روی
تخته وایت‌برد
شدنی نیست.
طراحی حروف
را به بچه‌ها
آموزش دادم بعد
حروف را برش
زدیم. ترکیبی
کار کردیم و
المان‌های زیبا
به وجود آمد

زهره هوشمند

که همکاران گفتند سرفصل‌های طراحی‌ها در سه کتاب هیچ ارتباطی با هم ندارند و پیوستگی وجود ندارد که همدیگر را کامل کند. سال گذشته برای تشویق بچه‌ها نمایشگاهی با ۵۰ اثر در گالری آبیگینه گذاشتیم. خیلی بازدیدکننده داشت. همه کارها با همکاری بچه‌ها و خانواده‌ها انجام شد. امسال هم مدیر مدرسه یک کلاس در اختیار ما قرار داد که آنجا را به‌عنوان کارگاه هنر آماده کنیم. من نفری ۱۰ هزار تومان از بچه‌ها گرفتم و تمام وسایل موردنیاز را با این پول خریداری کردم. به بچه‌ها گفتم محیط کلاس را با توجه به درس گرافیک محیطی به کارگاه هنر تبدیل کنید. سعی کردم آماده‌سازی کارگاه برگرفته از مطالب کتاب باشد و نمره درس را هم به آن‌ها دادم. چقدر بچه‌ها استقبال کردند و لذت بردند!

✽ زهره هوشمند لیسانس گرافیک دارم و سرگروه ناحیه ۴ شیراز هستم و همچنین ۱۷ سال سابقه کار در متوسطه اول دارم. با یک گروه سنی سروکار دارم که همه در اوج خلاقیت هستند و خیلی راحت می‌شود از این خلاقیت استفاده کرد. گاهی لازم است مبنا و سرفصل کتاب متناسب با کلاس و مدرسه تغییر داده شود. من با توجه به زیاد بودن سرفصل‌ها و زمان‌بر بودن آن‌ها، بعضی از سرفصل‌ها را با هم تلفیق می‌کنم. مثلاً بخش هنرهای سنتی نهم را با گرافیک محیطی تلفیق می‌کنم. ما با طلق و مقوا پنجره‌ها را تزئین کردیم. در پایه نهم در بخش ارتباط تصویری از بچه‌ها خواستیم برای شغل آینده‌شان یک آرم طراحی کنند. به این ترتیب که اول شغل موردنظرشان را بنویسند و درباره‌اش توضیح دهند. بعد در مورد مخاطبان آن شغل بنویسند و با اصولی که آموزش دادم یک آرم برای آن شغل طراحی کنند. این طراحی‌ها به اوراق اداری تبدیل می‌شود. خوشنویسی را در هر پایه‌ای در قالب کار دیگری می‌آورم. مثلاً پایه هفتم خط نقاشی کار می‌کنم. پایه هشتم روی کاغذ آلومینیوم با شاپن کار می‌کنم. پایه نهم اسکراچ‌برد کار می‌کنم. خاطره شیرینی دارم. چندسال پیش در برگشت از مدرسه سوار اتوبوس شدم. خانمی آمد گفت: شما خانم هنرمند هستید؟ گفتم نه من هوشمندم! متوجه شدم که چون معلم هنر او بودم این اشتباه را کرده است. او شاگرد خودم بود.

✽ علی اصغر زارعی دارای ۲۵ سال سابقه کار هستم. ما معلم‌های هنر خیلی درد دل داریم. مهم‌ترین مشکل ما این است که به

کار درآمد هم داشتند. این برای بچه‌های روستایی خوب است. ۱۰ سال پیش در استهبان کارگاه هنر راه انداختیم. از بچه‌های فناوری کمک گرفتیم. در این کارگاه‌ها از کارهای سنتی‌مان استفاده شد. به‌عنوان مثال شیشه‌های رنگی را با طلق‌شیشه‌ای محکم کردیم. کار دیگری که انجام شد این بود که از والدین خواستیم پوشه کار بچه‌ها را ببینند و نظر بدهند. استاد عظیم‌پور بحث جالبی کردند: ما نمی‌خواهیم هنرمند تحویل جامعه دهیم، بلکه می‌خواهیم نگرش بچه‌ها را نسبت به هنر عوض کنیم و کاری کنیم که نگرش هنری پیدا کنند. می‌خواهیم مسیر را برایشان باز کنیم. کار دیگری که انجام شد، ارتباط با انجمن‌های مختلف بود. از اساتید دعوت شد که بیایند و سر کلاس صحبت کنند. این کار انرژی و پتانسیل زیادی در بچه‌ها ایجاد کرد.

✽ محمد هادی سلطانی سروستانی من لیسانس هنرهای تجسمی با ۲۳ سال سابقه تدریس هنر دارم. تأیید می‌کنم کتاب نواقصی دارد اما جذابیت‌هایی هم دارد. ما می‌توانیم از معایب چیز خوب بسازیم. من در بخش عکاسی دانش‌آموزان را با چند چالش روبه‌رو کردم و این کار را در هر سه پایه انجام دادم. من ابتدا روی فرهنگ تأکید دارم و بعد از آن هنر. زیرا هنر باید یک فرهنگ غنی پشت سرش باشد. سه سال است که این فعالیت را با دانش‌آموزان انجام می‌دهیم. سال اول بذر آنگوزه (گیاه دارویی) به بچه‌ها دادم و گفتم بکارید. قبلاً آموزش نحوه کاشت را داده بودم. گفته بودم این گیاه را باید در بلندی کوه بکارید و وقتی سبز شد از مراحل رشد آن عکس بگیرید. این کار برای حفظ محیط‌زیست و خاک هم مؤثر است. سال بعد بذر گیاه «جاشیر» و امسال بذر «لوک» را کاشتند؛ به همان ترتیب. بچه‌ها از یک سوژه در گذر زمان عکس می‌گیرند و در عین حال تکنیک‌های عکاسی هم به آن‌ها گفته می‌شود. تکنیک‌های ساده‌ای مثل کادر افقی و عمودی، نور و غیره.

✽ فتحی کارشناس ارشد پژوهش هنر هستم. خوشبختانه روند کتاب‌ها بهتر از قبل شده، چون لاقال به دبیران این فرصت را می‌دهد که بتوانند متنوع تدریس کنند. به همین دلیل اگر کار دبیرها را با هم مقایسه کنید دو کار شبیه هم نیستند. اختیار می‌دهد که در حیطة سرفصل آزادی عمل داشته باشیم. ولی همان‌طور

سال اول بذر آنگوزه
(گیاه دارویی) به
بچه‌ها دادم و گفتم
بکارید. قبلاً آموزش
نحوه کاشت را داده
بودم. گفته بودم این
گیاه را باید در بلندی
کوه بکارید و وقتی
سبز شد از مراحل
رشد آن عکس
بگیرید. این کار برای
حفظ محیط‌زیست و
خاک هم مؤثر است

علی اصغر زارعی

مهدی عظیم‌پور

در موقعیت قرار می‌گیرند. هم فیلم می‌بینند و هم یاد می‌گیرند.

✳️ **مهدی عظیم‌پور** ۲۶ سال سابقه تدریس داریم؛ از پیش‌دبستان تا دبیرستان و ضمن خدمات‌ها و دانشگاه. در استان ما نیروهای تخصصی بسیار زنده‌ای هستند. اگر می‌بینید که خیلی از دبیران هنر ما اقناع نمی‌شوند به این دلیل است که آرمان‌های آن‌ها وسیع است. معلم هنر باید بیشتر از معلم عادی هم کاریزما و شخصیتی داشته باشد و هم به دنبال اهداف خود باشد. به نظر من خوب است برای مسئولین و سیاست‌گذاران، فلسفه هنر بهتر و بیشتر تبیین شود. ما سطح کلاس هنر را در حدی که مسئولین می‌خواهند بالا نگه می‌داریم؛ چون به نظر خودم سطح بعضی از درس‌ها مثل ورزش و هنر پایین است؛ چرا که آموزش و پرورش بضاعت و امکانات لازم برای این درس‌ها را ندارد. لذا از نداری است که ما احساس بی‌مهری می‌کنیم.

از تجربیاتتان بگویید.

ما باید به جای تعلیم هنر، تبیین و ایجاد انگیزش را در اولویت قرار دهیم. من در دو کلاس تست کردم. در این تست تمام آیت‌های همگون بودن را رعایت کردم. به نظر من اگر تبیین درست انجام شود، وظیفه تعلیم از گردن معلم ساقط می‌شود. ما تغییر کتاب را به فال نیک می‌گیریم حتی اگر عقب‌گرد باشد. فعلاً نگران این هستیم که فرمت کتاب سی سال خواهد یک‌جا بایستد و تغییر نکند!

هنر به اندازه دروس دیگر مثل ریاضی اهمیت داده نمی‌شود. هنر مثل وعده عصرانه است. شد، نشد نشد! هنوز بسیاری به اهمیت درس هنر واقف نیستند و نمی‌دانند که هنر چه تأثیری در آینده کشور می‌گذارد. آقای امیری یکی از همکارانمان می‌گویند: پیشرفت یک کشور به پیشرفت صنایع مادر بستگی دارد. باید طراحی قوی باشد. از یک خودکار ساده تا هواپیمای پیشرفته. باید بتوانیم خلاقیت دانش‌آموزان را پرورش دهیم. هیچ درسی مثل درس هنر برای پرورش خلاقیت مؤثر نیست. چرا نباید خودروی ملی‌مان را خودمان طراحی کنیم؟

شما برای پرورش خلاقیت دانش‌آموزان چه روش‌هایی دارید؟

خلاقیت این است که کار تقلیدی و کپی نباشد. سعی می‌کنم بچه‌ها فکر نو داشته باشند و برای این کار برایشان محدودیت می‌گذارم تا مجبور شوند محدودیت را دور بزنند. مثلاً در درس طراحی می‌گویم فقط از شکل‌های هندسی استفاده کنید؛ یا محدودتر، فقط از دایره و مربع استفاده کنید. آن‌ها مجبور می‌شوند با خلاقیت این اشکال را کنار هم بنشانند.

ابتکارات تدریستان چیست؟

چون بچه‌ها به نمایش فیلم سینمایی علاقه‌مندند من فیلم نمایش می‌دهم و در وسط فیلم آن را قطع می‌کنم و مثلاً راجع به زاویه دید فیلم‌بردار توضیح می‌دهم. به این ترتیب بچه‌ها

سطح بعضی از درس‌ها مثل ورزش و هنر پایین است؛ چرا که آموزش و پرورش بضاعت و امکانات کافی برای این درس‌ها را ندارد. لذا از نداری است که ما احساس بی‌مهری می‌کنیم

سجاد بذرافشان

دیده شدن
برای انسان مهم
است، به خصوص
برای نوجوانان.
وقتی نمایشگاه
می گذاریم یعنی
کار تو خوب
بوده و من به تو
اهمیت می دهیم.
وقتی کار یک
هنر جو در
نمایشگاه قرار
می گیرد، طبیعتاً
بچه احساس
بالندگی می کند

هنر را برمی دارند ولی کلاس نمی روند. قطعاً ما می گوییم معلم خلاق است که می تواند دانش آموز خلاق و توانمند پرورش دهد. همکاران از روش های قدیمی استفاده نکنند. همین که چند تا همکار جمع می شوند و از روش های درس یکدیگر استفاده می کنند خیلی ارزشمند است. هنگامی که طرح درس ها نوشته می شود و کنار هم قرار می گیرد به یک روش تدریس برتر می رسیم. در درس هنر مشارکت مدیران مهم است. اگر دانش آموزان از آثار تاریخی بازدید کنند و در این بازدیدها فرهنگ های بومی شرح داده شود، بسیار مفید خواهد بود. همان طور که همکاران گفتند در کتاب هفتم و هشتم پیوستگی نیست و گسست وجود دارد. در مدرسه ما انجمن های زیادی مثل انجمن نمایش و خوشنویسی هست و هر یک از بچه ها، بنا به سلیقه خودشان، در انجمن عضو می شوند. خودم با بچه ها نمایش کار می کنم. در مدرسه چند بچه شرور بودند. من متوجه شدم این پتانسیل و انرژی باید در جایی استفاده شود. اکنون دو سه سال است که این بچه ها نمایش کار می کنند و بسیار پیشرفت کرده اند. باید دانش آموزان را استعدادیابی کرد. پارسال در پایه هشتم دانش آموزی داشتم که اصلاً از هنر خوشش نمی آمد و بسیار منزوی بود. اواخر سال که به بچه ها یک تصویرسازی را تکلیف دادم. او یک تصویر انتزاعی جالبی کشید: تشویقش کردم و از آنجا استارت خورد و تابستان ۵۰ تا ۶۰ کار انجام داد. در حال حاضر این دانش آموز نمایشگاه آثارش را ارائه می دهد. آیا این باعث شگفتی نیست؟!

سخن آخر اینکه هنر با جامعه ما پیوند خورده است. بیاییم دید هنری دانش آموزان را بالا ببریم. استعداد های هنری را کشف کنیم. در جهت پیشبرد اهداف هنری مدرسه و جامعه تلاش بیشتری کنیم. دانش آموزان را با فرهنگ اصیل ایرانی، اسلامی، بومی و محلی آشنا کنیم. به قول خواجه حافظ:

**قلندران حقیقت به نیم جو نخرند
قبای اطلس آن کس که از هنر عاری
است**

از مطالب یک یک دبیران محترم هنر در دیار فارس استفاده کردم. امیدوارم این جلسات همنشینی برای بهره گیری هر چه بیشتر تداوم یابد.

سجاد بذرافشان دانشجوی ارشد ارتباط تصویری هستم و ۶ سال سابقه کار دارم. سال اول که مشغول به کار شدم در چادر درس می دادم. یک شب باد چادر را برد و فردا ما در خاک به دنبال وسایلمان می گشتیم. در مورد کتاب، دوستان نیمه خالی را گفتند، ولی به نظر من کتاب قابل قبول است. من سعی می کنم با دانش آموزان رشته هایی را کار کنم که آن رشته ها عمومی و ملموس باشند. مثلاً در یک کلاس از ۳۰ نفر دانش آموز، ۵ نفر در خانواده گلیم بافی می کنند. بنابراین من به بحث گلیم بافی می پردازم. علاوه بر این بومی سازی و اهمیت به هنرهای گذشته رعایت می شود. از بچه ها خواسته ام با خانواده شان که بیرون می روند عکس قابل قبول بگیرند و از این عکس ها نمایشگاه برگزار می کنیم. غرفه هایی هم برپا می کنیم که بچه ها آثار طراحی خودشان را ارائه کنند و به فروش برسانند. در بخش گرافیک، بیشتر گرافیک محیطی کار می شود. البته قرار نیست همه گرافیک شوند.

نجما رزمی دیده شدن برای انسان مهم است، به خصوص برای نوجوانان. وقتی نمایشگاه می گذاریم یعنی کار تو خوب بوده و من به تو اهمیت می دهیم. وقتی کار یک هنر جو در نمایشگاه قرار می گیرد، طبیعتاً بچه احساس بالندگی می کند. رشته بسیاری از همکاران، هنرهای تجسمی است و در این بخش بیشتر کار می شود. بنابراین رشته نمایش یا رشته های دیگر مظلوم واقع می شود. من در کلاس درس تئوری را می گفتم. آخر کلاس گروه تئاتر را می آوردم تا نمایش اجرا کنند. در کلاس نمایشنامه خوانی برگزار کردم. بعد به بچه ها، دیالوگ نویسی را یاد دادم. گفتم از کتاب های پایه مثل بوستان و گلستان سعدی استفاده کنند و دیالوگ بنویسند. به آن ها عروسک سازی یاد دادم و عروسک را به عنوان شخصیت آوردند و دیالوگ ها را اجرا کردند. در پایه نهم با بچه ها تمرین بیان و بدن را انجام دادم. و همین طور در نمایشنامه خوانی از متون نمایشی کلاسیک استفاده کردم. این برای بچه ها خیلی جذاب بود و تازگی داشت.

افا حسینی بحث آسیب شناسی درس فرهنگ و هنر مطرح نشد. بعضی از مدیران و معاونین مدرسه خودشان کلاس

تش

تشویق

در درس فرهنگ و هنر با توجه به سند تحول

محمدعلی محمدیان

سرگروه درس فرهنگ و هنر مازندران

... فتبارک الله احسن الخالقین. سورة المؤمنون آیه ۱۴.
آفرین باد بر خدا که بهترین آفرینندگان است.
خداوند در قرآن کریم به خود آفرین گفته و اولین بار خود
را - به خاطر آفرینش انسان - ستوده است. او به بهترین
خلقت‌ها از خلق انسان یاد می‌کند که نشان جایگاه بالارش
تحسین است. از اصول و مبانی مهم آموزش در هر درس
و رشته‌ای بحث تشویق است؛ بنابراین در درس فرهنگ و
هنر و آموزش رشته‌های هنری هم، که چهارده رشته در
کتب سه پایه متوسطه اول است، باید برای تشویق جایگاه
بالارزشی قائل شد.

در سند تحول بنیادین وقتی از حوزه‌های تربیت و
یادگیری بحث می‌شود جایگاه آموزش هنری در گروه
چهارم، بعد از آموزش حکمت و معارف، قرآن و عربی و زبان
و ادبیات فارسی قرار گرفته است. در سند، از طریق جهت
دادن به فرهنگ مهم‌ترین و غنی‌ترین منبع دست‌یابی به
هویت فراهم می‌شود.

خلق اثر هنری را نمی‌توان تنها با تشویق و یا معیارهای
ساده‌ای چون سنجش کمی و کیفی ارزیابی نمود. چرا که
در خلق اثر هنری ارزش‌های والای انسانی و حیات طیبه
مطرح است و تشویق‌های زمینی کار و تلاش و هرگونه
تشویقی که فقط ارزش مالی داشته باشد کارایی محدودی
خواهد داشت. تشویق باید معنوی و غیرمادی بوده و
ارزش‌های والای انسانی را هدف قرار دهد تا آفرینش‌های
بعدی را در پی داشته باشد و فرد را به جایگاه والای انسانی
رهنمون نماید. در این صورت هم آموزش هنری درست
انجام می‌پذیرد و هم حیات طیبه که از اهداف سند تحول
است محقق می‌شود.

جدولی که ملاحظه می‌شود آمار همکاران هنرمند موجود
در شهرها و مناطق استان مازندران، همراه با تعداد مورد
نیاز است که امیدواریم آرام آرام توازن لازم بین نیازها و
امکانات فراهم شود. بی‌تردید حضور دبیران متخصص و
علاقه‌مند یکی از راه‌های اصلی برای کاربست شیوه تدریس
تشویق‌مدارانه در کلاس خواهد بود. برای همه همکاران
گرامی که در حوزه آموزش هنر فعالیت دارند آرزوی توفیق
روزافزون می‌کنم.

ویف

آمار دبیران فرهنگ و هنر استان مازندران

شهر	مرد	زن	نیاز شهر	ردیف
کلوگاه	-	-	۸	۲
بهشهر	۳	۶	۱۵	۳
نکا	۱	۱	۱۲	۴
میاندروذ	۱	۱	۸	۵
ساری یک	۸	۱۲	۳۰	۶
ساری دو	۸	۱۲	۳۰	۷
کیاسر	۱	-	۵	۸
جویبار	۲	۱	۱۲	۹
قایمشهر	۲	۴	۲۰	۱۰
سوادکوه	-	-	۱۰	۱۱
سیمرغ	-	۱	۸	۱۲
بابل	۸	۱۰	۲۰	۱۳
بابلسر	۱	۳	۱۰	۱۴
فریدونکنار	-	-	۸	۱۵
محمودآباد	۱	۱	۸	۱۶
آمل	۹	۸	۲۰	۱۷
نور	۱	-	۸	۱۸
نوشهر	۱	۳	۱۰	۱۹
چالوس	۲	۵	۱۲	۲۰
تنکابن	۱	۳	۱۲	۲۱
رامسر	۲	۲	۸	۲۲
جمع	۵۲	۶۴	۲۷۱	

هنرهای قرآن

در نمایشگاه قرآن

نیم‌نگاهی به بخش هنری بیست و هفتمین نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم

قرآن تلاقی حکمت و هنر

یکی از منابع الهام هنرمندان، نامۀ محبوب الهی، قرآن کریم است. ندای روحانی قرآن و آیات آسمانی این کتاب شریف همچون دریایی است که در طول حیات خود همواره مرکز ثقل هنرآفرینی هنرآفرینان بوده است. در گرداگرد این گنجینه عظیم معنوی هنرهای فاخری رشد کرده‌اند که در طول تاریخ هزار و چهارصد ساله قرآن همواره در خدمت ترویج و انعکاس کلام خدا بوده‌اند. بگذریم که تکامل بعضی از هنرها مانند تلاوت و کتابت قرآن از معجزات خود قرآن بوده است؛ زیرا این هنرها در دوره‌ای کوتاه آنچنان سیر تکاملی یافته‌اند که نمی‌توان جز عنایت خود قرآن و صاحب قرآن دلیل دیگری برای آن برشمرد. در دوره معاصر، پرتوافکنی هنری قرآن در گستره جهان اسلام دارای شعاع گسترده‌تری شده است. در این راستا، یکی از رخدادهای فرهنگی و قرآنی در کشور ما برپایی نمایشگاه سالانه قرآن مجید است که در ایام ماه مبارک رمضان برگزار می‌شود. این نمایشگاه به‌طور کلی دارای ابعاد وسیعی است و با رهیافتی جامع تمام

زویا و ابعاد این کتاب پرمعنا را در می‌گیرد؛ اما آنچه در آن برای دبیران و همکاران هنر اهمیت بیشتر می‌یابد **بخش هنری نمایشگاه** است. رمضان امسال نیز هنرمندان رشته‌های مختلف تجسمی با موضوع «**قرآن معنای زندگی**» تمام توش و

توان خود را برای آفرینش‌های هنری قرآنی به کار گرفته بودند. کارهای فاخر نمایشگاه انعکاسی از عشق و ایمان هنرآفرینان به قرآن بود، گو اینکه قرآن به‌عنوان کتابی که محل «تلاقی حکمت و هنر» است خود یک شاهکار هنری بی‌بدیل و ماندگار است. خوشبختانه، از آنجا که برپایی نمایشگاه قرآن و به‌ویژه بخش هنری آن در تقویم نمایشگاه‌های کشور به شکل دائمی ثبت شده، می‌توان در مدارس برای بازدیدهای اثرگذار از آن برنامه‌ریزی کرد.

علی تن، رئیس بخش هنری نمایشگاه قرآن، در سال ۹۸، می‌گوید: «نمایشگاه آثار هنری قرآنی شامل هفده شاخه است که با تمرکز بر هنرهای تجسمی، صنایع دستی، نمایش‌های خیابانی و فیلم تشکیل می‌شود. تعداد ۳۴۰ اثر جدید نیز در بخش

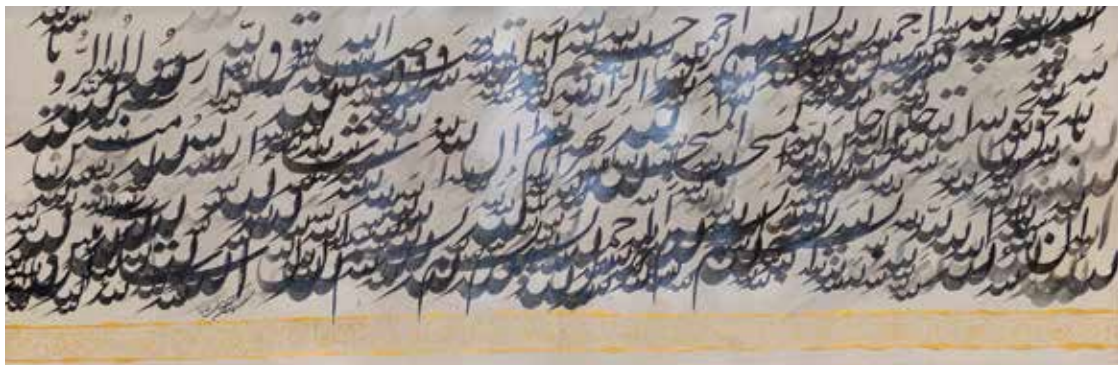

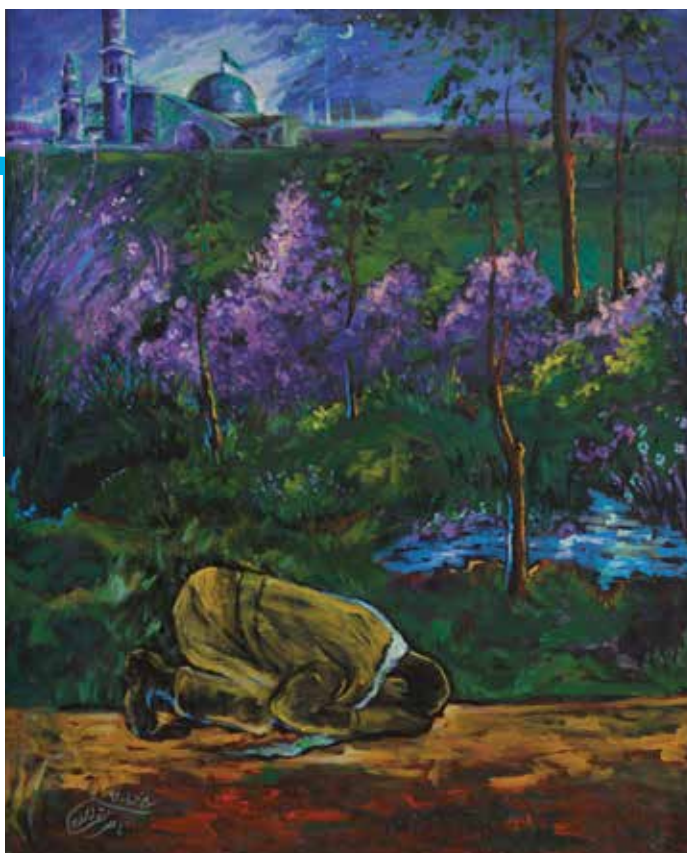
تجسمی از هنرمندان درجه یک ارائه شده بود! سعی شده در نمایشگاه با ارائه شاخه‌های متنوع و تفاوت آثار هنری جذابیت لازم برای بازدیدکنندگان فراهم شود.» بنا به اظهار آقای تن «برگزاری ۸ کارگاه هنری فرصتی است که دانش‌آموزان از نزدیک با آفرینش‌های هنری آشنا شوند و فرصت لازم را برای تعامل با هنرمندان و طرح پرسش‌های کنجکاوانه خود پیدا کنند. به همین سان بیشترین جاذبه نمایشگاه برای علاقه‌مندان این است که در آن بهترین نمونه‌های هنر ایرانی - اسلامی با محوریت قرآن ارائه شده که می‌توان در هر کدام پیام‌هایی غنی و مفاهیمی متعالی را مشاهده کرد.» شکوه و اعتلای هنری قرآن جلوه‌ای از این کتاب الهی است که می‌توان آن را به خوبی در نمایشگاه قرآن برای دانش‌آموزان آشکار ساخت. زیرا کمتر موضوعی چنین جامع می‌توان یافت که این همه عظمت هنری در پیرامون آن شکل بگیرد.

به این دلیل بازدید حتی چندباره از نمایشگاه قرآن و درک ارزش‌های هنری آن بهترین فرصت برای دانش‌آموزان

است تا در آن‌ها همذات‌پنداری برای آفرینش‌های هنری قرآنی در کلاس را فراهم سازد. رشد آموزش هنر معرفی این فرصت بارز و ویژه را به دبیران هنر یادآور می‌شود و امیدوار است این نمایشگاه بهترین عرصه برای الهام و تولید آثار هنری حول محور قرآن در کلاس هنر باشد (ان شاء الله) در اینجا تعدادی از آثار عرضه شده در بخش هنری نمایشگاه قرآن را مرور می‌کنیم:

پایه ماشه

رضا ابوزید

کارشناس ارشد هنر اسلامی، مدرس دانشگاه فرهنگیان

هنرمندی که باید از نو شناخت

اشاره

از اواخر دوره تیموری، هنرمندان صحاف اقدام به تولید جلدهایی نمودند که بر پایه کاغذ فشرده یا همان مقوا شکل می‌گرفت و با نقاشی‌های ایرانی تزیین می‌شد. این کار در پایان با لایه‌های متعدد ماده‌ای لاکمانند به نام «روغن کمان» پوشانیده می‌شد. این روش از تولید کتاب، علاوه بر زیبایی و وسعت میدان هنرنمایی، نسبت به شیوه‌های متداول اقتصادی‌تر بود و لذا به سرعت مورد توجه واقع شد. از دیگر سو، سنت قلمدان‌سازی که از دوران باستان رواج داشت، در طی دوره اسلامی رشد روزافزونی نمود، که دلیل آن را می‌توان توجه خاص آیین نوین به کتاب و کتابت دانست. قلمدان که از لوازم ضروری در زندگی طبقه فرهیخته و اشراف بود، تا این زمان توسط فلزکاران چیره‌دست و زرین‌پنجه، ساخته و پرداخته می‌شد. زمان دقیق تولید اولین قلمدان‌ها به شیوه کاغذ فشرده بر ما روشن نیست. البته اخباری از قلمدان‌های تیموری رسیده است، اما اعتبار این اخبار مستند به نمونه‌های معتبر نیست. آنچه فی‌الجمله روشن است، از نیمه نخست عصر صفوی، کارگاه‌های معتبر هنری در اصفهان و قزوین و تبریز و دیگر شهرهای بزرگ، زیر نظر هنرمندان پراوازه، به ساخت و تزیین قلمدان‌های نفیس اشتغال داشتند. متأسفانه از اواخر دوره قاجار و با ورود کالاهای صنعتی، این هنر فاخر راه افول می‌پیماید و امروزه به کالایی کلکسیونی بدل شده است.

کلیدواژه‌ها: پایه‌ماشه، صنایع روغنی، نقاشی زیرلاکی، قلمدان، هنر صفوی، هنر افشاریه، هنر زند، هنر قاجار.

سید احمد عقیلی، استاد پایه‌ماشه در قزوین

مقدمه

پایه‌ماشه شیوه‌ای از تولید آثار است که در میانه عصر صفوی ظهور یافته (احسانی، ۱۳۶۸: ۳۳)، سپس به دوره زندگی و اوایل قاجار به بلوغ رسیده (بهنام، ۱۳۴۱) و مقارن اواسط قاجار متروک و اندک‌اندک راه فراموشی پیموده است. تأسف‌انگیز آنکه امروزه کمتر هنرمندی دل‌مشغول خلق آثاری از این نوع می‌باشد.

«پایه‌ماشه واژه‌ای است فرانسوی که به معنای کاغذ فشرده آمده است» (اسکندری، ۱۳۸۱) و «معمولاً به اشیایی مقوایی که سطح آن‌ها به وسیله مینیاتور تزیین شده و با لاک مخصوص پوشش یافته است، اطلاق می‌شود» (شایسته‌فر، ۱۳۸۹).

برخی نویسندگان، تولید این آثار را ذیل هنرهای لاک‌ی بررسی نموده‌اند. لذا پیشینه آن را در کاربرد لاک، در تولید مصنوعات مختلف کاویده‌اند. در فرهنگ اروپایی این هنر بدیع را به انگلیسی Lacquer می‌نامند که به اعتبار کاربرد عنصر لاک در تولید این آثار است (احسانی، ۱۳۶۸: ۳۳) و در زبان فرانسه Papier Mache گفته می‌شود که به اسلوب ساخت این اشیا تکیه دارد.

«در زبان فارسی به علت آنکه نقاشان و صورتگران، بر روی جلدها و قلمدان‌ها در موقع ساخت، روغن کمان به کار می‌بردند، نام روغنی نهاده‌اند» (همان). واژه فارسی لاک و معادل انگلیسی آن Lacquer هر دو از ریشه هندی لاخ مشتق شده‌اند. حسن عمید در فرهنگ خود، آن را به نوعی صمغ تعبیر می‌کند که از سرشاخه برخی درختان می‌تراود و منعقد می‌گردد و گاهی به درشتی لیمو می‌شود (عمید، «لاک»).

هنرهای لاک‌ی ایرانی در دوره اسلامی، ارتباط

تنگاتنگی با صنعت قلمدان‌سازی ایرانی دارد که در آن با روی هم چسباندن لایه‌های کاغذ، محافظه کوچکی جهت نگهداری و حمل ابزار کتابت به نام «قلمدان» تهیه می‌شد و روی آن را با نگاره‌هایی آذین می‌نمودند و در پایان با روغن کمان^۱ جلا می‌زدند که نمونه‌های ارزنده‌ای از آن‌ها در موزه‌ها و مجموعه‌های خصوصی یافت‌شدنی است.

اشیائی چون قلمدان در شمار وسایل شخصی زمامداران و صاحب‌منصبان و تجار و دبیران و منشیان و افراد صاحب شأن و نشانی از مرتبه اجتماعی ایشان تلقی می‌شده است.

کاربرد لایه‌های متعدد روغن کمان، گرچه نقش چشمگیری در محافظت از اثر داشت، اما جنبه تزیینی آن نیز دور از نظر نبود. چه آنکه اگر نبود تالگو و درخشندگی قوی آن، اثر تولید شده در حد یک مقوای نقاشی‌شده تنزل می‌یافت. در موارد فراوانی نیز، هنرمندان برای تأکید بر جنبه‌های زیباشناسانه و درخشش بیشتر، از فلزات و موادی چون طلا و مرقش^۲ استفاده کرده‌اند.

تاریخچه

آغاز پایه‌ماشه‌سازی و اینکه کدام ملت مبتکر آن بوده است به درستی روشن نیست. «هنر جلدسازی و قلمدان‌سازی و جعبه‌سازی ایران شباهت زیاد به هنر نقاشی زیر لاک چینی‌ها دارد» (بهنام، ۱۳۴۱). اشیای به دست آمده از پایه‌ماشه که باقی‌مانده از دوران سلسله «هان» در چین است، نشان از قدمت این هنر دارد که درواقع به قدمت اختراع خود کاغذ است. اشیا و ابزاری از قبیل کلاه‌های تشریفاتی، نظامی و همچنین درپوش ظرف‌های کشف‌شده، متعلق به سلسله «هان»، از ماده‌ای به‌عنوان

۷۲. تصویر یک قلمدان با طرح گل و مرغ
<http://www.malekmuseum.org>

مرتبط با کتابت، از قبیل خوشنویسی، نگارگری، تذهیب و صحافی، می‌توان گمان برد که قلمدان‌سازی نیز دستخوش تحول و تغییر تکنیک در ساخت شده باشد و به علت توجه خاصی که شاهان و شاهزادگان و دولتمردان زمان نسبت به هنر خوشنویسی داشته‌اند، این ابزار نگارش جنبه هنری و تزیینی پیدا کرده باشد (صبا، ۱۳۴۵).

اگر آغاز قلمدان‌سازی از جنس مقوا را متعلق به دوره تیموری فرض کنیم، چون چیزی که استواردارنده این موضوع به قطع یقین باشد به دست نیامده است، از مرحله حدس و گمان قدمی فراتر نمی‌توان نهاد. اما آنچه مسلم است ترقی قلمدان مقوایی مربوط به اواخر دوران صفوی است. اسناد و مدارک موجود، گواه بر آن است که در دوره صفویه، هنرمندان به موازات ساختن سایر انواع صنایع دستی، به ساخت آثار پایه‌ماشه مبادرت ورزیده‌اند. آنچه از قلمدان‌های دوره صفوی به نظر رسیده، از تاریخ ۱۰۷۰ هجری به بعد بوده است.

این هنر در ولایت‌هایی چون اصفهان، یزد، آذربایجان، کاشان، تهران و قزوین رواج داشت (ابراهیمی، ۱۳۷۸) که در این میان، شهرهای قزوین و اصفهان مراکز عمده تولید محصولات پایه‌ماشه بود. در عصر قاجار و اوایل دوره پهلوی، بخش وسیعی از بازار تهران در حوالی «مسجد امام» و نیز سرتاسر بازار حلبی‌سازهای فعلی را کارگاه‌های قلمدان‌سازی تشکیل می‌داد و محصولات تولیدی آن‌ها ضمن تأمین احتیاجات داخلی به خارج از کشور نیز صادر می‌شد. با این حال گفته شده است که سیر نزولی این هنر از اواخر دوره سلطنت مظفرالدین‌شاه شروع شده است؛ زمانی که عکس‌برگردان‌های زیادی از فرنگ وارد کشورمان شد و از همین تاریخ بود که کار نقاشان قلمدان از رونق افتاد و به صنعت قلمدان‌سازی لطمه جبران‌ناپذیری وارد شد و در پی آن نقاشان از گردونه تولید خارج شدند، چرا که قلمدان‌ساز به راحتی می‌توانست عکس‌برگردان‌ها را بر روی قلمدان منتقل کند. با وجود این، پایه‌ماشه‌سازان با تهیه و تولید وسایل مصرفی، از جمله: رحل قرآن، قاب آئینه، جلد آلبوم، جاپاکتی، قاب عکس، قوطی انواع پودرها، جعبه جواهر، جلد کتاب و ... توانستند تا حدودی این هنر را زنده نگه دارند. در حال حاضر در شهرهایی چون اصفهان همچنان به این هنر پرداخته می‌شود. (تصویر ۲-۷ و ۳-۷)

گستره تنوع هنرهای لاک‌ی به قلمدان محدود

پایه‌ماشه ساخته شده است» (ابراهیمی، ۱۳۷۸). در کشور روسیه نیز در قرون اخیر این هنر بسیار معمول بوده است. به طوری که نمی‌توان فهمید از کدام‌یک از این کشورها، نقاشی زیر لاک به کشور دیگر نفوذ یافته است. در موزه ارمنی‌تاز لنینگراد^۳ نمونه‌های بسیار خوبی از این‌گونه اشیا دیده می‌شود (بهنام، ۱۳۴۳). در سرزمین هند نیز این هنر با همان نام پایه‌ماشه رواج دارد.

در سرزمین ایران، به احتمال زیاد این شیوه از شهر هرات آغاز گردیده است (ابراهیمی، ۱۳۷۸). مطالعات پژوهشگران درباره جلد‌های لاک‌ی اواخر سده پانزدهم میلادی نشان می‌دهد که دربار سلطان حسین میرزا در هرات در توسعه اولیه این هنر نقش بسزایی داشته است (خلیلی و رابی، ۱۳۸۶: ۱۴). برای نمونه می‌توان به یک جلد مربوط به نسخه خطی مثنوی و متعلق به «موزه اسلام و ترک» شهر استانبول اشاره نمود. سطح جلد ابتدا از یک ورق گچ پوشانده شده است و آن‌گاه بر روی یک زمینه از رنگ و روغن سیاه، تصویر صدها شکوفه زیبا را با دقت و ظرافت تمام نقش نموده‌اند» (آشنایی با چند اثر بدیع از هنرمندان جلدساز ایرانی، ۱۳۴۵).

در عصر تیموری به موازات دستاوردهای هنری

قلمدان دوره صفویه

۸-۲. تصویر یک قاب آینه در حالت بسته
<http://www.ketabak.org>

و هنری با این هنر زیبای ایرانی گردیده است و آنچه هست، ذیل هنر نگارگری آمده و به جنبه‌های فنی و تکنیکی آن کمتر توجه شده است. شاید به همین دلیل باشد که برخی پژوهندگان، میان آثار پایه‌ماشه و سایر مصنوعات از جنس چوب یا سنگ و ... که در تولید آن‌ها از قشری محافظ، تحت عنوان «لاک» استفاده شده است تفاوتی قائل نشده‌اند.

نگارنده از آن اندیشه دارد که اگر طرح مسئله نشود و مجموعه دانش مربوط به این فن بدیع، تألیف و عرضه نگردد، دست سرنوشت آن را به نام مللی رقم زند که به سرقت علمی، تاریخی و فرهنگی شهراهند!

اگر بپذیریم که ظهور هر هنر - صنعت، پاسخی است به نیازی از جامعه، افول آن را نیز باید در عدم انطباق با تحولات جامعه خویش جست‌وجو کرد. با این مقدمه، از منطق به دور است که برای حفظ حیات هنری سنتی، به کاربردهای سنتی آن اکتفا کنیم و از انکشاف عرصه‌های نوین بپرهیزیم. در پایان شایسته گفتار است که: هرگاه هنری موزه‌نشین گشت به تاریخ پیوسته است؛ چه لازمه استمرار و حیات هنر پیوند ناگسستنی آن با متن جامعه است.

نمی‌شود و مصنوعات چون جلد کتاب، قاب آینه، صندوقچه و انواع جعبه، قاب عینک و حتی گنجف [۴] را هم شامل می‌شود.

۴-۵-۲. ساخت جعبه‌های روغنی

نتیجه‌گیری

گرچه هنر روغن‌سازی یا هنرهای لاک‌ی یا پایه‌ماشه یا هر نام دیگری که بر آن بگذاریم، زیبا و نمکین و از جلوه‌های قدر و منزلتی است که کتاب و کتابت، در فرهنگ و تمدن ایرانی دارد، اما ناگزیر در عصر دود و پولاد و بتن، محکوم به فراموشی شده و آنچه مانده، کمترینش موزه‌نشینی است و بیشترینش در صندوق‌خانه مجموعه‌داران، پرده‌نشینی!

کاویدن آثار گران‌سنگی که طی چند سده، ذیل شیوه روغن‌سازی خلق شده و در گنجینه‌ها محفوظ مانده است، نه تنها جویندگان را بر شیوه‌های تولید این آثار رهنمون است، بلکه اطلاعات ذی‌قیمتی نیز در زمینه‌های تاریخی و انسان‌شناسی به دست می‌دهد [۱].

از دگرسو، فقر پژوهش و منابع علمی در این زمینه، زمینه‌ساز عدم آشنایی مجامع دانشگاهی

پی‌نوشت‌ها

۱. درباره روغن کمان در مقالات بعد به تفصیل خواهم گفت.
۲. نوعی سنگ است.
۳. سن پترزبورگ
۴. گنجینه: نوعی بازی با کارت در گذشته.

منابع

۱. ابراهیمی، محمدابراهیم. ۱۳۷۸. کاغذ، پایپه‌ماشه و مجسمه‌های کاغذی. مجله هنرهای تجسمی (۶): ۱۳۲ - ۱۳۹.
۲. احسان، محمدتقی. ۱۳۶۸. جلدها و قلمدان‌های ایرانی. تهران: امیرکبیر.
۳. احسان، محمدتقی. ۱۳۷۸. هنر قلمدان‌سازی. نشریه ایران‌نامه ۶ (۷): ۵۶۱ - ۵۶۸.
۴. ادیب برومند، عبدالعلی. ۱۳۶۶. هنر قلمدان. به کوشش ابوالفضل ذابح. تهران: وحید.
۵. ادیب برومند، عبدالعلی. ۱۳۷۶. دو هنرمند نقاش و چند خاندان هنرمند اصفهانی. مجله وقف میراث جاویدان (۱۹ و ۲۰): ۳۰ - ۳۵.
۶. آغداشلو، آیدین. ۱۳۷۶. نقاشی روغنی (لاکی) یا پایپه‌ماشه. کتاب ماه هنر (۵۳ و ۵۴): ۴۸ - ۵۱.
۷. اشراقی، اردشیر، مترجم. ۱۳۸۶. نقاشی لاکی در عهد قاجار. نوشته بی. ربینسون. مجله گلستان هنر (۹): ۱۰۱ - ۱۱۰.
۸. آشنایی با چند اثر بدیع از هنرمندان جلدساز ایرانی قرن هشتم و نهم هجری (نویسنده نامشخص). ۱۳۴۵. مجله هنر و مردم ۵ (۴۹): ۶۵ - ۶۸.
۹. آغداشلو، آیدین. ۱۳۷۶. زندگی و آثار لطفعلی شیرازی. به کوشش قاسم غضبان پور. تهران: انتشارات میراث فرهنگی.
۱۰. بهنام، عیسی. ۱۳۴۱. جلد کتاب در دوران اسلامی. مجله هنر و مردم ۱ (۵ و ۶): ۱۳ - ۱۵.
۱۱. بهنام، عیسی. ۱۳۴۳. آثار هنری ایران در موزه‌های جهان، مجموعه نقاشی‌های ایران در موزه آرمنیاز لنینگراد. مجله هنر و مردم ۲ (۲۴): ۵۲.
۱۲. تیمایی، فریدون. ۱۳۴۲. حسین اسلامیان. مجله هنر و مردم ۲ (۱۴): ۱۷ - ۲۱.
۱۳. حسینی، مهدی. ۱۳۷۱. نگارگری دوره زند و قاجار. نشریه هنر (۲۲): ۴۹ - ۷۰.
۱۴. خلیلی، ناصر و جولیان رابی. ۱۳۸۶. کارهای لاکی از «مجموعه هنر اسلامی». ترجمه سودابه رفیعی سخایی. تهران: کارنگ.
۱۵. دانش‌پژوه، محمدتقی. ۱۳۴۹. قانون‌الصور، در بیان رنگ و روغن. مجله هنر و مردم ۸ (۹۰): ۱۱ - ۲۰.
۱۶. ذکاء، یحیی. ۱۳۴۱. محمودخان ملک‌الشعراء: شاعری ماهر، نقاشی چیره‌دست، دانشمند خوشنویس و انسانی کامل. مجله هنر و مردم ۱ (۵ و ۶): ۲۴ - ۳۳.
۱۷. ذکاء، یحیی. ۱۳۴۲. ابوالحسن‌خان صنیع‌الملک غفاری. مجله هنر و مردم (۱۰): ۲۳.
۱۸. ذکاء، یحیی. ۱۳۴۳. رقم زند و نمونه‌ای از فروتنی هنرمندان. مجله هنر و مردم ۳ (۲۹): ۳۰ - ۳۱.
۱۹. رستمی، مصطفی. ۱۳۸۱. روش‌های ساخت و کاربرد مقوا در هنرهای اسلامی ایران. مجله گنجینه اسناد (۴۵ و ۴۶): ۱۲۴ - ۱۳۵.
۲۰. روز جهانی گرافیک. ۱۳۸۹. نویسنده نامشخص. مجله تندیس (۱۷۳): ۲۹.
۲۱. سپهر، امیرمسعود. ۱۳۴۴. آقا نجف اصفهانی، قلمدان ساز. مجله هنر و مردم ۳ (۳۱): ۲۵.
۲۲. سمندریان، بیژن، مترجم. ۱۳۵۳. معرفی سه اثر منتشر نشده از رضا عباسی، نقاش هنرمند دربار شاه‌عباس بزرگ (زندگی‌نامه، شخصیت هنری و تفکیک آثار سه هنرمند هم‌نام و هم‌زمان: آقا رضا، علی‌رضا و

۲۳. سندوزی، اسماعیل. ۱۳۸۶. «دغدغه‌های طراحی و مخاطرات پیش رو» سخنرانی در موزه امام علی تهران. ۱۳ آذر ۱۳۸۶.
۲۴. شایسته‌فر، مهناز. ۱۳۸۲. رضا عباسی و معین مصور، دو هنرمند دوران صفوی. هنرهای تجسمی (۲۰): ۷۰ - ۸۱.
۲۵. شایسته‌فر، مهناز. ۱۳۸۹. صنایع دستی ایران، تجلی ذوق و استعداد. مجله کتاب ماه هنر (۱۳۹): ۱۶ - ۲۹.
۲۶. شایسته‌فر، مهناز، زهره شایسته‌فر و رضوان خزایی. ۱۳۹۱. بررسی اجتماعی حضور زنان در قلمدان‌های قاجاری در مجموعه ناصر خلیلی. مجله زن در فرهنگ و هنر (۱): ۱۲۷ - ۱۴۸.
۲۷. صبا، محسن. ۱۳۴۵. آشنایی با چند اثر بدیع از هنرمندان جلدساز ایرانی، قرن هشتم و نهم هجری. مجله هنر و مردم ۵ (۴۹): ۶۵ - ۶۸.
۲۸. طاهرزاده، بهزاد. تبریزی، کریم. ۱۳۴۲. سرآمدان هنر. برلین: چاپخانه ایرانشهر.
۲۹. طاهرزاده، بهزاد. ۱۳۳۰. سرآمدان هنر. مجله تعلیم‌وتربیت ۲۵ (۶ و ۷): ۳۰ - ۳۷.
۳۰. عتیقی، مهدی و محمد مهدی هراتی. ۱۳۸۱. کرشمه ساقی: منتخبی از مرقع میرزا مهدی‌خان استرآبادی (سن پترزبورگ) آثاری از میرعماد، محمد زمان و محمد هادی. تهران: مؤسسه فرهنگی هنری کمال هنر.
۳۱. عظیمی، نسرتین. ۱۳۸۴. چهارمین دوسالانه مجسمه‌سازی تهران. مجله هنرهای تجسمی (۲۳): ۷۶ - ۷۷.
۳۲. عمید، حسن. ۱۳۸۲. فرهنگ فارسی عمید. تهران: امیرکبیر.
۳۳. فرصت‌الدوله. ۱۳۷۹. [لقب محمدنصیر بن احمد]. آثار العجم (شیرازنامه). به تصحیح و تحشیه منصور رستگار. تهران: امیرکبیر.
۳۴. فروزانی، ابوالقاسم. ۱۳۷۸. دوازده رخ، یادنگاری دوازده نقاش نادره‌کار ایرانی: پاسخی به ضرورت‌ها در عرصه تاریخ هنر ایران. کتاب ماه تاریخ و جغرافیا (۲۱): ۳ - ۵.
۳۵. چینی‌فروش‌شان، صمد. ۱۳۷۵. اجرای گروهی: مشارکت خلاق با استفاده از ماسک و عروسک و تئاتر. وندولش. مجله هنر (۳۰): ۳۷۷ - ۳۹۶.
۳۶. کریم‌زاده تبریزی، محمدعلی. ۱۳۵۴. آقا نجفعلی نقاش‌باشی اصفهانی. مجله هنر و مردم ۱۴ (۱۵۹ و ۱۶۰): ۸۸ - ۹۲.
۳۷. کریمی، علی. ۱۳۴۳. حسین مصورالملکی. مجله هنر و مردم ۲ (۲۴): ۱۹ - ۲۳.
۳۸. کیانی، محمدیوسف. ۱۳۶۰. ظرف لاکی رباط شرف. مجله اثر (۵): ۴۰ - ۵۳.
۳۹. محمدحسین صنیع‌الدوله (اعتمادالسلطنه). ۱۳۰۶. المآثر والآثار. تهران: دارالطباعة خاصة دولتی.
۴۰. مرتضایی، محمد. ۱۳۸۷. علل مهاجرت نگارگران ایرانی به هند. مجله آیینة میراث (۴۰): ۶۵ - ۸۸.
۴۱. معیری، دوست‌علی. ۱۳۶۱. رجال عصر ناصری. تهران: نشر تاریخ ایران.
۴۲. نادری، علی و کاظم چلیپا. ۱۳۸۹. بررسی تحول نقاشی به ویژه منظره‌سازی در قلمدان‌نگاری دوره صفوی تا اواخر دوره قاجار. فصلنامه نگره ۵ (۱۶): ۴۳ - ۵۷.
۴۳. هاتفی، رحمن. ۱۳۵۰. حاج مصورالملکی، استاد نام‌آور مینیاتور. هنر و مردم ۹ (۱۰۲ و ۱۰۳): ۴۷ - ۵۱.
۴۴. هدایت، رضاقلی‌خان. ۱۳۷۲. مجمع‌الفصحا. به کوشش مظاهر مصفا. تهران: امیرکبیر.
۴۵. همایونفرخ، رکن‌الدین. ۱۳۵۴. کارنامه هنری هنرمندان هم‌نام: رضا عباسی، رضا مصور کاشی، آقا رضا مصور هروی (نکاتی تازه درباره این سه هنرمند که روشنگر زندگی و آثار آنان است). مجله هنر و مردم (۱۵۸): ۲۷ - ۹۶.
۴۶. یآوری، حسین. ۱۳۹۰. روغن‌سازی، هنری که باید بیشتر شناخته شود تا پررونق بماند. رشد آموزش هنر (۲۵): ۲۸ - ۳۳.

یادی از معلم صابر

بهار بدخشان

سرگروه فرهنگ و هنر کردستان

«محمدصابر صابر»، ملقب به معلم صابر، از هنرمندان و معلمان نامی کرد

محمدصابر صابر در سال ۱۳۲۴ در سقز از شهرستان‌های استان کردستان دیده به جهان گشود. وی هنر را نزد استادان مرحوم احمد حواری نسب و مهدی کمالی کردستانی فرا گرفت و سپس تکمیل هنر خویش را در مراکز هنری دنبال کرد.

در سال ۱۳۶۱ با همراهی کمالی کردستانی، شیخ‌الاسلامی و معروفی کلاس‌های هنری را در سنندج دایر کرد و از سال ۶۴ تا ۷۵ به مدت ۱۱ سال مسئول این کلاس‌ها در کردستان بود. در سال ۱۳۶۸ مدرک فوق ممتاز و در سال ۱۳۷۴ مدرک درجه ۲ هنری را دریافت کرد.

تدریس در رشته هنر در دوره‌های گوناگون آموزش و پرورش در استان کردستان و آذربایجان غربی و سالیان متمادی سرگروهی هنر آموزش و پرورش استان کردستان، و تربیت و فراهم‌سازی زمینه معرفی هنرمندان در رشته‌های هنری، حاصل سال‌ها تلاش این استاد گرانمایه است.

صابر بیش از پنجاه سال در زمینه آموزش هنر فعال بود و به‌عنوان مدرس در استان، تاکنون ده‌ها هنرمند را در سطح‌های ممتاز و فوق ممتاز آموزش داد.

اردیبهشت ماه سال جاری، هم‌زمان با هفته معلم، در مراسمی با‌عنوان «معلم صابر» که به همت حوزه هنری انقلاب اسلامی کردستان و همکاری هنرمندان سنندج برگزار شد، از سال‌ها تلاش و کوشش استاد محمدصابر صابر تجلیل به عمل آمد.

«معلم صابر» در نخستین کنگره بین‌المللی مشاهیر کرد که ۱۱ و ۱۲ تیر امسال در سنندج برگزار شد، زمانی که در بستر بیماری بود، نشان درجه یک هنری، معادل دکترای هنر را دریافت کرد، اما متأسفانه روز ۲۵ تیرماه نود و هشت، در سن ۷۴ سالگی، پس از چند ماه جدال با بیماری سرطان، دار فانی را وداع گفت. ایشان در قطعه هنرمندان بهشت محمدی سنندج به خاک سپرده شد. روحش قرین آرامش و رحمت پروردگار متان.

مظاهر ولی‌زاده افروزی
دبیر هنر بابل

عبدالله محمدپور
دبیر هنر بابل

گامی فراتر از کلاس هنر با بوی بهار نارنج نمایشگاه نقاشی دو دبیر هنر در بابل

رشد آموزش هنر

اشاره

برپایی نمایشگاه نقاشی به همت دو دبیر هنر در شهر بابل (گالری هنر) آقایان مظاهر ولی‌زاده افروزی و عبدالله محمدپور «گامی فراتر از کلاس» بود و نشان داد که دبیران هنر چگونه می‌توانند، علاوه بر آموزش هنر، در تولید آثار هنری پیشگامی و خلاقیت خود را بروز دهند. این نمایشگاه با استقبال دانش‌آموزان مدارس همراه بود. به‌طور حتم این حرکت ارزنده می‌تواند برای عموم دبیران هنر کشور منبع الهام و نقطه حرکت در برپایی نمایشگاه‌های هنری باشد؛ زیرا تأثیر مثبت و مستقیم آن بر ذهن و پرورش حس زیباشناختی دانش‌آموزان امری مسلم است. ضمن تبریک به این دو دبیر هنرمند توجه شما را به این گزارش جلب می‌کنیم:

نقاشی است و هم‌اکنون در مدارس متوسطه اول بابل تدریس می‌کند.

کارهای محمدپور اجرای آکرولیک روی بوم بوده و درون‌مایه آن را تضاد بین معماری سنتی و معماری مدرن تشکیل می‌دهد. او دغدغه حفظ میراث معماری سنتی را دارد و همین باعث شده که او با کاکل قلم‌موی خود این نگرانی را ابراز دارد. در کارهای وی بی‌تعادلی ساختمان‌های جدید و افتادگی و تواضع بناهای سنتی نشان از حرکت بی‌رحمانه مدرنیته نسبت به سنت است. او آرزو دارد المان‌ها و عناصر سنتی معماری در مصاف با جریان‌های معماری بی‌شکل و قواره و به اصطلاح مدرن رنگ نبازد. شاید ایده‌آل محمدپور این باشد که معماری مدرن در روزگار ما از ریشه معماری سنتی آب بخورد و به حفظ و حراست از میراث معماری سنتی توجه ویژه شود. او این خواست خود را، علاوه بر اینکه در بوم‌هایش نشان داده، دائماً نیز بر زبان می‌آورد. کارهای ولی‌زاده و محمدپور برای فروش عرضه شده و در واقع این دو دبیر هنر گام‌های اولیه را برای تبدیل به هنرمندان حرفه‌ای برداشته‌اند.

تلاش‌های این دو هنرمند که ناشی از دغدغه‌های اجتماعی و فرهنگی آن‌هاست در این نمایشگاه به بار نشسته و برای دانش‌آموزان الگوی شایسته‌ای را از کار و هنر به وجود آورده است.

توفیق روزافزون این دو دبیر هنرمند را از خداوند بزرگ خود داریم.

آثار نقاشی آقای مظاهر ولی‌زاده شامل تابلوهایی است که چهره‌ها و حالت‌های مختلف ماهی و ماهیان را به تصویر درآورده است. تکنیک کار ایشان استفاده از خرده‌نخ‌ها و پشم‌های قالی و ترکیب مواد بر روی بوم است. در این فن خرده‌پشم‌ها با چسب بر روی بوم زیرسازی می‌شود و سپس، با تثبیت آن‌ها، طرح مورد نظر روی آن‌ها اعمال می‌شود و پس از آن به رنگ‌آمیزی طرح‌ها مبادرت می‌شود. ولی‌زاده بر این باور است که «در درجه اول کارهایش باید مورد تفسیر و تحلیل و برداشت شخصی مخاطب قرار گیرد بنابراین از ارائه هرگونه پیامی در تابلوهایش پرهیز می‌کند. با این حال در کارهای وی آزیبان و ماهیانی که هم‌اکنون و در گذر قرن‌های طولانی به فسیل تبدیل شده و معلق مانده‌اند قابل بررسی است. به همین دلیل «ماهی» و «فسیل» درون‌مایه اصلی آثار آقای ولی‌زاده را تشکیل می‌دهد. در این نمایشگاه ولی‌زاده از کارهای دو دهه پیش خود نیز مواردی را آورده که روند تحول و تحصیل هنری وی را می‌توان ردیابی کرد.

ولی‌زاده از دبیران هنری است که به دانش‌آموزان علاقه زیادی دارد. این امر و نیز سنت معلمی او موجب حضور بازدیدکنندگان زیادی در نمایشگاه شده بود. برای ایشان آرزوی موفقیت داریم.

***

بخش دیگر نمایشگاه مربوط به دبیر هنر دیگر آقای عبدالله محمدپور افروزی است. محمدپور دانش‌آموخته هنرستان هنری بابل و فارغ‌التحصیل

عکس: محمد قاسم پور

ارزشیابی در قالب

بازی‌های بومی محلی در درس فرهنگ و هنر

هاجر دسترنج

دبیر هنر ساری

اشاره

اقدام پژوهی، یا همان پژوهش‌های مقدماتی در متن کلاس، هر چند از تمام مؤلفه‌های علمی برخوردار نیستند اما به لحاظ درگیر بودن مستقیم محقق به موضوع پژوهش واجد امتیازی ویژه می‌باشند. دبیر هنر با داشته‌های بومی خود از بهترین وسیله ارتباطی با دانش‌آموزانش برخوردار است و از این طریق راه را برای ایجاد نگرش تازه و تقویت روحیه آن‌ها باز می‌کند. هر اندازه که ما، با راهنمایی و هدایت پژوهشگران با تجربه؛ بیشتر بتوانیم بر اشتیاق دبیران هنر برای اقدام پژوهی کوشش کنیم شایسته‌تر و پسندیده‌تر خواهد بود. در اقدام پژوهی زیر تجربه یکی از دبیران هنر را در تلفیق ارزشیابی این درس با بازی‌های بومی مرور می‌کنیم.

فرزندان امروز ما
بازی‌های بومی و
محلی را کنار گذاشته
و به بازی‌های فردی،
و بیش از همه
بازی‌های رایانه‌ای،
می‌پردازند، لذا
روزبه‌روز از اجتماع
دورتر شده و از
حضور در اجتماع و
مشارکت در کارهای
گروهی کلاس‌واهمه
دارند

مقدمه

با توجه به اینکه با اجرای برنامه درس ملی و سند تحول در آموزش و پرورش و جدیدالتألیف شدن کتب درسی، امتحان از درس فرهنگ و هنر حذف شده و دانش‌آموز با پوشه کارش سنجیده می‌شود من سعی کرده‌ام علاوه بر پوشه کار، در آخر هر نوبت و بسته به هر موضوع درسی از انواع ارزشیابی‌ها استفاده کنم. برای مثال، در درس طراحی، مسابقه سرعت در طراحی را اجرا کردم. و بعد با ژوژمان یا نصب کارها روی تابلو به نقد و بررسی و نمره دادن به آن‌ها پرداختم. یا در اجرای کاردستی‌ها مسابقه خلاق‌ترین کارها را برگزار کردم و کارها را در نمایشگاه دائمی مدرسه قرار دادم تا هم دانش‌آموزان خلاق تشویق شوند و هم دیگر دوستانشان از آثار آن‌ها ایده بگیرند. در سایر موضوعات هم روش‌هایی را امتحان

موضوع طرح تجربه برتر

برگزاری آزمون‌ها و ارزشیابی‌ها در امر یاددهی-یادگیری همراه با بازی‌های بومی محلی.

اهداف طرح

- * اجرای انواع ارزشیابی‌ها به صورت بازی‌های بومی و محلی
- * کاستن نگرانی و اضطراب دانش‌آموز در حین ارزشیابی
- * آشنایی با هنر نمایشی در قالب بازی
- * ایجاد شادی و نشاط در دانش‌آموز، در حین ارزشیابی و تدریس
- * مشارکت دادن اولیای دانش‌آموز در ارزشیابی دانش‌آموز
- * آشناکردن دانش‌آموزان با بازی‌های بومی محلی در حین ارزشیابی

بومی محلی) من مشاهده کردم که این دسته از دانش‌آموزان برای انجام بازی راغب می‌شوند؛ در نتیجه، هم در بازی مشارکت می‌کنند و هم خود را در این امر اجتماعی و در حقیقت ارزشیابی عملکردی گروهی محک می‌زنند.

۳. یاددهی و یادگیری برتر همراه با شادی و نشاط در کلاس درس سومین هدفی است که در انجام این طرح به نتیجه مثبت رسیده است.

۴. همان‌طور که می‌دانید در درس فرهنگ و هنر چند سالی است که آزمون حذف شده و دانش‌آموز براساس فعالیت‌های کلاسی و پوشه کار نمره می‌گیرد. لذا در این طرح ارزشیابی‌ها به صورت عملکردی بوده و با توجه به موضوع تدریس نمایش و گفت‌وگوی نمایشی، دانش‌آموز رفتارها و حالت‌های نمایشی را در قالب بازی بومی محلی می‌آموزد و نسبت به طرح مسئله‌ها و سؤالاتی که در قالب بازی طرح شده به ارزشیابی‌های خود به صورت فردی یا گروهی با شادی و نشاط و بدون نگرانی پاسخ می‌دهد.

نحوه اجرای فرایند ارزشیابی‌ها در حین تدریس

ارزشیابی آغازین

این ارزشیابی که در شروع درس انجام می‌شود به صورت شفاهی است، لذا دانش‌آموز را به بحث و گفت‌وگو می‌کشاند. در حقیقت در این روش از بارش فکری دانش‌آموزان استفاده می‌شود.

نکته: البته در کلاس، قبل از ورود دانش‌آموزان، صندلی‌هایی را که به آن‌ها مقواهایی نصب شده و روی هر کدام حالت‌هایی مثل خنده، گریه، عصبانی و ... نوشته شده در کنار هم می‌چینیم، برای بازی «صندلی بازی» که همین چیدمان برای دانش‌آموزان در بدو ورود ایجاد انگیزه می‌کند.

ارزشیابی تکوینی

در حقیقت در درس گفت‌وگوی نمایشی این

کردم؛ البته با پرهیز از اجرای کارهای تکراری. من در هر کلاسی با توجه به روحیات و جو کلاس برای اجرای هر ارزشیابی در حین تدریس نقشه‌های خلاقانه را آزمودم و بازخوردهای مختلف دانش‌آموزان را در حین برنامه اجرایی خود مشاهده و نتیجه یاددهی-یادگیری را تجزیه و تحلیل می‌نمایم. برای مثال، در هنر نمایشی، ارزشیابی‌ها را با بازی‌های بومی محلی مثل: لی‌لی، سنگ‌سنگ و رورو و ... به اجرا درمی‌آورم.

چرا باید از بازی‌های بومی محلی در ارزشیابی‌ها استفاده کرد؟

۱. لازم به ذکر است که برگزاری امتحانات و پرسش‌های شفاهی در حضور جمع همیشه برای بعضی از دانش‌آموزان نگران‌کننده و اضطراب‌آور است؛ لذا سعی من این است که این استرس را در زمان برگزاری ارزشیابی‌ها به کمک انجام انواع بازی‌های بومی و محلی مثل لی‌لی، سنگ‌سنگ و رورو و بعضی از بازی‌های دیگر کم کنم و یا از بین ببرم.

۲. در این برهه از زمان که ما در آن واقع شده‌ایم، بسیاری از دانش‌آموزان گرایش و وابستگی شدیدی به گوشی همراه و تبلت و رایانه پیدا کرده‌اند که همین امر به سلامت جسمی و روحی آن‌ها به مرور زمان لطمه وارد می‌کند.

علت بسیاری از پرخاشگری‌ها، افسردگی‌ها و گوشه‌گیر شدن دانش‌آموزان، در همین امر نهفته است. فرزندان امروز ما بازی‌های بومی و محلی را کنار گذاشته و به بازی‌های فردی، و بیش از همه بازی‌های رایانه‌ای، می‌پردازند، لذا روزبه‌روز از اجتماع دورتر شده و از حضور در اجتماع و مشارکت در کارهای گروهی کلاس واهمه دارند، یا اگر در جمعی قرار بگیرند با جمع دوستانشان ناسازگاری دارند و درخواست کار فردی می‌کنند. (این دسته از دانش‌آموزان معمولاً خسته یا خواب‌آلوده نیز هستند)

با انجام این نوع ارزشیابی (ارزشیابی همراه با بازی

عکس: اعظم لاریجانی

شاخص	کلاس و پایه	مشارکت در بحث و گفت‌وگو	ارزشیابی تکوینی	ارزشیابی پایانی	خودارزیابی	تحقیق و پژوهش	ارزشیابی والدین	جمع نمره مستمر	پوشه کار
ردیف و نمره	هفتم	۲ نمره	۵ نمره	۵ نمره	۵ نمره	۲ نمره	۱ نمره	۲۰ نمره	۲۰ نمره

جدول ۱

تکلیف و تمرین نمایش در منزل به صورت بازی، بازی‌های دیگری را طرح کنند و پاسخ اجرای آن را در این نمون‌برگ‌ها بنویسند و آن را به وسیله فرزند خود به مدرسه بفرستند.

خودارزیابی

سؤالاتی از قبل طرح شده یا در کتاب درسی موجود است که دانش‌آموزان موظفند به آن‌ها پاسخ دهند.

نحوه بررسی ارزشیابی‌ها

جدول ۱ را ملاحظه نمایید.

نکته ۱: پوشه کار یعنی کار نهایی هر موضوع درسی؛ که در درس هنر نمایشی عبارت است از اجرای نمایش برای کلاس‌های دیگر در برنامه‌های مدرسه پوشه کار در موضوعات دیگر بسته به موضوع درس، متفاوت می‌باشد.

نکته ۲: میانگین دو نمره مستمر و پوشه کار می‌شود نمره نوبت.

نکته ۳: خودارزیابی، تحقیق و پژوهش و ارزشیابی والدین در بخش تعیین تکلیف می‌گنجد.

نتایج به دست آمده از اجرای این ارزشیابی شامل موارد ذیل است:

- ✓ یادگیری بهتر دانش‌آموزان
- ✓ کاهش نگرانی دانش‌آموزان در حین ارزشیابی
- ✓ پاسخ دانش‌آموزان به ارزشیابی‌ها، همراه با شادی و نشاط
- ✓ افزایش مشارکت دانش‌آموزان گوشه‌گیر و رغبت آن‌ها در کارهای گروهی
- ✓ بیشتر از ۹۰ درصد فرایند یاددهی - یادگیری در اختیار دانش‌آموزان است.
- ✓ به کارگیری اولیای دانش‌آموزان در امر ارزشیابی فرزندانشان
- ✓ قابل اجرا بودن این طرح در مدارس روستا و شهر

ارزشیابی را با اجرای دو بازی «سنگ‌سنگ رورو» و «صندلی بازی» با هم انجام می‌دهیم. دانش‌آموزان دورتادور صندلی‌هایی که در بند بالا ذکر شد می‌نشینند و بازی سنگ‌سنگ رورو را یکی از دانش‌آموزان با برداشتن جمله‌ای از ظرف ارزشیابی تکوینی شروع کرده و دور تا دور دوستانش می‌چرخد و شعر سنگ‌سنگ و رورو را می‌خواند و بقیه جواب او را می‌دهند. در ادامه، کاغذ ارزشیابی را در دستان یکی از دوستانش می‌گذارد. او می‌بایست دور هم‌کلاسی‌هایش بدود تا دوستش او را نگیرد و در جای او بنشیند. اگر نشست و نتوانست به جای او برسد (یعنی بازی را باخته) باید دور صندلی‌ها با موزیک یا دست‌زدن بچه‌ها بچرخد. هر جا که موزیک یا صدای دست بچه‌ها قطع شد بایستند. روبه‌روی هر صندلی یا هر حالتی که ایستاد باید آن جمله‌ای را که در دستش دارد، در همان حالت اجرا نماید.

مثال

جمله او این است: مادر تو را دوست دارم. حالتی که روبه‌روی آن قرار گرفته، عصبانیت است. بنابراین باید جمله «مادر تو را دوست دارم» را در حالت «عصبانیت» تمام بگوید.

ارزشیابی پایانی

در ارزشیابی پایانی موضوعاتی را از قبل در ظرف قرعه انداخته، از بچه‌ها به صورت گروهی خواسته می‌شود تا موضوعی را برداشته و در زمانی کوتاه برای اجرای آن قصه‌ای بسازند و آن را برای دوستانشان به صورت گفت‌وگوی نمایشی اجرا کنند.

ارزشیابی والدین

همچنین در اجرای این طرح از حضور اولیا استفاده کردم و در آخر کلاس برگه‌های ارزشیابی را به آن‌ها دادم و خواستم برای اجرا و انجام

در هر کلاسی با توجه به روحیات و جو کلاس برای اجرای هر ارزشیابی در حین تدریس نقشه‌های خلاقانه را آزمودم و بازخوردهای مختلف دانش‌آموزان را در حین برنامه‌اجرائی خود مشاهده و نتیجه یاددهی - یادگیری را تجزیه و تحلیل می‌نمایم

در کف کلاس هنر همزیستی بادیپیر هنر

رشد آموزش هنر
عکاس: کیوان جعفری

اشاره

در یکی از حاشیه‌های روستایی شهر ساری (منطقه میان‌دورد) در بزرگ مدرسه میرزاخانی و حیاط دلگشا و کلاس مصفای آن، ما را برای دیدن آموزش درس فرهنگ و هنر (پایه هفتم) به سوی خود می‌خواند. دبیری سخت‌کوش با حدود چهل غنچه دوست‌داشتنی، خلوت کلاس را با مباحث درس هنر عطرآمیزی کرده است. بر روی هر میز، نمونه‌هایی زیبا از تجربه‌های هنری دانش‌آموزان، مانند گلبرگ‌هایی لطیف، کلاس را رنگ‌آمیزی کرده است. این گزارش، تصویری از حال و هوای کلاس درس هنر است که توجه شما را به آن جلب می‌کنیم. این گزارش با همراهی آقای محمدیان سرگروه هنر مازندران و آقای ایرج نقوی سرگروه ناحیه ۲ ساری تهیه شد که از آن‌ها تشکر می‌کنیم.

***

خانم سحر اعزی (دبیر هنر) در مورد این درس بر این باور است که «درس هنر در وهله اول درس بسیار مؤثری است که با روح و روان دانش‌آموزان مرتبط می‌شود. و حس خوشایند احساس هنری را در آن‌ها برمی‌انگیزد. هنر به تقویت بُعد معنوی بچه‌ها کمک می‌کند و چقدر خوب است که ما هر درس را بتوانیم با هنر ارتباط دهیم تا کارایی و تأثیر آن درس دو چندان شود. هنر می‌تواند هر درسی را دلچسب‌تر کند.» دبیر هنر در تجربه کلاسی خود از سایر دروس نیز کمک می‌گیرد و با تلفیق هنر با سایر دروس برای جا انداختن مفاهیم بهره می‌برد. ایشان از تنوع رشته‌های هنری در کتاب‌های تازه هنر استقبال می‌کند و بر این باور است که در چارچوب این کتاب‌ها، به شکل گسترده‌تری با بچه‌ها می‌توان کار کرد.

شگرد دبیر هنر در این است که وی بین مناسبت‌ها و موضوعات مهم با درس هنر پیوند برقرار می‌کند و از این طریق دستاوردهای بچه‌ها را جهت می‌دهد. به‌طور نمونه روزهای احسان و نیکوکاری، هفت‌سین، ایام نوروز و سال نو... از مواردی است که بچه‌ها با محوریت آن‌ها به تولیدات هنری می‌پردازند.

از نظر معلم هنر ارزیابی همه بچه‌ها بهترین و بالاترین نمره است زیرا وی قائل است که در درس هنر ارزشیابی نداریم زیرا هنر بچه‌ها غیر قابل توصیف است و هرگونه تلاش هنری دانش‌آموزان در مدت ۱۳ سال خدمت ایشان ارزشمند و قابل تقدیر است.

معلم هنر می‌گوید: «اعتقاد بالایی دارم که درس هنر در شادی و شادابی محیط مدرسه نقش جدی دارد. این درس در پیوند با مباحث پرورشی تجلی مضاعفی می‌یابد. به بچه‌ها اعتمادبه‌نفس و روحیه می‌بخشد و موجب می‌شود که آن‌ها توانایی‌ها و توانمندی‌های خود را بازشناسی کنند و استعداد و علاقه خود را بهتر

بشناسند. زیرا در این مقطع کار ما علاقه‌مند کردن و شناساندن هنرهاست.

معلم هنر در پاسخ به این سؤال که با تنوع موضوعات هنری در کتاب چگونه آموزش را پیش می‌برد می‌گوید: «در ابتدای سال تحصیلی مفاهیم و اصول پایه را آموزش می‌دهیم و بعد با طبقه‌بندی رشته‌ها به کار عملی می‌پردازیم. در هر سال و در هر کلاسی بچه‌ها علائق خود را بروز می‌دهند. مثلاً امسال احساس کردم که بچه‌ها بیشتر به خط و خوشنویسی علاقه نشان می‌دهند. خودشان می‌گویند با خط نوشتن، یعنی خوشنویسی، آرامش می‌یابند. به همین دلیل در زمان امتحانات به خاطر ایجاد آرامش درونی به خط می‌پردازیم در تلافی با مناسبت‌ها نیز، هر یک از دانش‌آموزان متناسب با رشته مورد علاقه خود به تولید هنری می‌پردازد.»

برخی موارد بچه‌ها را آزاد می‌گذاریم؛ به همین دلیل بروز خلاقیت در آن‌ها شکل می‌گیرد. خودمان هم از کارهای بدیع آن‌ها چیزهای تازه یاد می‌گیریم. در مواردی به بچه‌ها ایده می‌دهیم و بچه‌ها آن ایده‌ها را به خوبی پروبال می‌دهند. مثلاً در یکی از هفته‌های سال یکی از دانش‌آموزان شیوه‌های تزئینات را که به خوبی در آن مهارت داشت در کلاس درس داد و ما همه از او آموختیم.»

فرایند جاری «آموزش هنر در کف کلاس» موجب شده بود که بچه‌ها درس هنر را به خاطر سادگی و لذت آن شیرین‌ترین درس معرفی کنند و علاوه بر کلاس تولیدات هنری خود را نیز در منزل دنبال می‌نمودند. معلم هنر در بالا بردن کیفیت چاپ کتاب درسی هنر و اعمال خط زمینه در سطرهای خوشنویسی تأکید داشت.

از ویژگی‌های درس فرهنگ و هنر در مدرسه میرزاخانی علاقه ویژه معاون پرورشی (خانم شاعره قاسم‌نژاد) به درس هنر و مباحث هنری بود که به همسویی هر چه بهتر ایشان با معلم هنر منجر شده بود. خانم قاسم‌نژاد خود معرق کار می‌کند و بر این باور است که هنر آرام‌بخش و شیرین است و به همین دلیل اهتمام جدی به مباحث هنری دارد. ایشان معتقد است برقراری ارتباط و نزدیک‌شدن به دانش‌آموزان در قالب هنر موجب هدایت بهتر بچه‌هاست.

در رأس این موارد همت مستدام سرکار خانم عزیز، مدیر دبیرستان، است که زمینه را برای پویایی هر چه بیشتر درس هنر فراهم کرده است.

هر چند که او از نبود کارگاه هنر در مدرسه گلهمند بود و از مسئولان درخواست همکاری داشت. برای همه این بزرگواران در جهت شکوفایی هر چه بیشتر غنچه‌های تعلیم و تربیت آرزوی توفیق روزافزون داریم.

روزهای احسان
و نیکوکاری،
هفت‌سین، ایام
نوروز و سال نو...
از مواردی است که
بچه‌ها با محوریت
آن‌ها به تولیدات
هنری می‌پردازند

اسداله موذنی

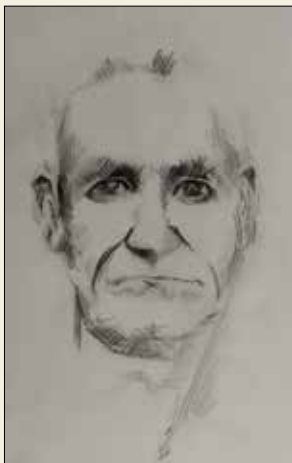
متولد ۱۳۶۱ ساوجبلاغ

- دبیر هنر ساوجبلاغ، هشتگرد
- طراح گرافیک / قاری قرآن و مدرس
- مدیر هنری و طراح گرافیک در چاپخانه فرهنگ هشتگرد کرج
- فارغ‌التحصیل کاردانی رشته گرافیک از دانشکده شماره ۲ ساری ۱۳۸۳
- کارشناس ارتباط تصویری از دانشکده انقلاب اسلامی تهران ۱۳۸۶
- عضویت در کانون بسیج هنرمندان شهرستان ساوجبلاغ
- مدیر مسئول انجمن گرافیک شهرستان ساوجبلاغ
- مدرس دوره‌های ضمن خدمت آموزش و پرورش استان البرز
- برگزیده جشنواره صبح صادق / نگارخانه شفق / تهران ۱۳۸۴
- برگزیده جشنواره بزرگ پیامبر اعظم(ص) / دانشگاه هنر تهران ۱۳۸۵
- کسب مقام اول در بخش بوستر نوجوانان استان تهران / اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی ۱۳۸۰

- شرکت در نمایشگاه‌ها و ارائه آثار در کتاب‌ها و فضاهای مجازی

اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی شهرستان ساوجبلاغ و کانون هنر و مکتب

قزوین و کار گروه آموزش فرهنگ و هنر

داود نوروزی

سرگروه هنر استان قزوین

اشاره

گروه‌های آموزشی، و به طور ویژه گروه فرهنگ و هنر، حلقه اتصال اهداف آموزشی بین نظام تعلیم و تربیت و همکاران حوزه هنر می‌باشند. تجربه به اثبات رسانده است که هر گاه ارتباط منسجم بین گروه آموزشی و همکاران تحقق یافته است، بهترین زمینه برای نزدیک شدن به هدف‌های رفتاری تعلیم و تربیت هنری فراهم آمده است. مجله رشد آموزش هنر همواره با تأکید بر این ارتباط، به‌ویژه از طریق برگزاری مجامع گروه فرهنگ و هنر، سعی کرده است در انعکاس فعالیت‌های همکاران عزیز پیشگام باشد. در همین راستا، اینک گزارش کوتاه سرگروه فرهنگ و هنر قزوین را، در انسجام بخشی به ظرفیت‌های همکاران هنر، بخوانید.

در رابطه با رشته تخصصی خودشان، صاحب‌نظرند و برای طول سال تحصیلی برنامه سالانه ارائه می‌دهند و گروه آموزشی استان نیز، با توجه به اختیارات و امکانات خود، اقدام به برگزاری برنامه‌های آموزشی برای کار گروه می‌کند.

عناوین رشته‌ها و اسامی اعضای کارگروه به این شرح است:
خوشنویسی: علی اصغر بیگدلو - محمود رضا حقیقت
طراحی و نقاشی: مجتبی کاظم‌لو - مریم نانکلی
گرافیک: حسین بهرامی - اسفندیار نوروز زاده
عکاسی: داود نوروزی - لیلا زارعی
هنرهای سنتی: مرضیه بنگدار - داود نوروزی
هنرهای نمایشی: امیر محمد بیگی - محمد جواد آیتی غفاری
هنرهای آوایی: وحید نظام دوست - محمد جواد آیتی غفاری

همان‌طور که اشاره شد، اعضا از متخصصین رشته خود می‌باشند، ضمن همکاری با گروه فرهنگ و هنر استان با ارائه برنامه‌های خود جهت پیشبرد اهداف گروه آموزشی و ارائه بهتر و کارآمدتر برنامه‌های آموزشی استان در رشته هنر ایفای نقش می‌کنند. از مزیت‌های تشکیل این کارگروه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. استفاده از توانمندی دبیران در امر آموزش؛
۲. استفاده از نظرات کارشناسانه دبیران در برنامه‌ریزی آموزشی و تبیین خواسته‌ها و نظرات دبیران؛
۳. برنامه‌ریزی صحیح و اتخاذ تصمیم در امور مهم با همکاری دبیران صاحب‌نظر؛
۴. اشاعه فرهنگ درس‌پژوهی، فعالیت تیمی و مشارکت در امر آموزش؛
۵. اجرای برنامه‌های آموزشی استان و دبیرخانه کشوری با کمک و همفکری دبیران توانمند استان؛
۶. برگزاری کارگاه‌های آموزشی با تدریس و همکاری همه‌جانبه اعضای کار گروه.

گروه آموزشی فرهنگ و هنر استان قزوین، با هدف کیفیت بخشی و ارتقای سطح علمی و آموزشی دبیران رشته هنر در سطح استان، اقدام به تشکیل کارگروه آموزشی و تخصصی نموده است. در این کارگروه دبیران رشته هنر با توجه به رشته تخصصی خودشان، به فعالیت‌هایی از قبیل ارائه برنامه‌های آموزشی، تشکیل کارگاه‌های آموزشی، دوره‌های ضمن خدمت، برگزاری جلسات هم‌اندیشی، برگزاری نمایشگاه، داوری‌ها و... می‌پردازند و همکاری لازم را با گروه آموزشی استان و دبیرخانه کشوری به عمل می‌آورند.

این کارگروه متشکل از یک تیم تخصصی است، بدین ترتیب که از هر رشته هنری مرتبط با موضوعات مختلف کتاب فرهنگ و هنر متوسطه اول، حداقل دو دبیر مرتبط و توانمند در آن عضویت دارند. یکایک این افراد در تصمیم‌گیری‌های گروه آموزشی استان، البته

خیال‌خط

نمایشگاه در مدرسه

علی شریف کاظمی

دبیر هنر کرج

هفته‌ای نیست که در آن خبری را از برپایی نمایشگاه آثار هنری دانش‌آموزان دریافت نکنیم. این نکته بسیار امیدوارکننده است زیرا برگزاری نمایشگاه لذت انجام دادن کار هنری را برای بچه‌ها دو چندان می‌کند. به نظر می‌رسد تمام دبیران ارجمند هنر در تأثیرگذاری مطلوب نمایشگاه‌های هنری مدرسه دارای وفاق و وحدت نظر هستند. بنابراین باید پذیرفت که گسترش بیش از پیش فعالیت‌های نمایشگاهی در مدرسه و انعکاس آن الزامی است. در این بخش گزارش کوتاهی داریم از «نمایشگاه خیال خط» که با راهنمایی و هدایت آقای علی شریف کاظمی، دبیر هنر مدرسه شهید باهنر ۴ مهرشهر کرج، برگزار شد.

چهارمین نمایشگاه خیال خط از آثار دانش‌آموزان پایه نهم با ۶۷ اثر، به مدت دو هفته در دی‌ماه ۹۷ در دبیرستان شهید باهنر ۴ - متوسطه اول - واقع در فاز ۴ مهرشهر کرج افتتاح گردید. آثار عرضه شده براساس مبانی هنرهای تجسمی شکل گرفته بود که دانش‌آموزان آن‌ها را با استفاده از عناصر بصری و خطوط و سطوح و آمیختن آن با مبانی زیباشناسی بصری و خلاقیت فردی خویش، به گونه‌ای منحصر به فرد خلق کرده بودند.

طریقه شکل‌گیری نمایشگاه

ابتدا طی جلسه‌ای مبانی زیبایی‌شناسی و چگونگی خلق اثری براساس آن برای دانش‌آموزان تدریس و تعادل، تضاد، ریتم، توازن، تقارن و هم‌پوشانی و ... نیز توضیح داده شد. سپس چند نمونه به صورت عملی اجرا گردید و به دانش‌آموزان مهلت دوهفته‌ای داده شد تا کارهای خود را اتود بزنند تا در صورت نیاز هرگونه ایراد و اشکال رفع و موارد کسری یا اضافی به آن‌ها گوشزد شود. در مرحله بعد مهلت یک‌هفته‌ای به آن‌ها داده شد تا آن موارد را رفع نموده و تأییدیه اتودشان را بگیرند. در نهایت، آثار به دبیرخانه نمایشگاه که متشکل از سه نفر از دانش‌آموزان به نام‌های مانی باباپور، مهرشاد مهرابی و مبین امینی بود ارائه شد و این سه نفر آثار را جمع‌آوری نموده و در نهایت امر، با هماهنگی با یک قاب‌ساز، تمام آثار را قاب کردند که با همکاری دانش‌آموزان، آثار در گالری نمایشگاه نصب شد.

اما در بخش داوری آثار، از سه نفر از اولیای دانش‌آموزان که تحصیلات آن‌ها مرتبط با آثار نمایشگاه بود دعوت شد تا هیئت داوران را تشکیل دهند و در جلسه‌ای که با هیئت داوران نمایشگاه اساتید بزرگوار خانم‌ها زهرا خلیج‌زاده، مریم سلگی و مرجان نیک‌ملکی برگزار شد و فرم‌های داوری را تهیه نموده و آثار موجود در نمایشگاه با آیت‌های موارد داوری و فرم‌های نمایشگاه مورد سنجش واقع شد و در نهایت سه نفر برتر نمایشگاه مشخص گردید و اعلام شد که در بخش جوایز نیز با بودجه مناسبی که از قبل برای نمایشگاه، از طرف شورای مدرسه، مصوب شده است از نفرات برتر در همایش آینده اولیا و مربیان تقدیر خواهد شد.

شایان ذکر است که یک اثر برگزیده مردمی نیز به توسط برگه‌هایی که بازدیدکنندگان در صندوق آرای نمایشگاه قرار دادند، تعیین شد که از صاحب اثر به‌طور شایسته در کنار سه اثر برتر نمایشگاه تقدیر خواهد شد.

در مدرسه ما هر ساله سه نمایشگاه از آثار دانش‌آموزان در سه فصل مختلف تحصیلی برگزار می‌شود:

۱. نمایشگاه خیال خط که به طراحی و نقاشی و گرافیک اختصاص دارد و امسال چهارمین دوره آن برگزار شد.

۲. نمایشگاه نقاشی خط که در رشته خطاطی است و در سال جاری سومین دوره آن برگزار خواهد شد.

۳. نمایشگاه عکس به نام «نگاه من» که دوره پنجم آن برگزار خواهد شد.

۴. هدف از برگزاری نمایشگاه علاوه بر آموزش، این است که دانش‌آموزان زندگی کردن در کنار هم و شرکت در فعالیت‌های جمعی را به‌خوبی تجربه و تمرین کنند تا از این طریق، در آینده، بتوانند در فعالیت‌های بزرگ‌تر مشارکت مطلوب داشته باشند. به عبارت دیگر، تمام تلاش و دغدغه حول این محور است که دانش‌آموزان علاوه بر آموزش‌های هنری آموزش‌های مهارتی را نیز کسب کنند؛ کوتاه سخن اینکه می‌خواهیم آن‌ها با درس فرهنگ و هنر زندگی کنند و از آن لذت ببرند.

هدف از برگزاری
نمایشگاه علاوه بر
آموزش، این است
که دانش‌آموزان
زندگی کردن در
کنار هم و شرکت
در فعالیت‌های
جمعی را به‌خوبی
تجربه و تمرین
کنند

امیر حسین اموت

ماهان قبادی

محمد حسین غلامی

فریدالحمیدی

مهرشاد مهرانی

همایش نگارگری در اصفهان شهر آب و آینه!

محمدعلی اشرفی

اشاره

آیا این یک بناست برآمده از پشت تاریخ؟

یا نه، یک گیاه است که تازه روییده و حیات در رگ و ریشه‌اش جاری است و شاید همین روزها گل بدهد! این خشت‌ها نفس می‌کشند؛

این پنجره‌ها امید دارند؛ این خطوط و این اسلیمی‌ها، رشد می‌کنند و بالا می‌روند؛ و مگر حیات غیر از این است؟

قصه نمی‌گویم؛

می‌گویم که بدانید، روزهایمان را اینجا می‌گذرانیم؛

درس‌هایمان را اینجا، در این دیار می‌خوانیم.

اینجا خانه ماست.

هر جا نیست، اصفهان است!

آری روزها می‌گذرد

و ما همچنان پای بر جای پای بزرگانمان می‌نهییم.

چشم به آینده داریم به دور دست‌های

زمان

از اینجا، از شهر آب و آینه،

شهر گنبدها و گلدسته‌ها،

از میان نقش‌ها و طرح‌ها،

چشم دوخته‌ایم به آینده‌ای که

می‌خواهیم بسازیم.

آری! با مجاهدت روزهای خوشی در راه

است.

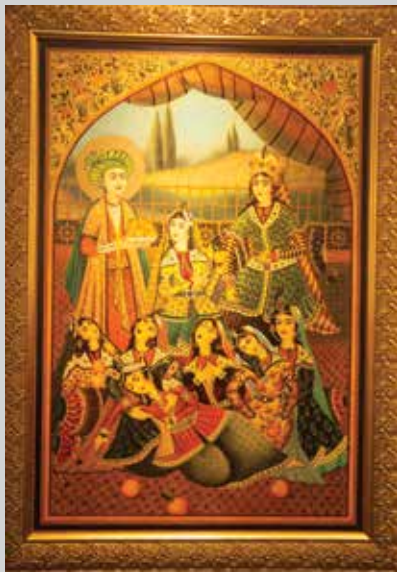

رییس دانشگاه هنر اصفهان، دکتر کیانی، به درستی، اهمیت مباحث نظری و لزوم پرداختن به آن را یکی از دلایل اصلی برگزاری همایش عنوان کرد

طبعیت

نقاشی ایرانی

شمسه - مزین به نام حضرت علی (ع)

طلیعه قبل درآمدی بود برای ارائه گزارشی به شما از همایش ملی نگارگری و خط که در شهر اصفهان شاهد آن بودیم. این همایش در روزهای ۲۸ و ۲۹ فروردین ماه ۱۳۹۸ در دانشگاه هنر اصفهان برگزار شد. موضوع انتخاب شده با فضای دانشگاه هنر اصفهان (عمارت توحیدخانه) تناسب دلنشینی داشت. توحیدخانه عمارتی است که درست در پشت عمارت عالی قاپو قرار دارد و هر دو در مجاورت میدان نقش جهان؛ میدانی که عظمت و شکوه هنر دیار اصفهان را به خوبی معرفی می کند.

رییس دانشگاه هنر اصفهان، دکتر کیانی، به درستی، اهمیت مباحث نظری و لزوم پرداختن به آن را یکی از دلایل اصلی برگزاری همایش عنوان کرد. این نکته جای خالی مباحث - نظریه پردازی و نظریه سازی را در عرصه هنرهای سنتی بیان می کند؛ چرا که هنوز چارچوب تئوریک و منسجمی برای این هنرها تدوین نشده و اگر هم تلاش های مقدماتی آغاز شده باشد یکی از آن ها بر پای چنین همایش هایی است؛ تلاشی که زیربنای آن گذر از تولید اثر هنری و تدوین رهیافت های نظری است.

خوشبختانه به همت دبیرخانه همایش مقالات در دو مجلد به چاپ رسید. و لوح فشرده مقالات نیز در کتاب های همایش ارائه گردید. دبیران هنر می توانند از این مقالات و یافته های پژوهشی آن، برای بسط دانسته ها و رفع نیازهای پژوهشی خود، بهره گیرند. در این همایش، هم اعضای کمیته علمی، و هم داوران و هم ارائه کنندگان مقالات از افراد دانشگاهی و دانشجویان مقطع دکترا و کارشناسی ارشد بودند که همگی یافته های پژوهشی خود را در بخش های اختصاصی همایش ارائه کردند.

می توان ادعان داشت که درونمایه مقالات به حل برخی از نکات و مشکلات تاریخی در روند تکاملی هنرهای خوشنویسی و تذهیب و نگارگری مدد رسانده است، و این حاکی از آن است که تلاش برنامه ریزان برای تحقق اهداف همایش بی حاصل نبوده است. در مجموع چهارده مقاله علمی در کتاب های همایش به چاپ رسیده و شماری از مقالات نیز به شکل پوستر و یا ارائه شفاهی در همایش مطرح شد.

به نظر می رسد اگر این همایش بتواند برای پی ریزی مبانی نظری به شکل دو ساله حیات خودش را تداوم دهد می توان امیدوار بود که به تولید منابعی غنی و قوی، در حوزه نظری، برای هنرهای سنتی بینجامد. این امر با تربیت نسل جدیدی از محققان دانشگاهی که به تدریج ظهور و بروز می یابند، دور از انتظار نیست و موجب خواهد شد که با توجه به غنای هنری و فرهنگی اصفهان، این حوزه به یکی از کرسی های نظریه پردازی تبدیل شود.

دبیران هنر می توانند برای بهره گیری از مقالات همایش به سایت معاونت پژوهشی دانشگاه هنر اصفهان مراجعه و از مقالات استفاده کنند. توفیق روزافزون دست اندرکاران همایش را از خداوند بزرگ خواهانیم.

پرنیان

دسترنج همراهی معلمان هنر در مدرسه!

اشاره

پرنیان کتابی است که در آن آثار برگزیده جشنواره هنرهای دستی و تجسمی دانش‌آموزان سراسر کشور درج می‌شود. در این مطلب کوتاه به جایگاه مهم دبیران هنر در این رخداد بزرگ هنری آموزش و پرورش اشاره خواهد شد. از شهرام عظیمی کارشناس هنرهای تجسمی معاونت پرورشی و فرهنگی به خاطر همراهی در تهیه این گزارش تشکر می‌شود.

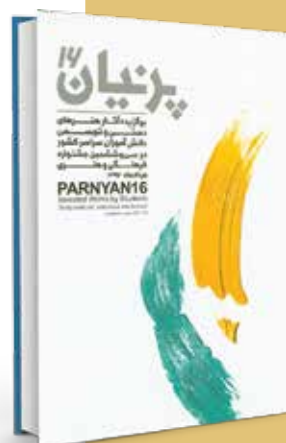
فرزانه جعفری

جشنواره مسابقات هنرهای دستی و تجسمی دانش‌آموزان، جشنواره دیرپایی است که با سابقه دیرین خود پله سی و هفتم را در شهریور ۹۸ پشت سر گذاشت. و این جشنواره به لحاظ مخاطب دارای جامعیتی مثال‌زدنی است، زیرا علاوه بر دانش‌آموزان داخل، دانش‌آموزان خارج از کشور و دانش‌آموزان عشایر را نیز پوشش می‌دهد.

گستره رشته‌های مورد مسابقه در بخش هنرهای تجسمی و دستی بالغ بر ۲۲ گرایش و رشته هنری را در بر می‌گیرد که این امر حاکی از آن است که انواع استعدادهای هنری دانش‌آموزان، به‌طور جامع، مورد توجه سیاست‌گذاران جشنواره بوده است. به همین سبب، در موضوع هنرهای معاصر نیز به طیف گسترده‌ای از رشته‌ها اهتمام شده به طوری که مرور ۱۸ رشته و گرایش هنری نشان می‌دهد که از نگاه تیزبین برگزارکنندگان و کارشناسان جشنواره نکته‌ای مغفول نمانده است.

جشنواره پنج مرحله مدرسه، منطقه، شهرستان، (ناحیه) استان و کشور را پوشش می‌دهد و به دلیل همین گستره است که باید آن را در نهایت یک جشنواره فراگیر و ملی به شمار آوریم. در دوره شانزدهم، به روایت آمار، از ۳۳ استان کشور، ۲۳۸۵ اثر به دبیرخانه جشنواره ارسال شده که در نهایت ۲۳۴ اثر به مرحله کشوری راه یافته‌اند.

همه ساله اسامی برگزیده‌های جشنواره را در کتابی فاخر با نام پرنیان به زیور طبع می‌آریند و بدین طریق دانش‌آموزان برگزیده برگی دلنشین در خاطرات توفیق‌های هنری خود ثبت می‌کنند. تأثیر شگرف و تربیتی این فرایند ارزشمند آن است که به بالندگی و پویایی

شهرام عظیمی
دبیر بخش تجسمی جشنواره

دانش‌آموزان کمک می‌کند زیرا درخشش بچه‌ها در عرصه‌های هنری یکی از مؤلفه‌های شوق برانگیز تربیتی است که در ذهن آن‌ها ماندگار خواهد شد. باید اذعان داشت که این جشنواره در واقع ثمره و میوه تلاش معلمان و دبیران هنر سراسر کشور در درس هنر به شمار می‌آید، و از این منظر باید به نقش دبیران هنر در زمینه‌سازی محتوایی و عملی برای جشنواره بهای بیشتری داد و تلاش‌های آن‌ها را قابل تقدیر دانست.

در این مورد شهرام عظیمی، دبیر بخش هنرهای دستی و تجسمی، بر این باور است که «ارتباط نزدیکی بین خلاقیت هنری دانش‌آموزان با تلاش و شیوه تدریس دبیران هنر در کلاس وجود دارد. بنابراین، هر چه همکاران محترم هنری در این خصوص بیشتر اهتمام کنند رهاورد تولیدات برگزیده در جشنواره کیفیت بالاتری پیدا می‌کند.»

وی ادامه می‌دهد که: «بخش قابل توجهی از دبیران هنر در سراسر کشور، خود از داوران جشنواره هنرهای دستی و تجسمی هستند و این همکاران در کنار دبیران حرفه و فناوری بر غنا و قوت داوری جشنواره می‌افزایند.»

عظیمی که خود از هنرمندان هنرهای تجسمی است در مورد برنامه‌های آینده تأکید دارد که در کنار تلاش دبیران هنر در کلاس، سیاست اصلی این خواهد بود که کانون‌های فرهنگی و هنری آموزش و پرورش فعالیت بیشتری در مورد کلاس‌های فوق برنامه فرهنگی و هنری از خود نشان دهند؛ زیرا محیط این کانون‌ها می‌توانند زمینه را برای رشد و بالندگی دانش‌آموزان فراهم کند.

بررسی آثار مندرج در کتاب پرنیان ۱۶ نشان می‌دهد که آثار هنری بچه‌ها نسبت به سالیان قبل از کیفیت و ویژگی‌های هنری بالاتری برخوردار شده است. در مواردی نیز آثار شاخص و چشم‌نواز دیده می‌شود که نشان از قدرت تولید هنری بچه‌ها دارد، و این برای اهل هنر بسیار امیدوارکننده است.

همان‌گونه که تأکید شد جشنواره هنرهای دستی و تجسمی میدانی است که در آن حاصل تلاش دبیران هنر به خوبی قابل مشاهده است. جدی گرفتن جشنواره و در ضمن تأکید نکردن بیش از حد بر موضوع «قابت هنری» یکی از راهکارهایی است که حس خوشایند پویایی هنری را در دانش‌آموزان فعال نگه می‌دارد. برگزیده شدن دانش‌آموزان در سطوح مختلف از مدرسه تا سطح کشور می‌تواند به خاطرات سرنوشت‌آفرین هنری نیز تبدیل شود. و به همین سان به جهت‌مند شدن فعالیت هنری بچه‌ها بیفزاید.

سخن پایانی اینکه: به نظر ما جشنواره سراسری هنرهای دستی و تجسمی میوه نهایی فعالیت نمایشگاه‌ها و جشنواره‌های مدرسه‌ای است، با تأکید بر اینکه به‌طور طبیعی نقش تعیین‌کننده دبیران هنر هم در این میان بر کسی پوشیده نیست.

برای دست‌اندرکاران این جشنواره آرزوی توفیق روزافزون داشته و امیدواریم همکاری آن‌ها با ستون اصلی این جشنواره یعنی دبیران هنر کشور در فزونی باشد.

تعدادی از کارهای برگزیده دانش‌آموزان را جهت شناساندن هر چه بهتر سطح آثار در اینجا می‌آوریم.

گروه سرود

نمایش صحنه‌ای

مهناب دینیچی / مازندران

سنایش شریفی / کرمانشاه

نمایش نامه خوانی

معمومه کاری

رضا عابدینی / کهگیلویه و بویراحمد

امیر عبدل پور / آذربایجان شرقی

امیر رضایی / اصفهان

فاطمه مصومی / تهران

فاطمه سیاح زادگان / فارس

فاطمه اکبریان / هرمزگان

کیانا جوادی بشر / تهران

سیده فاطمه خلیفه بهبهانی / شهرستان های تهران

کتاب نگار جاویدان: زندگی و آثار استاد محمود فرشچیان، مؤلف، امیر رضایی نبرد، در اردیبهشت ۱۳۹۷ منتشر و در نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران عرضه شد.

پژوهش و نگارش کتاب یک دهه زمان برده و حدود چهار سال نیز صرف فرایند چاپ و انتشار آن شده است. اهمیت کتاب نگار جاویدان در این است که چون نام و آثار استاد فرشچیان همواره در کتاب‌های هنر متوسطه و هنرستان‌ها به‌عنوان چهره شاخص نقاشی ایرانی درج شده است، اکنون، و با این کتاب، دبیران هنر و مدرسان و هنرجویان و دانش‌آموزان بهتر می‌توانند با این هنرمند آشنا

زندگی و آثار استاد محمود فرشچیان

شوند. نگار جاویدان کاری است علمی - پژوهشی و دانشگاهی درباره زندگی، آثار و اندیشه استاد محمود فرشچیان از آغاز فعالیت هنری این هنرمند نامدار، یعنی از حدود هشتاد سال پیش تا زمان حاضر. تقریظ و طراحی جلد این کتاب را خود استاد محمود فرشچیان، پیش‌گفتار آن را دکتر سیدحسین نصر، استاد بخش مطالعات اسلامی دانشگاه جرج واشنگتن، و مدیریت هنری آن را استاد بیژن جناب برعهده داشته‌اند. استاد فرشچیان این کتاب را طی ده ماه، در نیوجرسی آمریکا، که در آنجا تمرکز بیشتری داشته‌اند، مورد مطالعه دقیق و عمیق قرار داده و با حساسیت و وسواس خاص خودشان، بر بیشتر صفحات آن، نکات دقیق و یادداشت‌های ارزنده نگاشته‌اند. کتاب در دو بخش و ۱۰ فصل تنظیم یافته و حاوی ۱۰۲۰ تصویر، ۱۸ جدول و ۱۰ نمودار است. رویکرد و شیوه نگارش این کتاب بیشتر دانشنامه‌ای است و تقریباً هر آنچه

که مربوط به زندگی، آثار و اندیشه هنرمند می‌شود، در این کتاب با روش‌شناسی علمی به‌طور مستند درج شده است. همچنین تصاویر کل آثار هنرمند، اعم از منتشرشده و منتشرنشده و نیز تکنیک‌های گوناگون کارهای ایشان، برای نخستین بار به‌طور یک‌جا و با کیفیت اسلایدهای اصلی در این کتاب درج شده است.

مطالب کتاب در دو بخش کلی تنظیم و هر بخش خود به چند فصل تقسیم شده است. بخش نخست، شامل زندگی هنرمند است، در شش فصل، با عناوین زیر:

۱. کلیات: خاستگاه‌های هنرهای ملی ایران (نقاشی و نگارگری) در دوره معاصر
۲. فرشچیان در گذر زمان (اصفهان، تولد و کودکی، دوره‌های تحصیلی و استخدام)
۳. دستاوردها و خدمات فرهنگی و هنری
۴. افتخارات (جوایز، بزرگداشت‌ها و یادبودها)
۵. نظرهای هنرمندان و فرهیختگان ایرانی و خارجی درباره زندگی و آثار محمود فرشچیان
۶. شخصیت هنرمند (جهان‌بینی، ویژگی‌های اخلاقی و علاقه‌مندی‌ها).

بخش دوم، آثار هنرمند را دربردارد و شامل چهار فصل با عناوین زیر است:

۱. معرفی مجموعه آثار محمود فرشچیان (براساس رنگ و مواد (تکنیک) و کاربرد)
  ۲. معرفی آثار رنگی، سیاه‌قلم‌ها و طراحی‌ها
  ۳. بررسی مجموعه آثار محمود فرشچیان
  ۴. مبانی سبک و آثار محمود فرشچیان. در پایان نیز نمایه منابع و پیوست‌ها درج شده است.
- مطالب کتاب نگار جاویدان بر پایه اسناد و مدارک و منابع علمی نگاشته شده و مؤلف کوشیده است از داستان‌پردازی، کلی‌گویی و مبهم‌گویی به کلی پرهیز کند. حتی در مواردی خاص، صحبت‌های خود هنرمند نیز، به دلیل فراموشی و غیره، مورد استناد نبوده است، بلکه اصل مدارک و اسناد، ملاک و معیار بررسی بوده‌اند. این کار در واقع با هدف ایجاد منبع و مرجعی علمی و جامع، جهت هرگونه آموزش و پژوهش درباره زندگی، آثار و اندیشه استاد محمود فرشچیان صورت گرفته است.

یکی از ویژگی‌های این کتاب، «طبقه‌بندی موضوعی» آثار استاد فرشچیان است که برای نخستین بار صورت پذیرفته است. موضوعات و مضامین مجموعه آثار هنرمند، پس از چند سال مطالعه و بررسی و با معیارهای تعریف شده، در پانزده عنوان، «طبقه‌بندی» شده است. این در حالی است که طبق اظهار نظر خود هنرمند و سایر هنرشناسان داخلی و بین‌المللی، در مجموع، آثار ایشان تا پیش از این پژوهش، در سه گروه «طبقه‌بندی» شده بود. آنچه بسیار اساسی و هدف نویسنده کتاب نیز بوده این است که این طبقه‌بندی‌ها زیر نظر مستقیم شخص استاد فرشچیان و با تعامل و مشاوره ایشان صورت پذیرفته تا از گزند زمان و آفت تفسیرهای به رأی و دور از حقیقت در امان باشد. پس می‌توان گفت که احصا و استخراج «مبانی نظری و عملی» سبک و آثار استاد فرشچیان از برجسته‌ترین موارد پژوهشی این کتاب است. در پایان و به‌طور خلاصه، مؤلفه‌های زیر را می‌توان به‌عنوان ویژگی‌های کتاب نگار جاویدان عنوان نمود:

- بررسی جامع خاستگاه‌های معاصر هنرهای سنتی و ملی به‌عنوان پیش‌زمینه‌های آثار سبک هنرمند
- شرح دوره‌های تحصیلی هنرمند (ابتدایی، متوسطه و تکمیلی)
- بیان دستاوردها و خدمات فرهنگی و هنری
- درج افتخارات هنرمند (جوایز، بزرگداشت‌ها و یادبودها)

- درج نظرهای هنرمندان و فرهیختگان ایرانی و خارجی درباره زندگی و آثار و محمود فرشچیان
- گفت‌وگو با غالب صاحب‌نظران و استادان مطرح جامعه نگارگری ایران
- پرداختن به شخصیت هنرمند (جهان‌بینی، ویژگی‌های اخلاقی و علاقه‌مندی‌ها)
- معرفی انواع آثار هنرمند براساس رنگ و مواد (تکنیک) و کاربرد
- معرفی جامع آثار هنرمند، اعم از منتشرشده و منتشرنشده، (رنگی، سیاه‌قلم و طراحی‌ها) از آغاز تاکنون (۱۳۹۳-۱۳۲۴)
- تفکیک هدفمند مطالب و سیر منطقی و

نظام‌مند پژوهش از آغاز فعالیت حرفه‌ای هنرمند تا سال ۱۳۹۳

- درج تصاویر، جدول‌ها و نمودارهای گوناگون جهت تبیین مؤثرتر مفاهیم و موضوعات
- بررسی و مطالعه بیش از هزار سند از قبیل: کتاب، مقاله، پایان‌نامه، گفت‌وگو، فیلم، عکس، نشریات و رسانه‌های الکترونیکی و چاپی (روزنامه، ماهنامه، فصلنامه و غیره)، پرونده‌های تحصیلی، کارمندی و آموزشی هنرمند و دیگر اسناد و مدارک مرتبط (فارسی، انگلیسی، فرانسوی و ایتالیایی)
- نگارش بر پایه شیوه‌استناددهی علمی منابع (APA) یا شیوه‌ارجاع‌دهی درون‌متنی

- نگارش بر پایه دستورخط فارسی، فرهنگ املائی خط فارسی (فرهنگستان زبان و ادب فارسی) و فرهنگ درست‌نویسی سخن

کتاب نگار جاویدان در راستای مطالعات «فرشچیان‌پژوهی» به سرانجام رسیده است. فرشچیان‌پژوهی (Farshchian Studies)، مجموعه مطالعات علمی-پژوهشی درباره زندگی، آثار و اندیشه استاد محمود فرشچیان، هنرمند جهانی و نگارگر نامدار ایرانی است و نگارنده کتاب در راستای این مطالعات، از ارتباط مستقیم و مستمر چندین ساله با خود هنرمند و نظرات ارزشمند و مساعدت‌های بی‌دریغ ایشان، همواره بهره‌مند بوده است.

در پایان باید افزود که قرار است آیین رونمایی کتاب نگار جاویدان در شهر پاریس و با همراهی یونسکو برگزار شود.

با توجه به اینکه نگار جاویدان، یا تک‌نگاری زندگی و آثار استاد فرشچیان، کتابی از انواع کتاب‌های مرجع است، لازم است دبیران هنر با همکاری مدیریت مدارس و با هدف استفاده دانش‌آموزان نسخه‌ای از آن را برای کتابخانه مدرسه تهیه کنند. به همین سان از اهتمام پژوهشگر کتاب به خاطر تلاش ده‌ساله و از ناشر (انتشارات میردشتی) به خاطر تلاش ارزنده در طبع و نشر فاخر کتاب باید تقدیر و تشکر کرد. امید آنکه در سال‌های آتی شاهد تک‌نگاری‌های ارزنده برای سایر هنرمندان اثرگذار باشیم.

عنوان: نگار جاویدان
تألیف: امیر رضایی‌نبرد
قطع رحلی بزرگ؛ ۵۲۰ ص، کاغذ گلاسه، گالینکور با جعبه، تمام رنگی، ۱۳۹۷.
شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه، ناشر: فرهنگسرای میردشتی.

در گفت‌وگو با مهدی عطریان
مدرس هنر

عطر و بوی هنر اصفهان

سردبیر

عکاس: عدید فیروزی

اشاره

گفت‌وگو با مدرسان و دبیران و تلاش‌گران عرصه هنر تعلیم و تربیت همیشه شوق‌انگیز و ایجادکننده حس تازگی و روح‌بخشی است. در واقع برای رهروان جوان وادی هنر، مطالعه سرگذشت نامه‌های هنری همواره راهگشا و انگیزه‌آفرین بوده است. گفته‌اند تجربه علم محک خورده است، به همین دلیل مرور تجربه‌ها راه را بر آزمون - خطا می‌بندد و این سرمایه در آموزش و پرورش هنری دانش‌آموزان بهای بیشتری دارد. در دیار اصفهان، یکی از چشمه‌های همیشه جوشان هنر ایران، به سراغ استاد مهدی عطریان رفتیم. معلمی با کوله‌باری از تلاش‌ها و کوشش‌های هنری ارزنده. آنچه در پی می‌آید اجمالی از گفت‌وگوی مفصل با ایشان است.

استاد خودتان را معرفی
فرمایید.

من مهدی عطریان، متولد هفتم فروردین ۱۳۳۶ در محله قاسم‌آباد اصفهان هستم. دوران ابتدایی را در مدرسه جمال‌الدین عبدالرزاق طی کردم و دوران دبیرستان را در دبیرستان ملی - مذهبی احمدیه ادامه دادم. فرزند اول خانواده بودم و پدر و مادرم در مورد تربیت درسی و اجتماعی من حساسیتی بالا داشتند.

در مورد پدرتان و نقش ایشان در
پرورش هنری بگویید.

روح پدرم شاد که فرمود به استاد
فرزند مرا عشق بیاموز و دگر
هیچ

سه نسل گذشته خانواده ما در کار تولید پارچه قلمکار، کالای معروف اصفهان، بودند. پدرم نقش‌بند پارچه‌های قلمکار بود و در کار خودش بسیار ماهر و منحصر به فرد بود. ایشان در مراحل آماده‌سازی پارچه، تهیه قالب از چوب گلابی، انتقال نقش‌ها بر روی پارچه و شست‌وشوی نهایی پارچه مهارت خاصی داشت و من در تمام مراحل به عنوان فرزند ارشد خانواده شاگرد و دستیار ایشان بودم. خیلی از همکاران پدرم به او می‌گفتند: چرا پارچه قلمکار ما مثل شما نمی‌شود حاج آقا؟!

این ارتباط با شغل پدر مرا با مبانی اولیه طراحی، نقاشی و صنایع دستی آشنا کرد. اما از ابتدای زندگی، من - مثل همه اصفهانی‌ها - روی فرش‌های زیبای اصفهان چهار دست و پا راه می‌رفتم و به مرور چشمانم با زیبایی‌های مسجد جامع، کتیبه‌های زیبا، بناها، مدرسه چهارباغ و به‌طور کلی موزه طبیعی معماری شهر اصفهان انس گرفت. به همین دلیل به‌سوی هنر گرایش داشتم. همیشه کاردستی‌های من مورد توجه معلمان قرار می‌گرفت. در خوشنویسی شاگرد استاد ظهیرالاسلام بودم. مشکل من این بود که این بزرگوار بی‌آنکه به خط من نگاه کند به من نمره بیست می‌داد! کارهای صنایع دستی و کاردستی‌هایم را که به کلاس می‌بردم، معلم‌انمان باورشان نمی‌شد که آن‌ها را خودم درست کرده‌ام!

از دبیرستان محل تحصیل، دبیران و کسانی که در پرورش شما ایفای نقش داشتند برای دبیران هنر، یعنی خوانندگان مجله ما بگویید.

دبیرستان احمدیه در اصفهان دبیرستان معروف و مشهوری بود. ریاست دبیرستان را حجة الاسلام بدری از روحانیون موجه اصفهان به‌عهده داشتند. با اینکه منزل ما با دبیرستان فاصله زیادی داشت با تأکید

مادرم در این دبیرستان ثبت‌نام کردم یکی از معلمان ما که معاون دبیرستان هم بود مرحوم زنده یاد استاد سید علی اکبر پرورش بود. ایشان معلمی به تمام معنا هنرمند بودند. علاوه بر تدریس اخلاق و دینی، عهده‌دار معاونت مدرسه بودند. روزانه در سه صف ده دقیقه با فن بیان بسیار زیبا برای بچه‌ها صحبت می‌کردند و بچه‌ها از بیانات ایشان در ابتدای آغاز به کار مدرسه انگیزه و انرژی می‌گرفتند. طوری بود که بعضی موقع‌ها که ایشان نبودند، بچه‌ها کسل بودند!

استاد پرورش معلمی چندوجهی بودند در تئاتر، ورزش کوهنوردی و فعالیت‌های فوق برنامه هم بسیار فعال بودند. به همین دلیل در شکل‌گیری شخصیت بچه‌ها اثر بسیار مثبتی داشتند. شهید علی اکبر از‌های از شهدای هفتم تیر ۱۳۶۰ نیز معلم ما بود.

در همان موقع دبیرستان همکلاسی‌های خوبی داشتم. به خاطر انسجامی که بچه‌ها با هم داشتند و مدرسه ویژه‌ای که در آن درس می‌خواندیم ساواک روی مدرسه حساسیت ویژه داشت.

با همکلاسی‌ها و دوستانی چون مرحوم کریمی، شهید شهبازی، مصطفی از‌های، برادران ذوعلم، آقای مهاجر و روزبه‌نیا و دوستان دیگر مانوس و معاشر بودم. در دبیرستان نمایشنامه می‌نوشتیم و تئاتر کار می‌کردم.

پنجه استاد عطریان

برعهده داشتیم. من در زمینه خط به دو شیوه نستعلیق و شکسته علاقه داشتم و به لطف الهی شاگردانی تربیت کردم که اکنون در مراحل استادی هستند.

خط شکسته شما شیوه‌ای تلفیقی است، در این مورد توضیح دهید.

با استفاده از آثار درویش عبدالمجید طالقانی و سید علی اکبر گلستانه و میرزا غلامرضا اصفهانی شیوه خط شکسته خود را شکل دادم. توفیقی که به دست آوردم این بود که توانستم برای اولین بار خط شکسته را در مسابقات بین‌المللی ترکیه معروف به ارسیکا وارد کنم و خودم نیز برگزیده شدم. بعدها نیز در خطوط نستعلیق و شکسته افتخاراتی در همین مسابقه کسب کردم.

از خاطرات خوب تدریس تان بگوئید؟

بسیار خرسندم که شاگردانم همیشه جویای احوال معلم خود هستند. در یکی از سال‌ها استاد عزیز جناب ظهیرالاسلام که من خط را با ایشان آغاز کردم به کلاس من آمدند و من در خدمتشان بودم. در حال حاضر هم فعالیت‌های هنری خود را ادامه می‌دهم و توصیه‌ام به دبیران محترم هنر این است که ذره‌ای از تلاش و کوشش هنری و خدمت به بچه‌ها دریغ نکنند. زیرا تمام این تلاش‌ها نتیجه می‌دهد و بعدها باعث خشنودی خود آن‌ها خواهد بود.

توفیق روزافزون شما را خواهانیم و از اینکه در این گفت‌وگو شرکت کردید سپاسگزاریم.

پوستر تئاتر را نیز تهیه می‌کردم و استاد پرورش همواره مشوق بودند و راهنمایی می‌کردند.

در شأن معلمی استاد پرورش بیش از این‌ها می‌توان گفت چون به معنای واقعی مربی و معلم بچه‌ها بودند. این را هم می‌دانید که آقای پرورش پس از انقلاب، به وزارت آموزش و پرورش رسیدند و در این زمینه هم منشأ خدماتی شدند.

در مورد هنر از چه استادانی بهره بردید.

ابتدا شاگرد استاد ظهیرالاسلام بودم. استاد ظهیرالاسلام معلمی شریف و مهربان بودند که مرا در سال آخر دبیرستان طی نامه‌ای به استاد **حبیب‌الله فضائلی** (ف: ۱۳۷۵) معرفی کردند نامه را آنقدر خوش خط نوشته بودند که من دلم نمی‌خواست آن را به استاد فضائلی بدهم. لاجرم این کار را کردم و استاد فضائلی از من نمونه خط خواست و بعد به کلاس ایشان راه پیدا کردم. آن چنان با ایشان نزدیک شدم که این رابطه به یک رابطه صمیمانه پدر و فرزند تبدیل شد. حتی یک بار ایشان برای من شعری گفتند و خودشان نوشتند و برایم به ارمغان آوردند. این قطعه هنوز برای من بسیار عزیز است. همزمان از محضر استاد نصرالله معین (معین‌الکتاب) هم استفاده می‌کردم.

فعالیت‌های هنری شما چه مواردی بود؟

از همان سال‌هایی که خط کار می‌کردم همزمان در دبیرستان‌های اصفهان تدریس می‌کردم ده سال هم عضو شورای عالی انجمن خوشنویسان بودم و همچنین ده سال سرپرستی انجمن خوشنویسان اصفهان را

استاد پرورش معلمی چندوجهی بودند در تئاتر، ورزش کوهنوردی و فعالیت‌های فوق برنامه هم بسیار فعال بودند

چلیپانویسی

کاوه تیموری

اشاره

اگر دبیران و مدرسان هنر بخواهند در تکمیل آموزش خوشنویسی گام‌هایی فراتر از کلاس بردارند یکی از مباحث مهمی که می‌توانند به آن بپردازند. آموزش چلیپانویسی و ذکر شیوه‌ها و شگردهای فنی آن است. آموزش چلیپانویسی در واقع تکمیل زنجیره آموزش خوشنویسی به شمار می‌آید، زیرا در بردارنده سطر نویسی و نگارش دو سطری با هم است. باید اضافه کرد که آشنایی دانش‌آموزان و هنرجویان با نگارش این قالب مهم در واقع گام نهادن آن‌ها در خوشنویسی حرفه‌ای است که مصداق آن قطعه‌نویسی است. در این مقاله گام‌های اولیه و مهم این شیوه بیان شده، به طوری که دبیران هنر و علاقه‌مندان، خود می‌توانند با افزودن نکات مورد نظر خویش آن را کامل کرده و مباحث آن را در کلاس مطرح سازند.

چلیپا در خوشنویسی یکی از قالب‌های شناخته شده برای نگارش است. در این قالب دو یا چهار مصرع و حتی بیشتر را به شکل مورب می‌نویسند. البته آنچه بیشتر و به شکل گسترده‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرد نگارش چهار مصرع مورب است. به‌طور معمول زاویه خط موربی که کرسی یا خط زمینه را تشکیل می‌دهد نسبت به خط افق و عمود نیمساز و زاویه نسبی آن 45° درجه است.

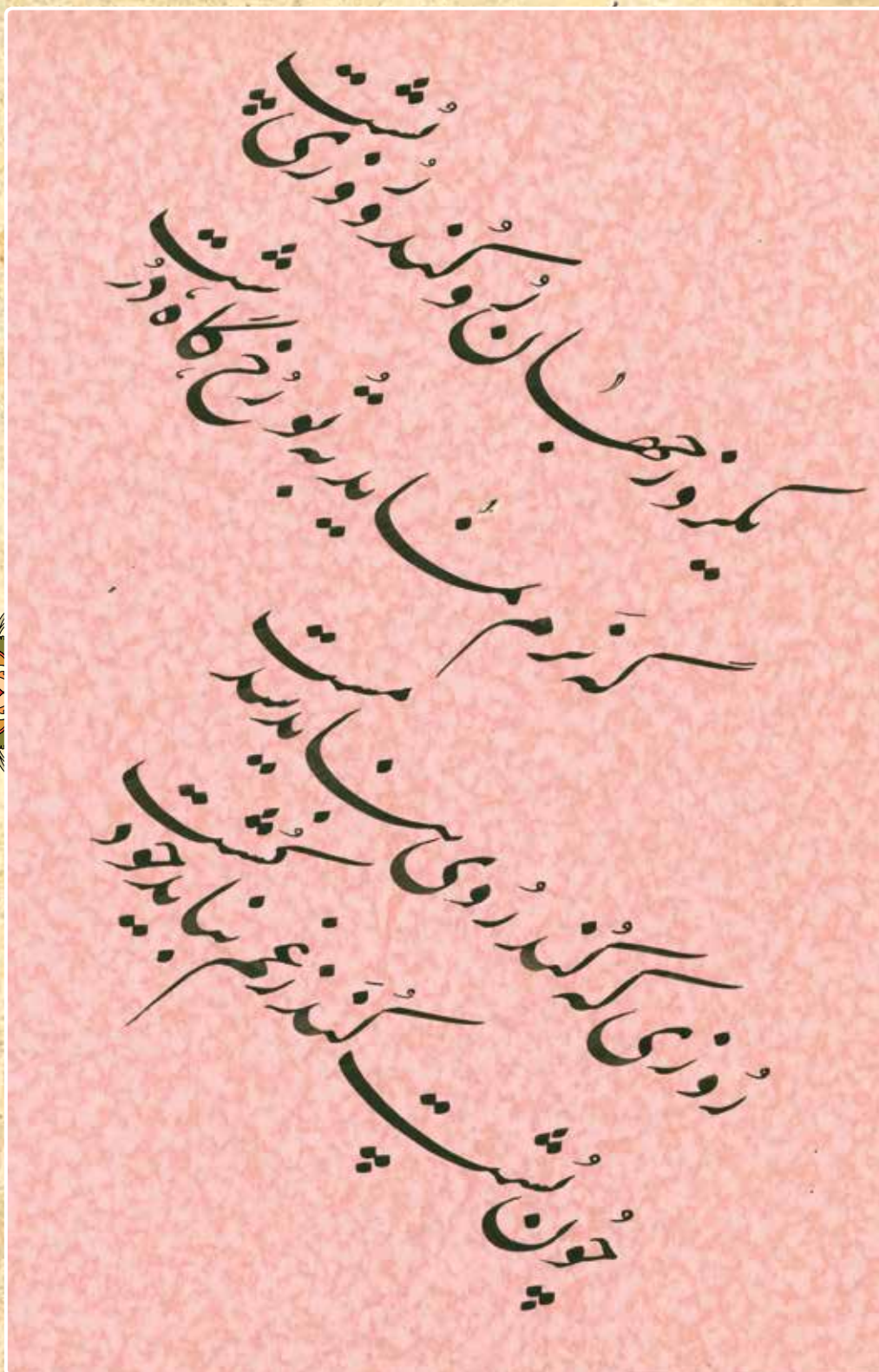

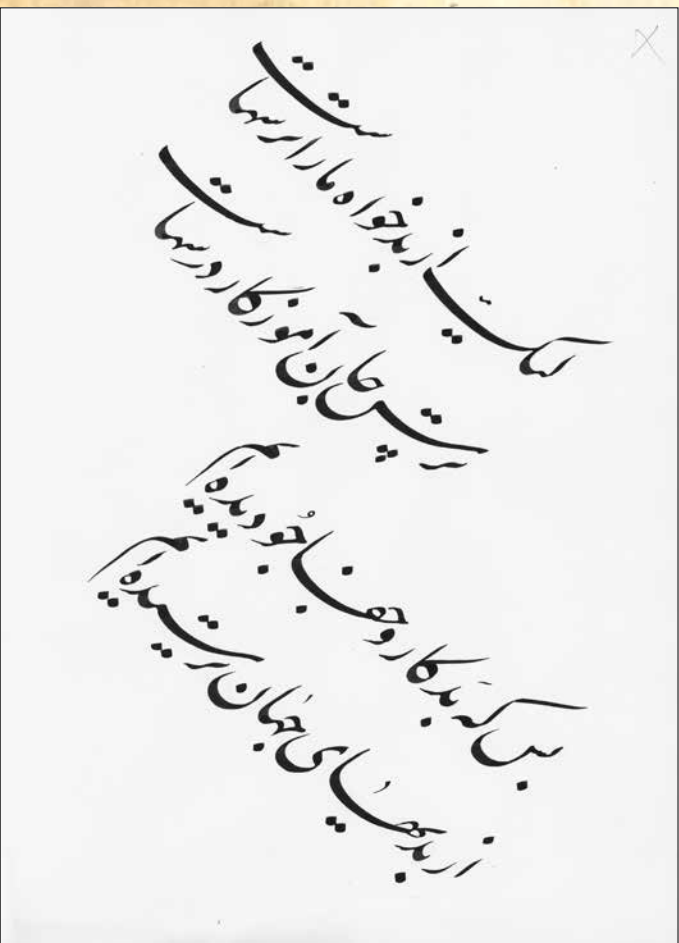
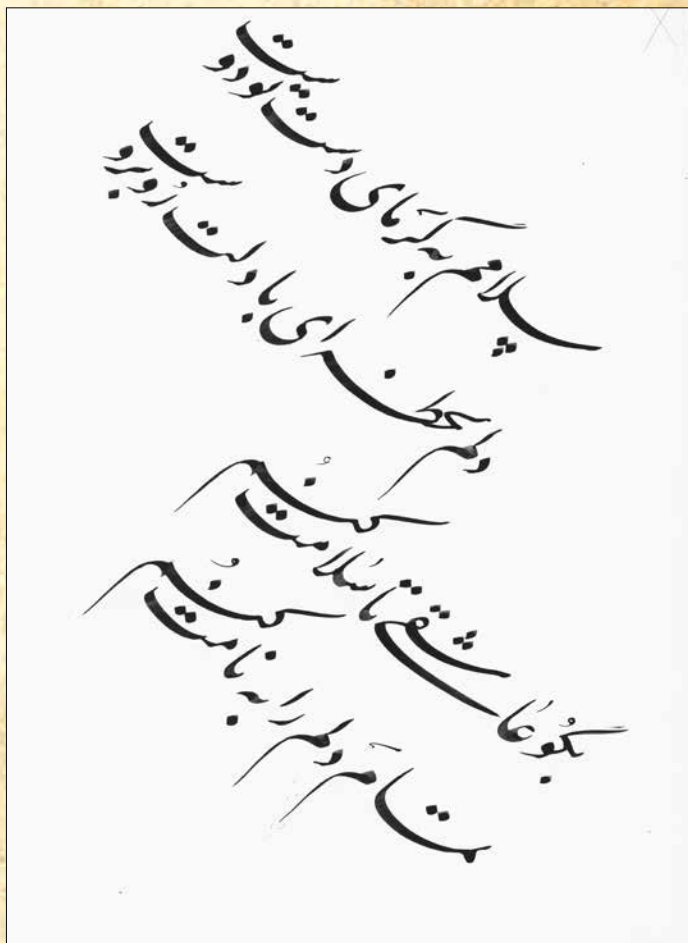
بدیهی است که این میزان درجه برای آغاز بحث در مورد چلیپانویسی است و تغییر زاویه و کم و زیاد کردن آن به سلیقه خوشنویس و اقتضای نگارش نیز بستگی دارد. چلیپانگاری فرصتی بسیار مغتنم است تا خوشنویس بتواند زیبایی‌های نهفته در حروف و کلمات را در فضای محدود کشف کند. به لحاظ نزدیک کردن موضوع یادآور می‌شویم. در سرودن رباعی نیز اهل ادب به این نکته قائل‌اند که چهار مصرع رباعی به لحاظ محدودیت به گونه‌ای است که شاعر باید بتواند بهترین معانی و لب‌لباب اندیشه خود را در فرصتی کوتاه به رشته شعر در آورد. گویی این مشابهت بین رباعی و چلیپا در خوشنویسی وجود دارد که خوشنویس نیز کمال مهارت و توانمندی خود را در چهار مصرع مورب به کار می‌گیرد و برای مخاطب خود زیباترین حالت خط را به نمایش می‌گذارد. براین اساس چلیپا، در خط نستعلیق، همواره در کانون توجه خوشنویسان بوده و آزمونی است برای ذوق‌ورزی و نوع نگاه آن‌ها به این قالب زیربنایی خط.

مراحل اولیه در نگارش چلیپا

یکی از نکات مهم در نگارش چلیپا چگونگی تنظیم چهار مصرع مورب آن است. در گام اول خوشنویس باید سعی کند با شعر مورد نظر ارتباط لازم را برقرار سازد. برای این منظور مهم، پیشنهاد این است که رباعی یا دو بیتی مورد نظر را چندبار با مداد یا خودنویس در ترکیب و چیدمان‌های متفاوت تحریر کنیم. در هر بار تحریر قلم‌انداز، ویژگی‌ها و ظرفیت‌های حروف و کلمات برای رسیدن به بهترین شکل ممکن بروز می‌کند. بعد از این مرحله، خوشنویس به چیدمان و ترکیب مقدماتی دست می‌یابد و خود را برای نگارش با قلم آماده می‌کند. اما با توجه به ارزیابی‌های اولیه به‌طور تقریبی بن مایه اصلی چلیپا با توجه به دانش خوشنویسی شکل می‌گیرد.

این مرحله اگرچه به ظاهر ساده به نظر می‌رسد اما برای نگارش چلیپا زیربنای اصلی و اساسی را شکل می‌دهد.

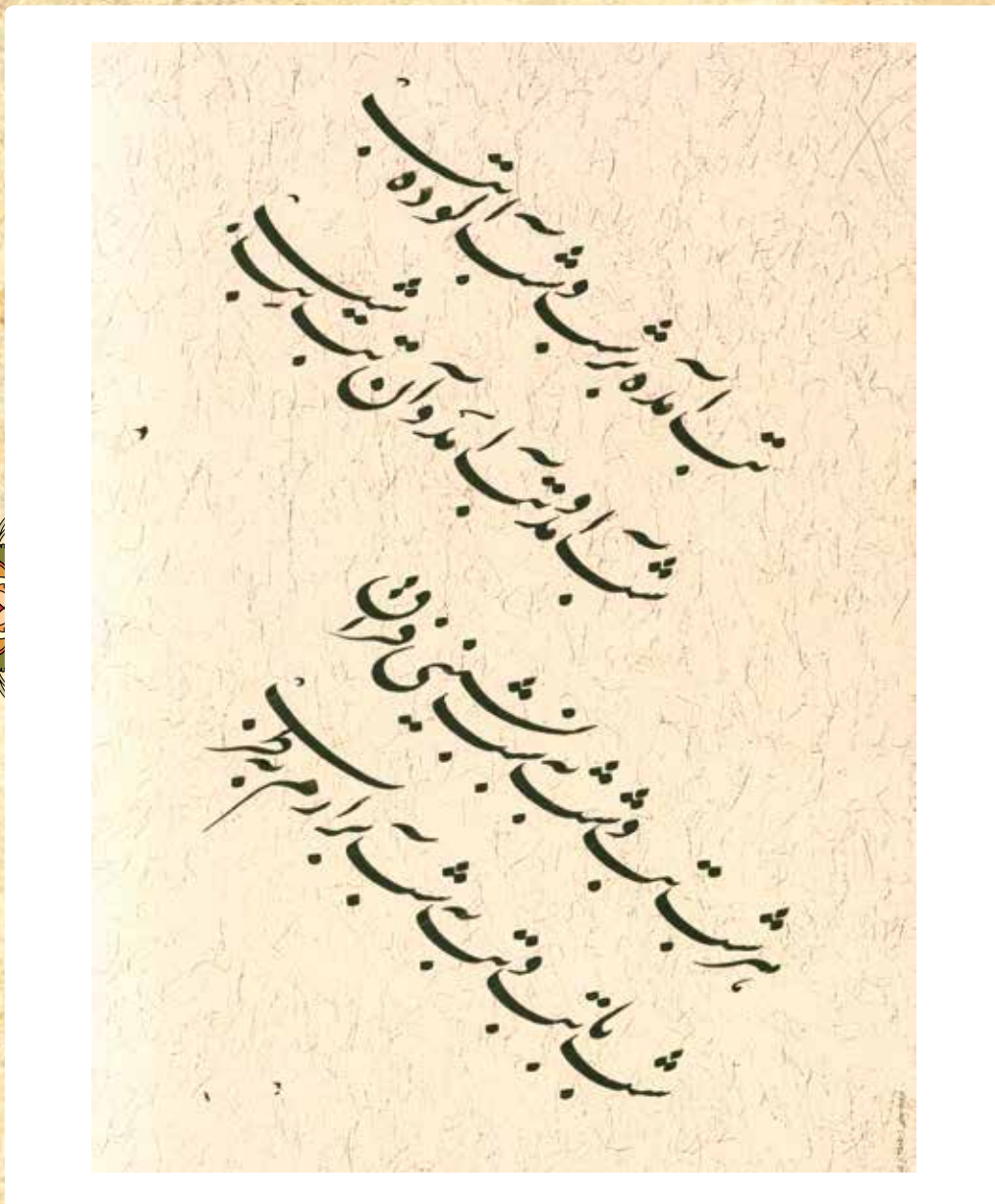

فعالیت

دو بیت زیر را با مطالعه اولیه و نگارش های چندباره ترکیب کنید و با دبیر هنر و سایر دانش آموزان بهترین ترکیب را به اجرا در آورید.
جوانه های شهیدان شکوفه زار اند
به این خزان زدگی سرگل بهار اند
به باغبانی اینان سری فرود آرید
که شاخسند و برومند و شاخسار اند

(شهریار)

با نوشتن برخی از چلیپاهای شوق آور می‌توان در دانش‌آموزان و هنرآموران و مخاطبان ذوق نگارش را افزون کرد: به این رباعی که در آن حرف «ب» ۱۸ بار تکرار شده توجه کنید.

جانمایی کشیده‌ها در چلیپا

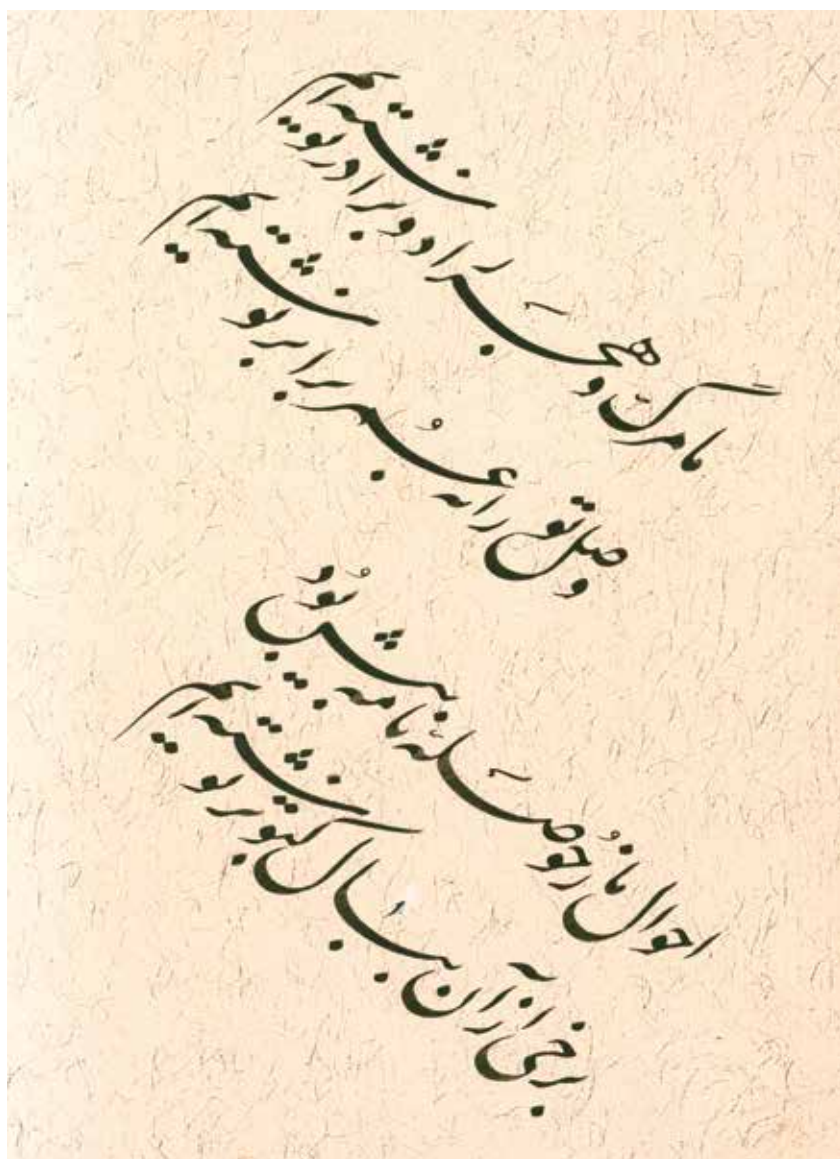
به‌طور حتم جاگذاری کشیده‌ها در بندهای چارگانه چلیپا یکی از مهم‌ترین مباحث فنی این قالب کهن به شمار می‌رود. این موضوع از آن نظر اهمیت دارد که ایجاد کشیده در هر قالب خوشنویسی در حقیقت استخراج زیبایی و ایجاد چشم‌نوازی و حظ بصری برای مخاطب خواهد بود. حال برای واکاوی بیشتر به برخی از شکردهای رایج در ایجاد کشیده اشاره، و ارائه مثال خواهیم داشت.

الف. ایجاد تناسب و تقارن در چلیپا

در این حالت ظرفیتی در کلمات و حروف چلیپا وجود دارد که خوشنویس سعی می‌کند با ایجاد هماهنگی بین آن‌ها چلیپا را از ویژگی بصری تناسب، تقارن و توازن بهره‌مند سازد. البته باید توجه داشته باشیم که مراد از مؤلفه‌های مذکور ایجاد تناسب بصری و زیباشناسانه می‌باشد و صرفاً تناسب هندسی مد نظر نیست.

ب. وزن و آهنگ شعر

در مواردی، شعر به گونه‌ای است که در خوانش آن برخی از کلمات با مدّ خوانده می‌شوند. در واقع گویی تأکید بر کلمات خاص به توسط شاعر، راه را برای «کشیده نوشتن کلمات» فراهم کرده است، زیرا این کار مکمل تأکید شاعر نیز می‌باشد. به این مورد شاید کمتر توجه شده باشد ولی درنگ و تأمل در برخی از رباعی‌های، همخوانی قابل توجهی را برای ایجاد کشیده فراهم می‌کند. به این نمونه‌ها توجه کنید:

صفات ذکر شده امری صد درصدی و یا هندسی کامل نیست بلکه خوشنویس از نظر بصری تمام همت خود را در این شگرد به کار می‌گیرد.

در این شگردگاه با اجرای یک کشیده و گاه نیز با اجرای دو کشیده چلیپا را اجرا می‌کنیم. یادآوری این نکته نیز ضروری است که این شگرد در چلیپانویسی بسیار رایج است و بسته به نوع کلمات به کار رفته در شعر، زمینه برای نگارش مطلوب چلیپا فراهم می‌شود. چند نمونه نسبی را مرور می‌کنیم.

حسرت را نماند
چون عین یونان
هر که در دین
پند و پند
پند و پند
پند و پند

تو که در آن
پند و پند
پند و پند
پند و پند
پند و پند
پند و پند

بدان عشق توان طیارم که در دیده
ز آستان بمانی پری بهم برده
که در کعبه زلفش بوی کبود داد
که روزگار مرا از کبری هم برده

ای ساقی باد و محبت جان
دی قاصد عنز و زبان بیجا

ترکی نیت ز نفاق با
متری لطفی بر لب و پیشانی

فعالیت

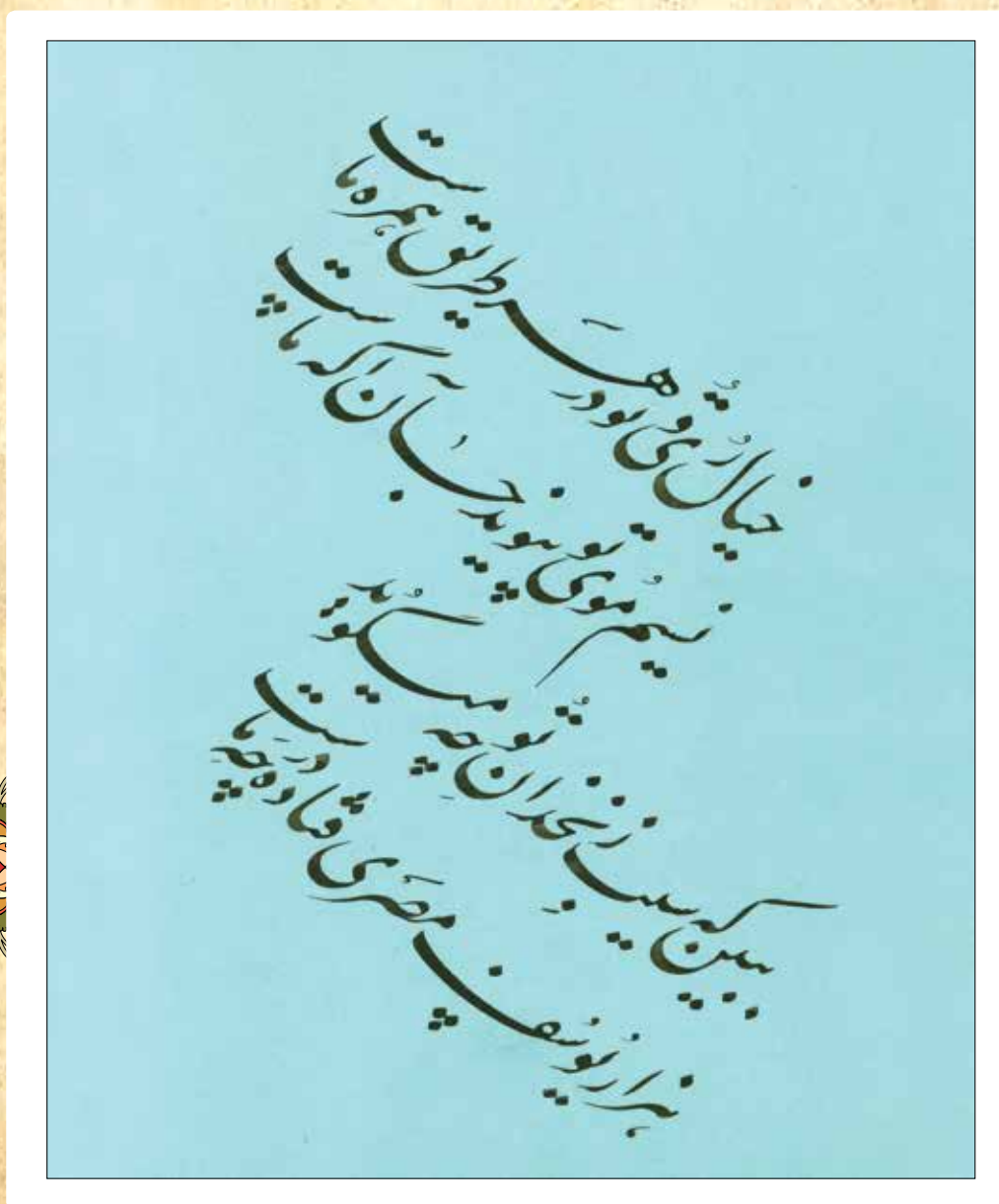
با مطالعه رباعی‌های مشهور و انتخاب یک مورد، تناسب لازم را میان وزن و کشیده‌های آن برقرار کنید و با سایر دانش‌آموزان و زیر نظر دبیر هنر آن را به بحث بگذارید.

نقش مؤلفه‌های بصری

در چلیپانویسی خوشنویس این فرصت را پیدا می‌کند که مؤلفه‌های بصری مهم مثل تناسب، توازن، تقارن، تجانس و سایر موارد را با دستمایه حروف و کلمات و ایجاد کشیده‌ها و تنظیم چیدمان‌ها به اجرا درآورد.

در اجرای این موارد کشیده‌های چلیپا نقش کلیدی دارند.

بعضی از رباعی‌ها یا دوبیتی‌ها این شرایط را به خوبی در اختیار خطاط قرار می‌دهند. در عین حال باید در نظر داشت که همه شعرها به راحتی این تناسب‌ها را فراهم نمی‌کنند بلکه این خوشنویس است که با مهارت و فهم بصری بالای خود به چیدمان تازه‌ای از محتوای بصری شعر دست می‌زند و در مجموع سعی در بالا بردن کیفیت نگارش شعر می‌کند تا مخاطبان بتوانند زیبایی معنی را در صورتی چشم‌نواز به نظاره بنشینند. به چند نمونه توجه کنید:

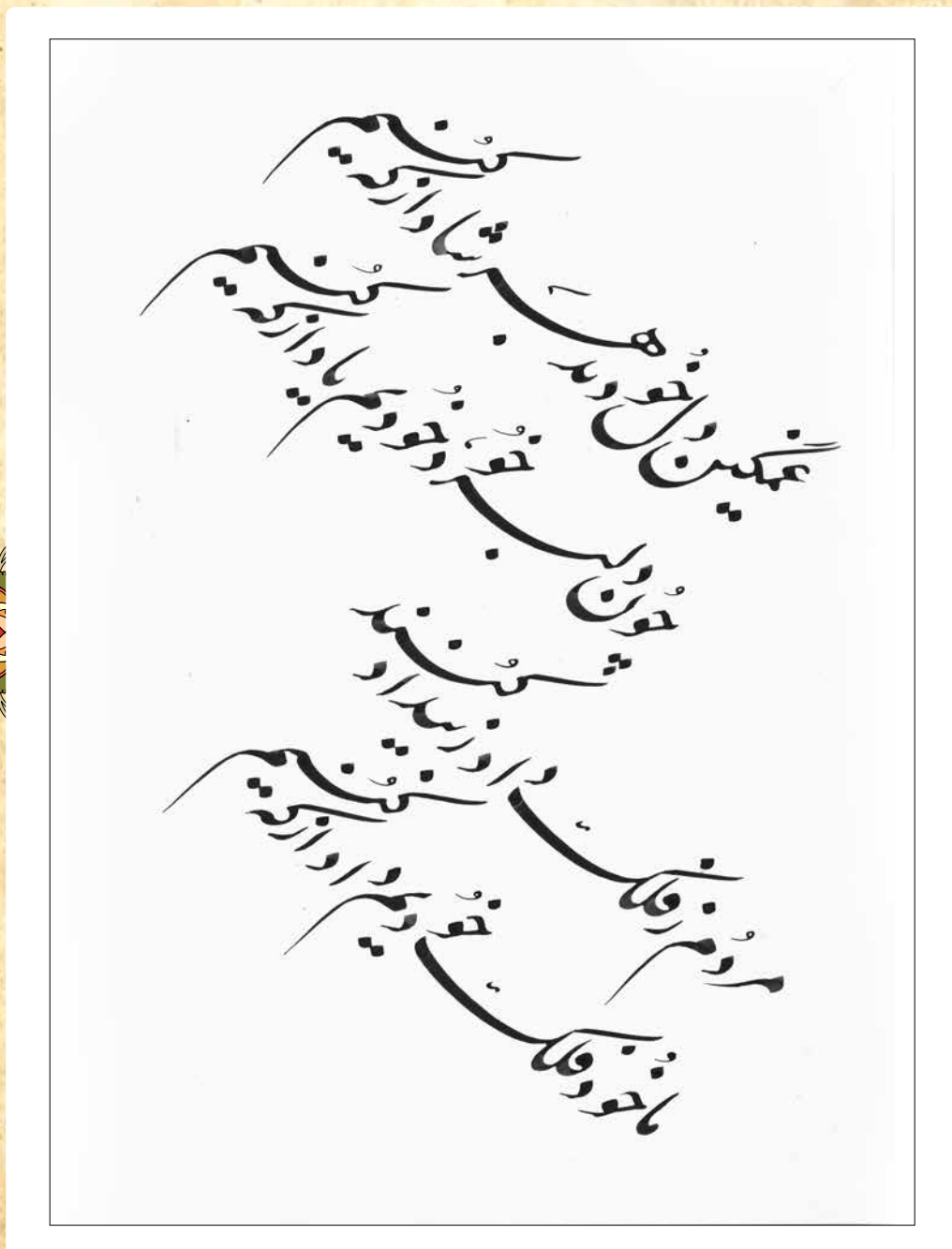
انعم کرد دل هر بین
شادی همه بر حین

زینار که قطب فلک
در دیده صاحب نظران

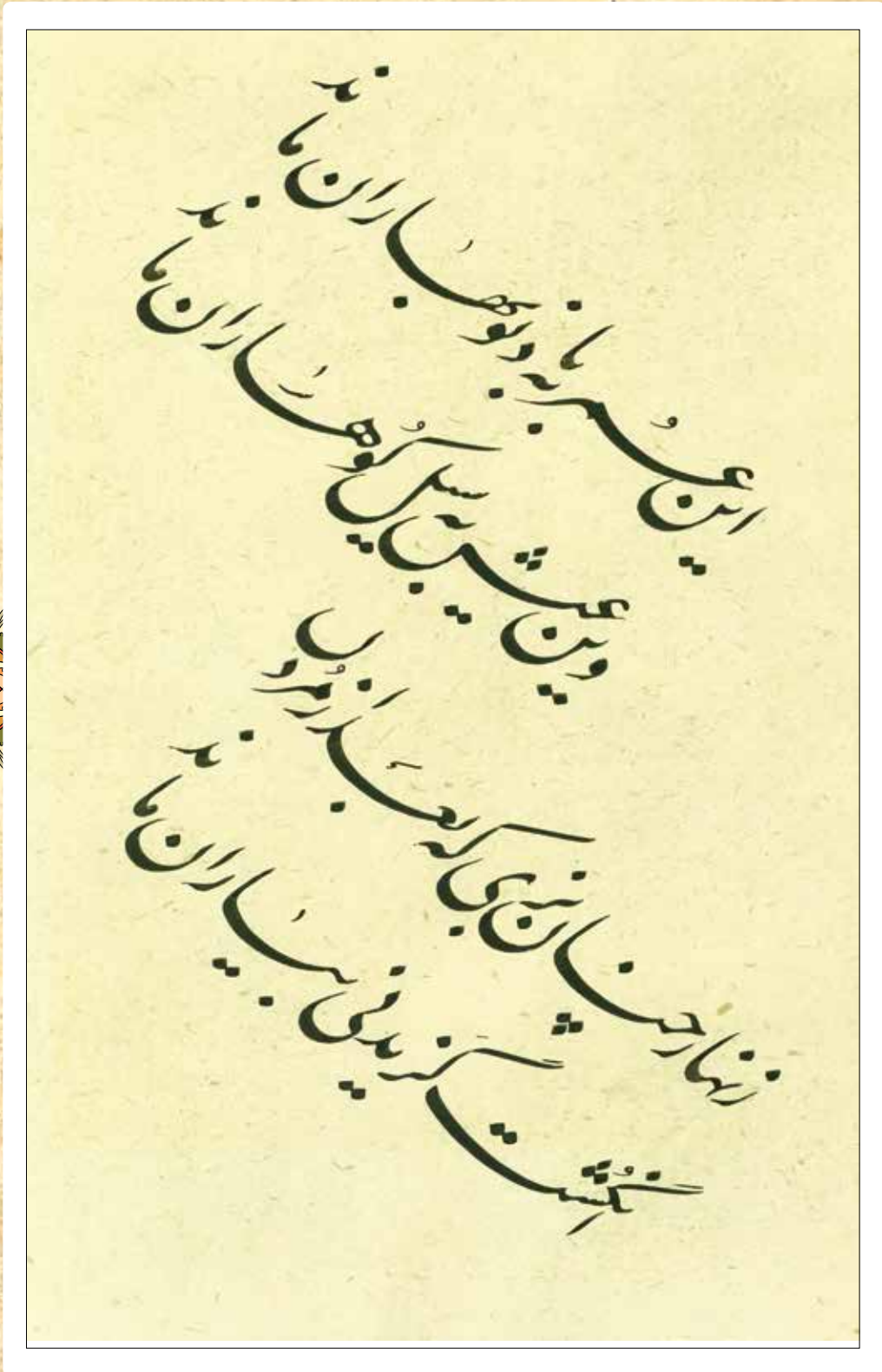
مرکز ثقل چلیپا

در انتهای مصراع سوم می‌توان با قرار دادن مربع یا دایره‌ای فرضی به کانون اصلی و مرکزی چلیپا دست یافت. خوشنویسان این بخش را لنگرگاه اصلی چلیپا برای ایجاد توازن و تعادل کل چلیپا به شمار می‌آورند. بر این اساس، برای ایجاد تعادل هر چه بیشتر، باید تلاش کرد که با استفاده از حروف و کلمات، شکل کلی چلیپا، از طریق مرکز ثقل چلیپا به تعادل و توازن بصری نزدیک شود. در اینجا نیز میزان خلاقیت و هنرمندی در بهره‌گیری از ظرفیت خوشنویسی و زیبایی حروف و کلمات حرف اول را می‌زند. با کاربست این ویژگی مرکز ثقل چلیپا در خدمت زیبایی هر چه بیشتر چلیپا قرار می‌گیرد و نقش زیباشناسی خود را به خوبی ایفا می‌کند.

در عین حال باید در نظر داشت که لزوماً هر چلیپایی برای برجسته کردن این ویژگی ظرفیت لازم را ندارد و تلاش در این مورد امری است که به شکل نسبی دنبال می‌شود. چند مثال را با هم مرور می‌کنیم.

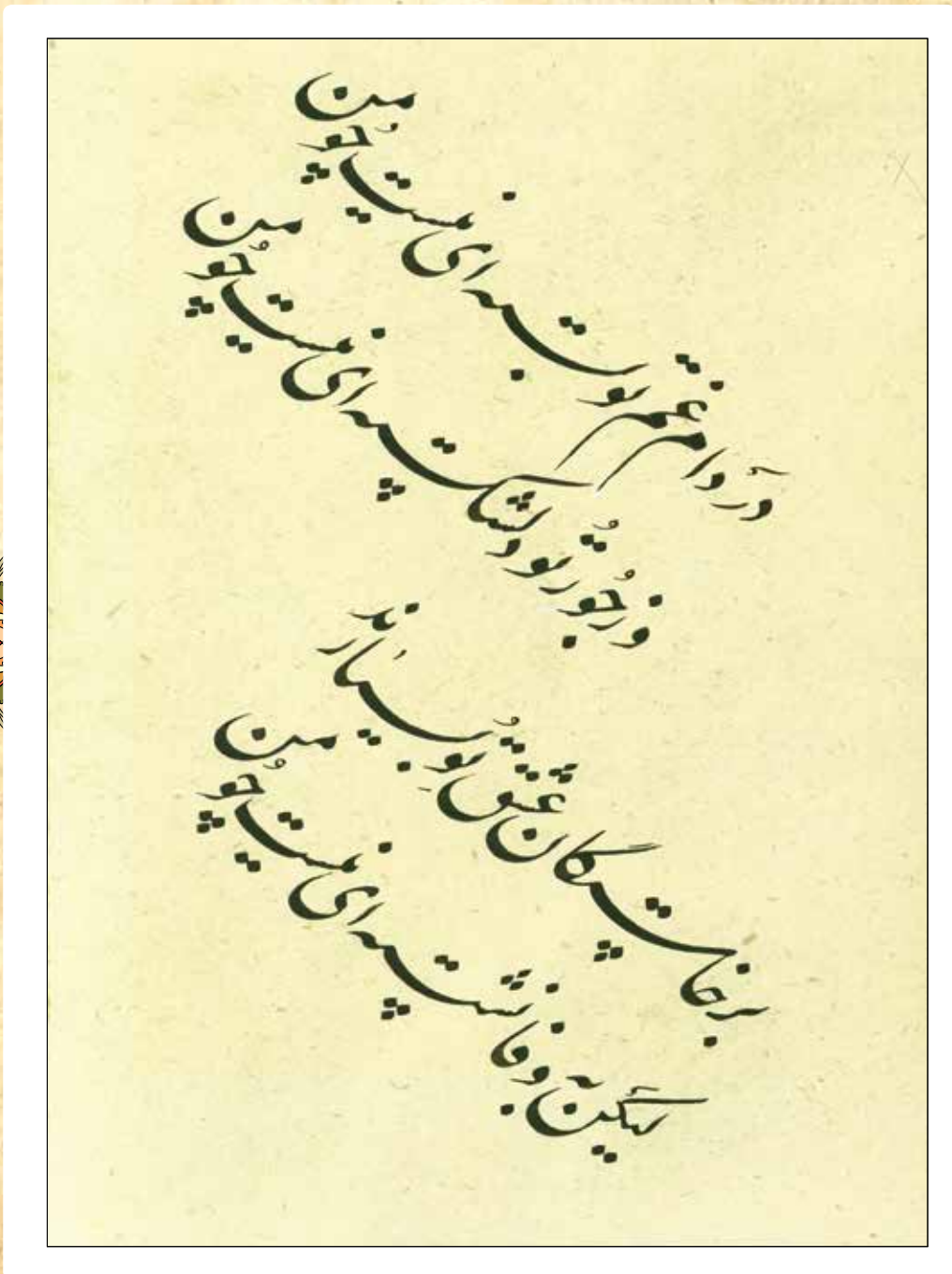

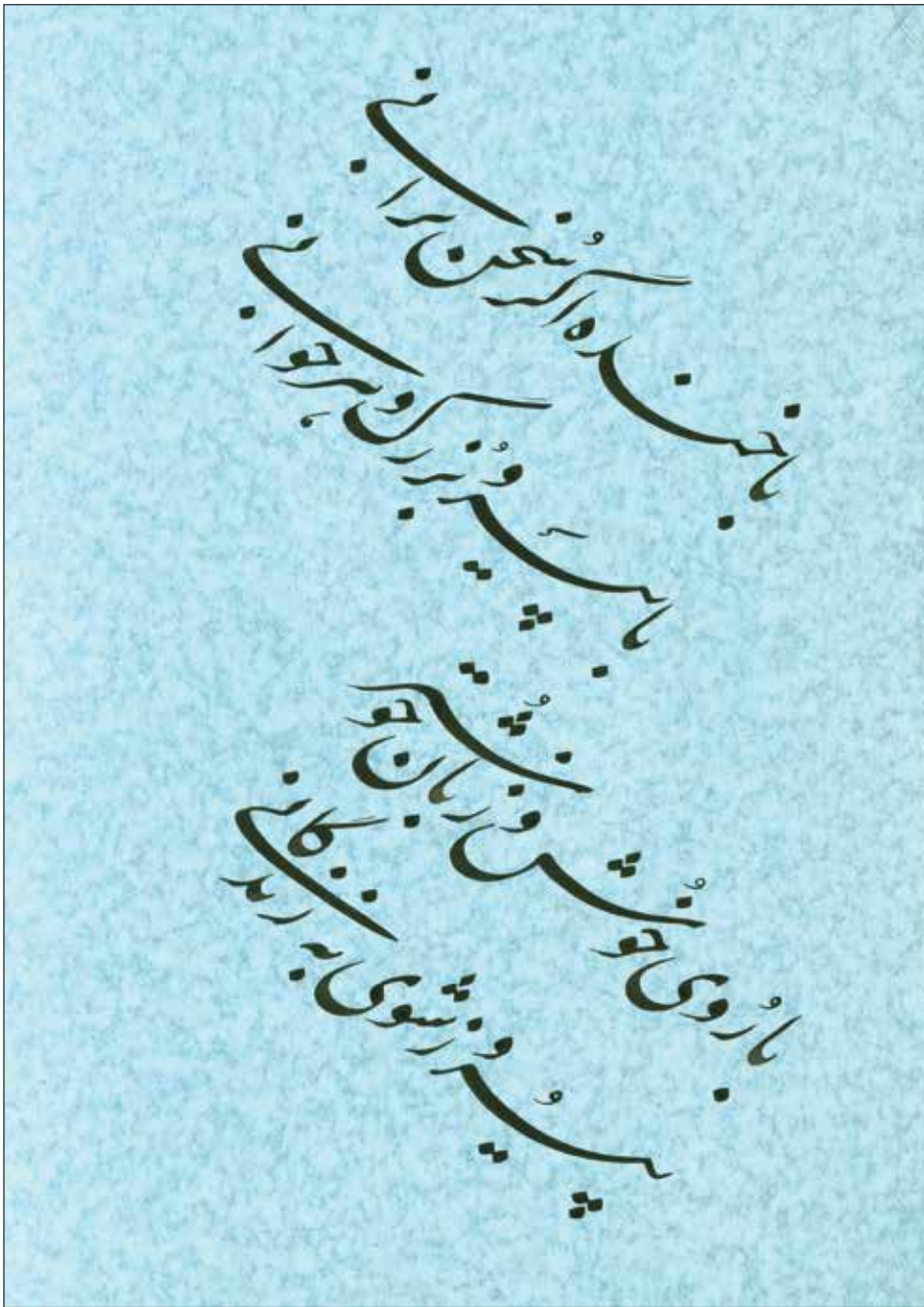
به عنوان نمونه چلیپاهایی نیز وجود دارند که مرکز ثقل در آن‌ها نمود مشخص و برجسته‌ای ندارد. لذا خوشنویس با توجه به اجزای تشکیل دهنده مرکز ثقل آن را طراحی و اجرا می‌کند. به این نمونه‌ها توجه کنید:

جمع‌بندی

مباحث چلیپا و نگارش آن زیر بنای اصلی در خط نستعلیق است و اصول کیفی در اجرای آن در مورد خطوط شکسته با درک تفاوت‌های ظریف نیز قابل تعمیم خواهد بود. بر این اساس باید با انتخاب اشعار مناسب راه را برای اجرای چلیپا برای دانش‌آموزان هموار کرد. بدیهی است اولین و مهم‌ترین گام را باید خود دبیران عزیز هنر بردارند. در این نوشتار سرفصل‌ها با اختصار و با پرهیز از پیچیدگی بیان شد. بدیهی است برای مطالعه بیشتر علاقه‌مندان می‌توانند از منابع و کتاب‌های مفیدی که در این موضوع وجود دارد بهره‌مند شوند.

فعالیت

این رباعی را در قالب چلیپا اجرا کنید و آن را در کلاس از نظر ترکیب و چیدمان به بحث بگذارید:
تو پنداری که ما چشم و دهانیم
جهانیم و ز چشم خود نهانیم
به چشم جان تماشا کن جهان را
جهان در ماست، نی ما در جهانیم
(شهریار)

هنرمند همچون پژوهشگر،
تاریخ هنر همچون پیشینه؛

سیر

و برگرفت از تاریخ
هنرمیان رودان

صدیقه نایفی

دانشجوی دکترای پژوهش هنر و مدرس دانشگاه

مطالعات اخیر هنری است-، پرداخته و نکاتی چون لزوم حفظ رابطه هنرمند موفق با مطالعات هنری، ارزش و اهمیت مطالعه ادبیات تحقیق برای پژوهشگر و آشنایی او با تاریخ هنر، داشتن روحیه پژوهشگری و جست‌وجوگرانه و ارجاعات مستقیم و غیرمستقیم او به منابع تاریخ هنر میان‌رودان در تصویرگری ممیز از اسطوره گیل گمش یادآور شده است.

کلیدواژه‌ها: هنرمند همچون پژوهشگر، ارجاع در پژوهش و تولید هنری، مرتضی ممیز، تصویرگری اسطوره گیل گمش.

مقدمه

عباراتی مانند «هنرمند همچون پژوهشگر» و یا «هنر همچون پژوهش» از جمله کلیدواژه‌های تحقیقات حوزه مطالعات هنری و روش‌شناسی است. در این تحقیقات کوشش می‌شود تا شباهت‌های موجود میان فرایندهای تحقیق و تولید اثر هنری معرفی شود و مصداق‌های این تشابه در آثار هنرمندان موفق مورد کنکاش و بازنمایی قرار گیرد. در این رابطه می‌توان به آثاری از وسلینگ (۲۰۱۱) درباره رابطه هنر و علم و «هنرمند به مثابه پژوهشگر» و نیز اثری از کوهن (۱۹۹۱) در مورد بررسی این مقوله در ارتباط با هنرمندی موفق چون پیکاسو اشاره کرد. تحقیق حاضر با رویکردی مشابه می‌کوشد تا با ذکر شباهت‌های روند تحقیق و تولید هنری، به‌ویژه در مرحله مطالعه پیشینه و آشنایی با تاریخ هنر مرتبط با موضوع کار هنرمند، به یکی از دلایل موفقیت مرتضی ممیز بپردازد و با نشان دادن ظرفیت‌های او به‌عنوان الگویی محبوب در میان هنرجویان، اهمیت آشنایی با تاریخ هنر را در این فرایند آشکار سازد تا آنان، با فهم چگونگی ادراک ممیز از موضوعات، به الگوبرداری صحیح از او نائل آیند. لازم به ذکر است که، تصویرگری‌های ممیز از اسطوره گیل گمش از جنبه‌های متفاوتی چون زمینه تخیلات تصویری در ادبیات اسطوره‌ای، ارتباط فرم و محتوا، ارتباط میان‌متنی با هنر ایران و ... در برخی تحقیقات پیشین مانند حسینی (۱۳۸۹)، قاهری (۱۳۹۰)، پورغریب (۱۳۹۲) و فخاری زاده و نامور مطلق (۱۳۹۳) مورد بررسی قرار گرفته است. اما آنچه تحقیق حاضر را ممتاز می‌سازد نظر به موفقیت ممیز در مقام یک هنرمند-پژوهشگر و مقایسه ارجاعات آگاهانه، مستقیم و غیر مستقیم او به تاریخ هنر (مرتبط با موضوع پیشنهادی) با مرحله مطالعه پیشینه نزد پژوهشگر و ارجاع و استفاده از نتایج تحقیقات مرتبط

تصویر شماره ۲: قهرمان غالب بر شیر، هنر میان‌رودان، موزه لوور (روبهرو و سه رخ)

تصویر شماره ۳: آشوربانیپال اثر فرد پرهاد، سلفترانسیکو

چکیده

شادروان مرتضی ممیز هنرمندی تأثیرگذار و شهیر بود که همواره بر اهمیت و نقش او در حوزه گرافیک و تصویرسازی تأکید می‌شود. با این همه، دلایل برتری او کمتر در تحقیقاتی جدی مورد مطالعه قرار گرفته است؛ این در حالی است که اگر دلایل موفقیت و برتری هنرمندی مورد واکاوی دقیق و سپس معرفی به نسل‌های بعد قرار نگیرد، هنرجویان در سودای رسیدن به نام و مقام او تنها به تقلید از ظواهر آثارش و نه تعمق در نحوه ادراک او از موضوعات برمی‌آیند. در پژوهش حاضر می‌کوشیم با توجه به «تصویرگری‌های ممیز از اسطوره گیل گمش» به‌عنوان نمونه مطالعاتی، یکی از دلایل و جنبه‌های موفقیت او را تبیین و معرفی نماییم بر این اساس، به دنبال پاسخ‌گویی به این پرسش‌ها هستیم که: کدام ویژگی ممیز، در مقام یک هنرمند، موجب فهم صحیح او از اسطوره گیل گمش و تصویرگری موفق این حماسه گردیده است؟ چگونه او پس از تعیین این موضوع از سوی «کتاب هفته» به ابداع و ابتکار هنری دست زد تا نتوانست به ارائه‌ای ماندگار از آن دست یابد؟ تحقیق حاضر، در پاسخ به این پرسش‌ها، فرضیه جست‌وجوگری و پژوهش هنرمند در منابع مرتبط با تاریخ هنر و استفاده بجای او از عناصر مرتبط با هنر میان‌رودان در دوران شکل‌گیری این اسطوره را پیش رو گذارده، با رویکردی تطبیقی-تحلیلی به اثبات این مدعا پرداخته است. در پایان نیز به اهمیت ترکیب «هنرمند همچون پژوهشگر»- که از کلیدواژه‌های

تصویر شماره ۴: گیلگمش
(از نمای دور و نزدیک) اثر
لوئیس باتروسی

«شیوه اندیشیدن من درباره تابلوهای نقاشی، مانند دیگر مورخان هم نسل من، تا حد زیادی تحت تأثیر آثار گامبریچ شکل گرفته است. من نیز مانند میلیون‌ها انسان دیگر، کتاب «تاریخ هنر گامبریچ» را خوانده‌ام و آن را چونان نقشه کشوری بزرگ و پنهانور می‌دانم که به کمک آن می‌توان با اعتماد به نفس و تکیه بر خویش، ناشناخته‌ها را کشف کرد و در راه‌های ناپیموده گام نهاد. (گامبریچ، ۱۳۸۷: پنج). در واقع، آشنایی با هنر پیشینیان و مطالعه در این حوزه، در عین آشنا کردن هنرمند با ذوق زیباشناسی و شیوه‌های مختلف بیان هنری مردمان گذشته، به منبع الهامی جدید تبدیل می‌گردد که پرهیز از تکرارهای ملالت‌بار و ناآگاهانه را تضمین کند و با ایجاد اعتماد به نفس و تسلط در هنرمند بر موضوع خویش چونان نقش گستره‌ای وسیع او را به تولیدات جدید هنری رهنمون می‌سازد. بدین ترتیب، مطالعه پیشینه تحقیق برای پژوهشگر و آشنایی با تاریخ هنر مرتبط برای هنرمند، هر دو با کارکردی مشابه موجب تسلط و آگاهی محقق و هنرمند بر موضوع می‌گردد و از دوباره‌کاری جلوگیری می‌کند. از سویی با فراهم کردن تسلط کافی بر موضوع و استفاده صحیح از نتایج دیگران در این حوزه موجب استحکام کار و از دیگر سو با جلوگیری از تکرار صرف و ناآگاهانه باعث ابتکار در آن می‌شود. توجه به پیشینه تحقیق از وظایف محقق، ملزومات و مرحله‌ای اجباری در روند تحقیق محسوب می‌شود، با این حال، توجه به مطالعات و آشنایی با تاریخ هنر در حوزه مرتبط با فعالیت هنرمند، مسئله‌ای است که هر هنرمندی خود را ملزم به آن نمی‌داند. آشنایی و انجام این مرحله برای یک هنرمند مستلزم وجود روحیه جست‌وجوگری، پژوهشگری و ارج نهادن به مطالعات و صرف زمان برای آن در هنرمند است. در ادامه اهمیت این مبحث نزد ممیز مورد بررسی و معرفی قرار خواهد گرفت.

ممیز: اهمیت به مطالعات و روحیه

جست‌وجوگری

ممیز همواره بر اهمیت چشم کنجکاو، توجه به روحیه جست‌وجوگری و حضور خود در کتابخانه‌ها و تأثیر مطالعه در بینش و ادراکش به‌ویژه در حوزه تولید اثر هنری تأکید نموده است. (او حتی گاه با دقتی پژوهشگرانه به بررسی ریشه‌شناسی واژه‌های مرتبط با حوزه خود پرداخته است) مصاحبه‌ها و زندگی‌نامه‌هایی که از خلال صحبت با او به نگارش درآمده‌اند، حاوی مصادیق فراوان هستند. برای مثال، او در یکی از این موارد می‌گوید: «قبل از دوره کار در کتاب هفته، زمانی

پیشین به جهت بهبود عملکرد است. در این راستا، پس از ذکر شباهت‌های فرایند پژوهش و تولید هنری، به اهمیت روحیه پژوهشگری و جست‌وجو در پیشینه مرتبط اشاره می‌گردد و با ارائه شواهدی در باب روحیه جست‌وجوگری و پژوهشگری ممیز به ارجاعات مستقیم و غیرمستقیم او به تاریخ هنر میان‌رودان و نه پیش‌متن‌های فرهنگی ایرانی پرداخته خواهد شد.

اهمیت مطالعه پیشینه برای پژوهشگر و آشنایی با تاریخ هنر برای هنرمند

مطالعه ادبیات و سوابق مسئله تحقیق و لزوم انجام کامل این مرحله در فرایند تحقیق، یکی از مباحث مهم در روند تحقیقات به‌شمار می‌آید که دارای شباهت‌های قابل توجه با مطالعه تاریخ هنر (به‌ویژه در حوزه مرتبط با موضوع کار هنرمند) و لزوم آشنایی هنرمند با آن در فرایند تولید اثر هنری است. کار پژوهش پس از انجام دادن مرحله مطالعه ادبیات آغاز و در بستری از آگاهی برای کشف مجهول انجام می‌شود. در این مرحله، محقق یافته‌های دیگران و به عبارتی پیشینه مسئله یا نتایج تحقیقات دیگران و نظریه‌های مرتبط با مسئله تحقیقات را گردآوری می‌کند و در صورتی که پاسخ مسئله خود را پیدا نکند، پژوهش را آغاز می‌کند. علاوه بر این، از تجارب پژوهشی دیگران در تدوین چارچوب نظری کار خود و طراحی روش‌شناسی آن استفاده می‌کند و تکیه‌گاهی برای استدلال در مرحله ارزیابی فرضیه‌ها فراهم می‌سازد. به‌طور کلی مطالعه ادبیات نظری و سوابق پژوهشی مرتبط با مسئله برای محقق دارای فوایدی است که در میان آن‌ها می‌توان به مواردی چون اشراف بیشتر نسبت به موضوع، پرهیز از تکرار و آشنایی با مسائل، مفاهیم و اصطلاحات مشابه و کاهش هزینه‌ها و افزایش بازده اشاره نمود (حافظ نیا، ۱۳۹۴: ۱۰۶). در ادامه، اشراف بیشتر پژوهشگر بر موضوع باعث می‌شود تا او با آگاهی و دیدی وسیع‌تر مسئله را ببیند و در نتیجه بر مسئله تسلط بیشتری پیدا کند و با اطمینان از بدیع بودن آن، کار پژوهش را دنبال کند. بدین ترتیب او وقت، توان و بودجه را صرف روشن‌تر کردن موضوعاتی که پیش از این روشن شده‌اند، نخواهد نمود بلکه به کاری جدید و ابتکاری دست خواهد زد (همان).

در سوی دیگر، تاریخ هنر سیر تطور و تکامل بشر را منعکس می‌کند و زمینه و بافت پدید آمدن هنرها را روشن می‌سازد (وایلدر، ۱۳۹۳: ۲۳). نیل مک گرگور، رئیس گالری ملی لندن در سخنانی راجع به تاریخ هنر گامبریچ و تأثیر مطالعه و آشنایی با آن می‌گوید:

که در دبیرستان درس می‌خواندم ضمن گذر از خیابان سی متری، وارد انجمن فرهنگی سفارت لهستان شدم. در قرائت‌خانه آنجا چشمم به مجله‌ای به نام پولند افتاد که در آن فعالیت‌های فرهنگی و هنری لهستان را معرفی می‌کرد. بخشی از مجله همیشه به گرافیک و پوستره‌های لهستان اختصاص داشت. در آنجا بود که برای اولین بار هنر و طراحی گرافیک لهستان را شناختم و این مجله موثق‌ترین منبعی شد که توجه مرا به طرف این هنر سوق داد. بعدها وقتی به دانشکده هنرهای زیبا رفتم، در درس کمپوزسیون تزینی کوشش‌های طراحان لهستانی برایم الگوی بسیار خوبی بود. اما در کتاب‌خانه دانشکده هم با هنر نقاشان بزرگی آشنا شدم که شیوه آن‌ها بر من تأثیر فراوان داشت...» (ممیز، ۱۳۸۴: ۲۵).

ممیز که خود را در این دوران مشتری پر و پا قرص و بهترین کتاب‌فروشی‌ها می‌خواند، می‌گوید: «مجموعاً طراحی‌هایی که در کتاب هفته کار کردم، متأثر از بسیار نگاه کردن آلبوم‌های نقاشان اروپایی بود که در کتابخانه در دسترس بود، و من از شیوه آن‌ها در مصورسازی و روی جلدسازی تأثیر فراوانی گرفتم». در ادامه و در خلال همین گفت‌وگو مصاحبه‌گر در اشاره به روحیه جست‌وجوگری و کنجکاوی حرفه‌ای ممیز می‌گوید: «هدف اصلی زندگی‌تان معطوف به جست‌وجو می‌شود و همین جست‌وجو شما را وارد مراحل ویژه‌ای کرده است» (قتیری، ۱۳۸۵: ۴۲-۳۳).

اما ممیز در بیان اهمیت مطالعه از ذکر حضورش در کتاب‌خانه‌ها و تأثیراتی که مطالعه کتاب‌ها و مجلات بر آثارش داشته‌اند پای فراتر می‌گذارد و می‌گوید: «وارد دانشکده که شدم دیدم کار تنها بی‌فایده است و باید به‌طور جدی مطالعه هم کرد. آن زمان هم کتاب و مجله خیلی کم بود. خیلی کمتر از حالا و بعد هم اگر بود گران بود. به فکر رسید هر چه پیدا می‌کنم آرشیو کنم. آرشیو کردن عکس‌ها و صفحات بریده مجلات و غیره باعث شد که چشمی کنجکاو و قضاوت‌کننده پیدا کنم» (ممیز، ۱۳۸۴: ۴۲).

اشاراتی از این دست در میان صحبت‌های ممیز فراوان است و در صورت علاقه‌مندی به این مباحث به تفصیل بیشتر، می‌توان به سایر مصاحبه‌ها و آثار مرتبط رجوع نمود.

حماسه گیل‌گمش، بستر شکل‌گیری و تاریخ هنر مرتبط با آن

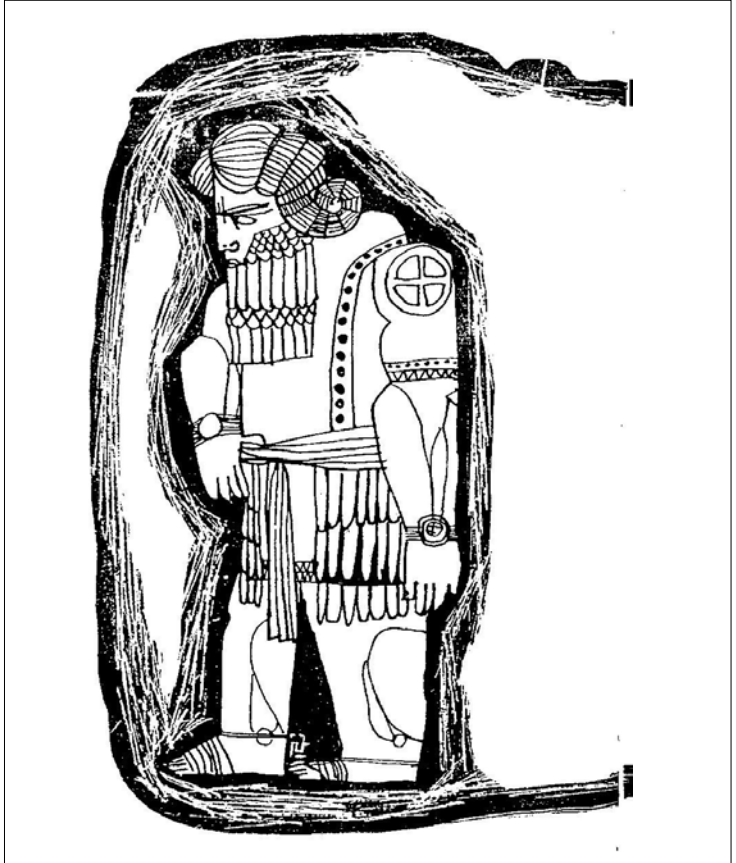
داستان سفر گیل‌گمش یکی از حماسه‌های کامل و ادبی تاریخ باستان است که از اساطیر قدیم بابل و

منطقه میان‌رودان بر جای مانده است. کامل‌ترین متنی که از این پهلوان‌نامه به دست ما رسیده، متنی است که بر الواحی از خشت نگاشته و در کوره پخته شده است. این مجموعه شامل دوازده لوح است که ضمن کاوش در بقایای کتابخانه آشور بانی‌پال پادشاه مقتدر و مخوف اما حامی دانش و ادبیات آشور به دست آمده است. این حماسه بلند ماجراهای زندگی گیل‌گمش - یکی از پادشاهان اوروک را، که به سبب کارهای نمایان و مخاطره‌آمیزش شهرت بسیار یافت - و سفر او همراه با دوست و هم‌پیمانانش انکیدو در جست‌وجوی گیاه زندگی جاوید را شرح می‌دهد (ناس، ۱۳۹۲: ۷۳؛ شاملو، ۱۳۹۰: ۷-۸). براساس توضیحات یادشده، تمدن میان‌رودان بستر شکل‌گیری اسطوره گیل‌گمش است و لذا منظور از تاریخ هنر مرتبط با این مضمون، تاریخ هنر میان‌رودان است. با توجه به وفور منابع درباره هنر میان‌رودان و ویژگی‌های آن از تفصیل بی‌جا در این باره خودداری می‌کنیم و به ذکر عنوان زیرفصل‌های قرار گرفته در ذیل تاریخ هنر این منطقه یعنی هنر سومر، بابل و آشور اکتفا می‌نماییم.

تأثیرات مطالعه و ارجاعات ممیز به تاریخ هنر میان‌رودان در تصویرسازی حماسه گیل‌گمش

چنانچه پیش از این اشاره شد، شادروان ممیز اتکالی صرف بر احساس و تخیل را برای تولید اثر هنری کافی نمی‌دانست، حتی به‌طور آگاهانه سعی در بهبود نتایج و عملکرد خود از طریق جست‌وجو و مطالعه در منابع داشت. او عنوان می‌کند که در طی کار در کتاب هفته سعی داشته که تکنیک‌ها را در ارتباط با شیوه نویسنده و فضای داستان انتخاب کند. براساس فرضیه تحقیق حاضر، ممیز این هماهنگ‌سازی میان فضای داستان و تصویرسازی‌های خود را همچون پژوهشگری که به مطالعه پیشینه تحقیق خود می‌پردازد، از طریق مطالعه تاریخ هنر مرتبط با فضای اسطوره گیل‌گمش یا تاریخ هنر میان‌رودان ایجاد کرده است. در ادامه و در راستای اثبات فرضیه و ارائه شواهد، به تأثیرات جست‌وجو در تاریخ هنر مرتبط و برگرفت‌های ممیز از آثار هنری میان‌رودان در تصویرسازی‌های او از حماسه گیل‌گمش اشاره خواهد شد. برگرفت‌های ممیز از هنر میان‌رودان گاه کاملاً مستقیم و الگوبرداری شده از برخی آثار هنری این منطقه است و گاه ترکیب و تلفیقی از عناصر موجود در آن که با ذوق و تخیل هنرمند نیز درآمیخته است. این تأثیرات تحت عناوینی کلی چون ارجاع مستقیم به پیشینه (الگوبرداری مستقیم از مجسمه «قهرمان غالب بر شیر» هنر میان‌رودان) و ارجاعات

تصویر شماره ۵- نمایی از سبک آرایش مو و ریش گیلگمش در تصویرسازی ممیز

تصویر ۶. سبک آرایش مو و ریش در هنر میانرودان (قهرمان غالب بر شیر)

تصویر ۷. سبک آرایش مو و ریش در هنر میانرودان (پادشاه آشوری)، محفوظ در موزه متروپولیتن

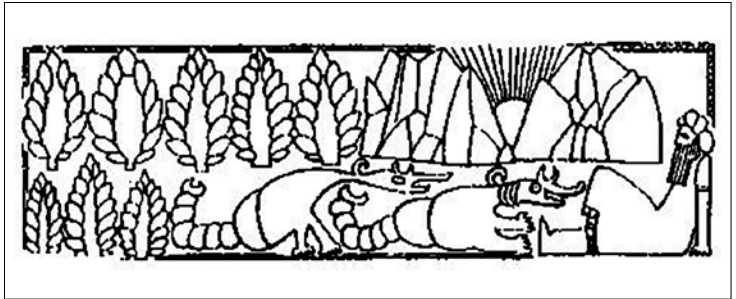
تصویر ۸. (چپ) لباس اشخاص در هنر میانرودان (سومر) (توجه شود به لباس اشخاص در تصویرسازیهای ممیز از اسطوره گیلگمش)

تصویر ۱۰. موجودات عجیب در دروازه ایشثار (مار-ازدها)،

تصویر ۹. موجودات عجیب در تصویرسازی ممیز

۱۱. گیلگمش و انکیدو
تفاوت آرایش مو و ریش گیلگمش و انکیدو و استفاده از دستبند سلطنتی برای گیلگمش در تصویرسازی ممیز

تصویر ۱۳. انکیدو

تصویر ۱۲. گیلگمش

غیرمستقیم به پیشینه؛ (شبهات میان آرایش مو، ریش، جامه، تزیینات و سایر موجودات) قابل بررسی است.

۱. ارجاع مستقیم به پیشینه (الگوداری)

مستقیم از مجسمه «قهرمان غالب بر شیر» هنر میان‌رودان

چنانچه در تصاویر ۱ تا ۳ مشاهده می‌شود، در سمت راست تصویری (از نمای روبه‌رو و سه‌رخ) از مجسمه‌ای با عنوان «قهرمان غالب بر شیر» که امروزه با شماره ۱۹۸۶۲ در موزه لوور نگهداری می‌شود، قرار دارد. این مجسمه بخشی از بنای تاریخی پیچیده‌ای است که اطلاعات اکنون ما از آن به طراحی‌های اوژن فلاندن در سال ۱۸۴۴ در طول حفاری‌های دروازه‌های کاخ سارگون دوم (پادشاه آشور) باز می‌گردد (بیر، ۱۹۹۰: ۲۱-۱۹).

در دست راست پیکره «قهرمان غالب بر شیر»، سلاحی تشریفاتی با تیغه‌ای منحنی قابل مشاهده است که جنگ‌افزاری شاهانه محسوب می‌شود. او پوششی کوتاه با شالی حاشیه‌دار و بلند که یکی از پاهایش را نیز پوشانده است به تن دارد. تماس چشم‌هایش بر بیننده تأثیری جادویی دارد. موها و ریشش به سبک اشخاص عالی‌مقام و پادشاه آرایش شده است. قهرمان غالب، دستبندی با گلی در مرکز آن به دست دارد؛ نمونه‌هایی مشابه با آن از اکتشافات مقبره زن شاه در نمرود به دست آمده است که از طلا ساخته شده و با سنگ‌های گران‌بهایی شبیه به گل‌برگ جواهرنشان شده‌اند. این پیکره، غالباً همان شخصیت افسانه‌ای و احتمالاً پادشاه تاریخی سرزمین اروک و تجسم‌بخش قدرت مطلق، گیل‌گمش شناخته می‌شود؛ او که بی‌هیچ تلاشی بر شیری وحشی غالب آمده است (همان). در تصویر سمت چپ (تصویر ۳) تصویرسازی ممیز از گیل‌گمش اسطوره میان‌رودانی دیده می‌شود که به‌طور روشن برگرفتی از (تصویر ۱) موزه لوور است. در واقع ممیز همچون پژوهشگری که با مطالعه پیشینه از نتایج تحقیقات پیش از خود بهره می‌گیرد، با استفاده از نتایج هنرمند میان‌رودانی که بستر شکل‌گیری اسطوره گیل‌گمش را به خوبی درک و در آن زندگی کرده است، به درک صحیحی از فضای اسطوره نائل آمده و پس از آن اثری هنری در هماهنگی با فضای آن را به تصویر کشیده است.

نکته حائز اهمیت آن‌جاست که بهره‌گیری ممیز از اثر هنری مرتبط هنرمند پیشین و الگوداری مستقیم از آن به هیچ‌وجه نشانی از ضعف هنرمند نیست. در واقع او همچون پژوهشگری جست‌وجوگر گاه به ارجاع

مستقیم از آثار مرتبط و پیش از خود پرداخته و گاه به شیوه‌ای غیرمستقیم در اثر جدید خود از آن‌ها بهره گرفته است. در این باره، می‌توان به آثار هنرمندان موفق دیگری که ارجاعاتی مستقیم به پیشینه خود و یا برگرفت‌هایی کامل از این اثر داشته‌اند نیز اشاره کرد. برای مثال، تندیس گیل‌گمش اثر لوئیس باتروس در سال ۲۰۰۰ که کاملاً متأثر از پیکره «قهرمان غالب بر شیر» موزه لوور است و اکنون در دانشگاه سیدنی قابل مشاهده است (تصاویر ۵ و ۶) و مجسمه برنزی آشوربانیپال اثر فرد پرهاد ساخته سال‌های ۱۹۸۸-۱۹۸۷ در سان فرانسیسکو از آن جمله هستند (تصویر ۴).

۲. ارجاعات غیرمستقیم به پیشینه؛ (شبهات

میان آرایش مو، ریش، جامه، تزیینات و سایر موجودات)

ممیز علاوه بر ارجاع آثار و نیز برگرفت مستقیم از آثار هنر میان‌رودان در تصویرسازی خود از اسطوره گیل‌گمش، موارد دیگری را به‌صورت غیرمستقیم و ترکیب آن‌ها با ذوق و مهارت شخصی خود تصویرسازی کرده است. در واقع ممیز با آگاهی از پیشینه و تاریخ هنر مرتبط با موضوع کار خود، از برخی نتایج و اصطلاحات هنرمند پیشین در تولید اثر هنری خود بهره گرفته است. برای مثال نحوه آرایش مو و ریش پیکره‌های ممیز و پوشش و تزیینات جامه آن‌ها چون نقش حاشیه‌های پایین لباس‌ها، همچنین سایر تزیینات به کار رفته در آن‌ها مانند دستبند سلطنتی یادشده در مجسمه «قهرمان غالب بر شیر» که در سایر تندیس‌ها و نقش برجسته‌های میان‌رودان نیز قابل مشاهده است، حتی پس‌زمینه لوح گونه و نحوه نمایش فضای اطراف چون آب و حضور برخی جانوران که مشابه جانوران موجود در آثار هنری این منطقه هستند، همگی برگرفت‌هایی غیرمستقیم از هنر میان‌رودان هستند.

در این میان نکته حائز اهمیت دیگر، دقت ستودنی ممیز در به‌کارگیری ارجاعات و برگرفت‌هاست. برای مثال او در تصویرسازی پیکره گیل‌گمش آرایش ریش و موی مجسمه‌های میان‌رودان را به‌کار می‌برد که چنانچه در مورد مجسمه «قهرمان غالب بر شیر» اشاره شد تنها مخصوص به اشخاص والا مقام و پادشاهان است و در هماهنگی کامل با شخصیت اسطوره‌ای گیل‌گمش، به عنوان موجودی نیمه‌خدا و پادشاه اوروک، می‌باشد. اما در رابطه با انکیدو دوست و همراه او از چنین آرایش مو و ریشی بهره نمی‌گیرد. به‌جز این، او دستبندی مشابه با دستبند سلطنتی «قهرمان غالب

بر شیر» و سایر حکمرانان میان‌رودان و نقوشی شبیه به گل مرکز آن را همواره برای تزیین پیکره گیل‌گمش (و باز هم نه انکیدو) استفاده می‌کند که بر مقام سلطنتی او صحنه می‌گذارد و در هماهنگی کامل با متن است. در واقع او ارجاعات غیر مستقیم را نه به صورت ناآگاهانه، بلکه با دقتی موشکافانه در اثر جدید خود به کار برده است.

نتیجه‌گیری

مطالعه پیشینه در تحقیق و آشنایی با تاریخ هنر مرتبط در تولید اثر هنری موجب ایجاد حس اعتماد به نفس، آگاهی و تسلط بر موضوع در پژوهشگر و هنرمند می‌گردد و او را از تکرارهای ناآگاهانه و بی‌هدف دور می‌سازد. لیکن انجام این مرحله - که جزء لاینفک تحقیقات به شمار می‌رود - در تولید آثار هنری، مستلزم پذیرش اهمیت مطالعه و وجود روحیه جست‌وجوگری و تحقیق از سوی هنرمند است؛ روحیه‌ای که ممیز در سخنانش همواره به آن اذعان داشت و در آثارش نیز آن را بازتاب داشت. در این تحقیق به ارائه شواهدی از این موارد در سخنان ممیز پرداختیم و در ادامه با انتخاب تصویرسازی‌های ممیز از حماسه گیل‌گمش به عنوان نمونه مطالعاتی، به بررسی مرحله مطالعه پیشینه و نظر به تاریخ هنر مرتبط (تاریخ هنر میان‌رودان) در این آثار و تشریح توجه ممیز به این مرحله و ارائه برخی برگرفت‌های او از آثار هنری میان‌رودان همت گماشتیم. در این راستا، برگرفت‌های ممیز از تاریخ هنر میان‌رودان را، همچون ارجاعات پژوهشگر، به دو دسته ارجاعات مستقیم و غیرمستقیم تقسیم نمودیم؛ در بخش ارجاعات مستقیم، به الگوبرداری و برگرفت کامل از مجسمه «قهرمان غالب بر شیر» میان‌رودان اشاره شد و در بخش ارجاعات غیرمستقیم، برگرفت‌های ممیز از آرایش مو، ریش، جامه‌ها و تزیینات آن‌ها، دستبند سلطنتی، جانوران مشابه و ... طرح گردید. ضمن اینکه، دقت موشکافانه ممیز را در بهره‌گیری از این ارجاعات - برای مثال در آرایش موی متفاوت گیل‌گمش و انکیدو و به‌کارگیری دستبند سلطنتی برای گیل‌گمش و نه انکیدو - یادآوری کردیم. بدین ترتیب، با تشریح روحیه جست‌وجوگری ممیز در تاریخ هنر میان‌رودان (همچون مطالعه پیشینه توسط پژوهشگر)، یکی از دلایل ادراک صحیح او از اسطوره گیل‌گمش و تصویرسازی موفق او را بیان نمودیم.

پی‌نوشت‌ها

۱. این پژوهش در راستای تدریس درس تاریخ هنر جهان به دانشجویان در رشته گرافیک (گروه ج) و ذکر اهمیت الگوبرداری صحیح از هنرمندان موفق و مطالعه تاریخ هنر شکل گرفته است. از علاقه‌مندی، پیگیری و روحیه پرسش‌گری آنان سپاس گزارم.
۲. لازم به ذکر است، این تحقیق پیش از این به تفصیل بیشتر و با عنوان «ممیز همچون پژوهشگر» در اولین سمپوزیوم ملی روز جهانی گرافیک ارائه و در بخش علمی (مقالات) شایسته تقدیر شده است.
۳. رایانامه: Seddighe.nayefi@yahoo.com
۴. این در حالی است که برخی هنرآموزان ایرانی (و گاه سایر فعالان این حوزه)، هنر و پژوهش را دو حوزه کاملاً منفک پنداشته، تولید هنری را صرفاً امری منکی بر تخلیه احساسات و نه حتی بروز تخیلات می‌پندارند.

5. Wesseling

6. Cohen

۷. تمامی نمونه‌های ارائه شده از تصویرسازی‌های ممیز از اسطوره گیل‌گمش برگرفته از کتاب گیل‌گمش با برگردان احمدشاملو (منبع چهارم) است.

منابع

۱. پور غریب شاهی، مریم (۱۳۹۲). بررسی اهمیت ارتباط فرم و محتوا در تصویرسازی معاصر از داستان‌های کهن (با تکیه بر آثار مرتضی ممیز). پایان‌نامه کارشناسی ارشد. گروه هنر، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد پرد.
۲. حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۹۴). مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی. چاپ ۲۱. تهران: سمت.
۳. حسینی، مهرشاد (۱۳۸۹). زمینه‌ی تخیلات تصویری در ادبیات اسطوره‌ای (گیل‌گمش). پایان‌نامه کارشناسی ارشد. گروه هنر، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
۴. شاملو، احمد. (۱۳۹۰). گیل‌گمش (برگردان احمد شاملو با تصویرسازی مرتضی ممیز). چاپ هشتم. تهران: چشمه.
۵. فخراری‌زاده، نسیم و نامور مطلق، بهمن (۱۳۹۳). خوانش بینانسان‌های تصویرسازی‌های گیل‌گمش با تأکید بر مطالعه تک اسطوره - ترامتن. نشریه کیمیا هنر، سال سوم، شماره ۱۲، ص ۸۵-۶۷.
۶. قاهره نیری، شعله (۱۳۹۰). مطالعه‌ای بر تصویرسازی‌های ممیز در صفحات داخلی مجله کتاب هفته. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. گروه هنر، دانشکده هنر، دانشگاه الزهراء سلام الله علیها.
۷. قنبری، امید (۱۳۸۵). غریزه گرافیکی (آخرین گفتگو با مرتضی ممیز). تهران: آنا.
۸. گامبریچ، ارنست (۱۳۸۷). تاریخ هنر. ترجمه علی رامین. چاپ پنجم. تهران: نی.
۹. ممیز، مرتضی (۱۳۸۴). مرتضی ممیز. مدیر هنری: فرشید مثقالی. ترجمه مازی پرهیزکاری، سمن لطفی، مهدی افشار. تهران: چاپ و نشر نظر.
۱۰. ناس، جان بایر (۱۳۹۲). تاریخ جامع ادیان. مترجم: علی اصغر حکمت. ویراستار: پرویز آتایی. چاپ بیست و یکم. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
۱۱. وایلد، جسی برایانت (۱۳۹۳). تاریخ هنر به زبان آدمیزاد. ترجمه‌ی آهنگ حقانی. تهران: هیرمند.
12. Beyer, Dominique (1990). Le palais de Sargon II, roi d'Assyrie. N67, Paris : Bayard Presee, pp 19-21.
13. Cohen, MM Jr (1991). Picasso and the art of distortion and dislocation: the artist as researcher and experimentalist. J Craniofac Genet Dev Biol. Apr-Jun, 11(2), pp 61-95.
14. Wesseling, Janneke (2011). See It Again, Say It Again: The Artist as Researcher. Valiz.
15. The Hero Overpowering a Lion. In Louvre Museum. Retrieved April 20, 2017 from: <http://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/hero-overpowering-lion>.
16. Ashurbanipal. Retrieved September 6, 2018 from: <http://www.fredparhad.com/Monuments.html>.
17. Gilgamesh Statue. Retrieved September 20, 2018 from: [https://infogalactic.com/info/Gilgamesh_Statue_\(University_of_Sydney\)](https://infogalactic.com/info/Gilgamesh_Statue_(University_of_Sydney)).
18. Neo-Assyrian Relief Panel. Retrieved September 8, 2018 from: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/322611>.
19. Ishtar Gate. Retrieved September 8, 2018 from: https://en.wikipedia.org/wiki/Ishtar_Gate.

از آموزش تا اجرا و ارائه

ناهد محمد ابراهیمی

کارشناس ارشد پژوهش هنر

اشاره

هنر، در طی تاریخ، همواره انسان را همراهی کرده و زندگی را برای او شیرین تر و روان تر ساخته است؛ چرا که فرهنگ یک جامعه وابسته به هنر و هنرمند و آثار هنری است. در بیشتر جوامع، هر زمان که هنر و هنرمند از طرف مسئولین مورد توجه و پشتیبانی قرار گرفته‌اند جامعه از نظر اقتصادی، اجتماعی و ارزش‌ها ترقی کرده و از مشکلات اجتماعی آن کاسته شده است و برعکس، هر زمان که مورد بی‌مهری و بی‌توجهی واقع شده‌اند؛ پیامدی جز پایین آمدن سطح آگاهی و اخلاقی آن جامعه نداشته است.

معلم پژوهنده، به‌عنوان دبیر هنر، کسی است که این بی‌توجهی به هنر و کم‌ارزش دانستن آن را در محیط زندگی و به‌خصوص در فضای کاری و تدریس درک می‌کند و سعی در حل این مشکل دارد. وی کار هنر را فقط در محدوده کلاس و یک تمرین کلاسی پایان نمی‌دهد بلکه با راهنمایی او در زمان و مکانی فراتر از کلاس و حتی خارج از مدرسه ادامه می‌یابد و در نهایت تمرین کلاسی به اجرای نهایی و ارائه اثر می‌انجامد. هدف از این پژوهش ایجاد فرصت برای معرفی هرچه بهتر یکی از رشته‌های هنری و زمینه‌سازی برای آگاهی و جلب دانش‌آموزان علاقه‌مند به هنر است. این پژوهش در راستای چاپ کتابی به نام «دختری که عاشق ماه شد» انجام شده است که نتیجه آموزش فصل تصویرسازی توسط معلم پژوهنده و کار دانش‌آموزان پایه هشتم، فاطمه دهقانی‌زاده و فاطمه‌السادات رسولی از آموزشگاه نفیسه، دوره اول متوسطه، شهرستان مهریز در استان یزد می‌باشد. کتاب در قطع خستی با موضوع داستان‌های تخیلی، برای گروه سنی ب و ج، چاپ شده و تصویرسازی آن کتاب در کلاس با تکنیک مدارنگی انجام گرفته است.

کلیدواژه‌ها: تصویرسازی، تصویرگر، هنر تصویری، هنرهای تجسمی

به نام گدای
مهربان

پایان

اهمیت موضوع پژوهش

معمولاً برای بسیاری از دانش‌آموزان دوره اول دبیرستان و به‌خصوص والدین آن‌ها، درس هنر چندان اهمیتی ندارد در حدی که می‌توان در ساعت هنر به جای هنر دروس دیگری چون ریاضی و علوم و ... تدریس کرد. در حالی که دوره اول دبیرستان زمان انتخاب رشته است و دوره‌ای سرنویشت‌ساز. چه‌بسا در این دوره دانش‌آموزی با کسب آگاهی از هنر و رشته‌های هنری و شناخت استعداد خود در این رشته، تصمیم بگیرد در یکی از رشته‌های هنری ادامه تحصیل دهد و موفق شود. در این مقطع دبیر هنر مواجه است با انجام ندادن و یا سرسری انجام دادن کار هنری از سوی دانش‌آموز.

در این بررسی که معلم پژوهنده انجام داده است و به‌صورت سؤال و جواب با دانش‌آموز بوده دانش‌آموز می‌گوید: «خانم! درس هنر را جدی نگیرید. کارایی این رشته محدود است. ما با ادامه تحصیل در این رشته نمی‌توانیم شغل خوبی پیدا کنیم. ما البته به هنر علاقه داریم ولی برای انجام آن وقت لازم را نداریم؛ به دلیل کلاس‌های تقویتی درس‌های ریاضی و علوم و ... در بعدازظهرها و امتحانات که به‌طور مرتب در طول هفته برگزار می‌شود. والدین هم، با رفتن ما به هنرستان مخالفت می‌کنند.»

همه این حرف‌ها ناشی از این است که دانش‌آموزان و خانواده‌ها از رشته‌ها و شغل‌های هنری اطلاع کمی دارند و نیز عدم اطمینان از اینکه فرزندانشان با ادامه تحصیل در این رشته بتوانند شغلی پیدا کنند و مهم‌تر از همه ارجحیت دادن رشته‌های دیگر بر رشته هنر از سوی آموزش و پرورش که این تفکر در کل جامعه عمومیت دارد.

پیشینه تحقیق

«حضور نسل‌های مختلف و فرهنگ‌های متفاوت»، مصاحبه شونده: شریف خدایی، مجید؛ مجله نمایش، بهمن و اسفند ۱۳۸۰ - شماره ۴۸ و ۴۹.

در این نوشتار چنین آمده است: شما تصور نمی‌کنید در حال حاضر به جایی رسیده‌ایم که غیر از حرفه‌ای‌ها و مشاغل صنفی که شما از آن نام برده‌اید باید به فکر تربیت وسیع‌تر اجتماعی مردم نیز باشیم؟ یعنی شروع کنیم به انجام پروژه‌هایی با کمک و هماهنگی آموزش و پرورش که بتوانیم از همان دوران کودکی بچه‌ها را با تئاتر آشنا کنیم؛ نه اینکه فقط کارگردان و هنرپیشه تربیت کنیم بلکه به آن‌ها آموزش داده شود که بفهمند این بخش فرهنگی چه مفهومی دارد و چه تأثیراتی می‌تواند داشته باشد.

وجه مشترک پژوهش ما با این سخن در این است که تأکید بر آشنایی دانش‌آموز با شغل‌های هنری و تربیت آن‌ها از مدرسه دارد. این مقاله از هنر تئاتر و همچنین از تأثیر و مفهوم هنر می‌گوید.

مقاله «نگاهی به کتاب تصویرسازان هزار و یک شب» نویسنده: مارزلف، اولریش؛ مترجم: مهاجر، شهرزاد؛ بهار و تابستان ۱۳۹۳ - شماره ۱ و ۲ (۸ صفحه - از ۱۷۷ تا ۱۸۴).

در این مقاله از تأثیر بصری شگرفی که هزار و یک شب بر غربی‌ها گذاشته است می‌گویید، به این مضمون که خیلی زود بسیاری از تصویرسازان اروپایی را به مصورسازی این اثر ترغیب کرد. بدین ترتیب حتی می‌توان گفت که به واسطه وجود این تصاویر، ادراک و انگاره‌هایی عمیق از خیالات هزار و یک شبی در فرهنگ غرب ساخته شد. حتی خارج از دنیای کتاب‌های مصور، برخی از نقاشان مدرنیست قرن بیستم، مثل مارک شاگال، نقاشی‌های مستقلی با مضامین داستان‌های هزار و یک شب آفریدند.

وجه مشترک پژوهش ما با این مقاله آن است که انگاره‌ها از قوه تخیل تصویرگر (دانش‌آموز) آفریده می‌شوند.

«شناخت تصویرسازی کتاب براساس رابطه میان متن و تصویر» نوشته: اقبالی، پرویز؛ رجبی، محمدعلی؛ مجله نگره، بهار ۱۳۹۵، شماره ۳۷ علمی پژوهشی ۱۳، صفحه ۱۰۳ تا ۱۲۵.

رابطه میان «تصویر ادبی» و «تصویر تجسمی» براساس «معنا» مسئله اصلی این تحقیق است. انگیزه‌های تصویرپردازی در کتاب‌های داستانی نیازمند تعریف «خیال» در متن و تصویر است. در اینجا خیال به معنی تصویر است. تصویرگر بر آن است که صورت معمول واقعیت را بشکافد و با رفتن به طرف شکل‌های تمثیلی و فرم‌های تجریدی براساس متن، معنای پنهان در داستان را آشکار سازد. در این رابطه نوع وابستگی تصویرسازی به لحن تصویری حاکم بر متن می‌تواند بیان‌کننده قابلیت بیانی تصویر در نشان دادن معنا باشد و از طرف دیگر پر کردن فضاهای خالی متن از تصویر راه دیگری است که تصویرساز در کتاب‌های داستانی در پیش می‌گیرد.

ارتباط پژوهش حاضر با مقاله فوق‌الذکر در ارتباط متن و تصویر و قابلیت بیانی تصویر در نشان دادن معناست.

مقاله دیگر با موضوع تصویرگری «راز و رمزهای تصویرگری کتاب کودک» نویسنده: انواری، آرزو؛ مجله: کتاب ماه کودک و نوجوان» مرداد ۱۳۸۲ - شماره ۷۰ (۲ صفحه - از ۹۸ تا ۹۹).

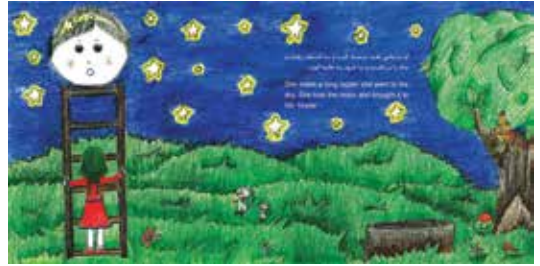
در این مقاله به هماهنگی متن و تصویر (ارتباط تصویرگر با شاعر و نویسنده)، رشد تخیل در سال‌های نخستین عمر انسان، نقش تصویر در آموزش کودکان، ویژگی‌های کتاب‌های مصور کودکان، مراحل تصویر کردن کتاب‌های کودکان و تأثیر سبک‌های نقاشی در تصویرگری کتاب‌های کودکان و ابزارها و شیوه‌های تصویرگران کتاب کودک پرداخته شده است.

در پژوهش حاضر هم مانند مقاله فوق به هماهنگی متن و تصویر، رشد تخیل، مراحل تصویر کردن و ابزار و شیوه تصویرگری کتاب کودک توجه شده است.

«بررسی تصویرسازی کتاب‌های مذهبی کودکان» اسلام‌نژاد، محرم؛ مجله: کتاب ماه هنر» خرداد و تیر ۱۳۸۶ - شماره ۱۰۵ و ۱۰۶ (۸ صفحه - از ۷۰ تا ۷۷).

مقاله‌ای است که به تصویرسازی موضوعات مذهبی پرداخته است. تصویرسازی برای موضوع‌ها و نوشته‌های مذهبی، در حوزه کودکان، یکی از مهم‌ترین ابزارهای تربیت مذهبی است. در تصویرسازی موضوع‌های مذهبی، پاره‌ای از مسائل، از جمله توجه به شأن موضوع و همچنین حفظ احترام پیامبران، ائمه اطهار(ع) و سایر افراد مقدس از نظر شرع، ضروری است که مورد نظر تصویرگر قرار گیرد. در مواجه شدن با این‌گونه موضوع‌ها، تصویرساز می‌تواند از نمادهای موجود در مذهب و فرهنگ، از جمله نمادهای تصویری، نمادهای رنگی و ... هوشمندانه بهره گیرد و تصاویری

تصویرگر بر آن
است که صورت
معمول واقعیت
را بشکافد و با
رفتن به طرف
شکل‌های
تمثیلی و
فرم‌های تجریدی
براساس متن،
معنای پنهان در
داستان را آشکار
سازد

متناسب با موضوع ارائه دهد. برای طراحی چهره و اندام یاران پیامبران و ائمه(ع)، تصاویر باید دارای جذابیت بصری باشند تا در کودکان نسبت به این اولیای خدا ایجاد علاقه نمایند و از طرفی با اطلاعات دقیق تاریخی، جغرافیایی، نوع پوشاک منطقه و ... در مقطع زمانی مربوطه، مطابق باشند. تصویرساز در برخورد با مسائل مجرد و بنیادی دین می‌تواند از نقوش تزئینی و تذهیب بهره‌گیری نماید.

اصطلاحات کلیدی

تصویرسازی: گونه‌ای هنر تصویری توضیح‌دهنده و وصف‌کننده

تصویرگر: کسی که تصویرسازی می‌کند.

هنرهای تجسمی: هنرهای دیداری، هنرهای مبتنی بر طرح که اساساً حس بینایی را مخاطب قرار می‌دهند.

هنر تصویری: هنری که تجسم شکل ظاهری است و حرکت اجسام و اندامها را بازنمایی می‌کند.

جایگاه پژوهش

گرایش زیاد دانش‌آموزان به رشته‌های ریاضی و تجربی، به قصد داشتن شغل پردرآمد مهندسی و پزشکی، انبوهی از فارغ‌التحصیلان بیکار را در پی داشته است. تازه مشکل به اینجا ختم نمی‌شود؛ چرا که تعدادی از شاغلین همین حرفه‌ها هم علاقه و استعداد لازم را در این رشته‌ها ندارند که تبعاتی بدتر از بیکاری برای جامعه به دنبال دارد. معلم پژوهنده با درک این مشکل در پی آن است که با آموزش هنر و آشنا کردن دانش‌آموزان با رشته‌های هنری و کاربرد آن‌ها در حد امکان علاقه‌مندان و دانش‌آموزان مستعد را به رشته‌های هنری سوق دهد؛ از جمله با توجه دادن آن‌ها به این نکته که فارغ‌التحصیلان رشته‌های هنری می‌توانند به‌طور شخصی کسب درآمد کنند. این پژوهش که بر روی دانش‌آموزان دختر انجام شده می‌گوید حتی اگر دانش‌آموز تمایل به داشتن شغلی نداشته باشد، هر کار هنری مهارتی است که او می‌تواند در زندگی آینده خود از آن استفاده کند و لذت ببرد، که به قول سعدی «هنر چشمه زاینده است و دولت پاینده و گر هنرمند از دولت بیفتد غم نباشد که هنر در نفس خود دولت است».

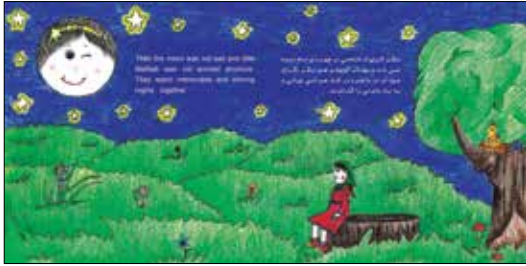
اهداف پژوهش

- چشاندن لذت هنر با ارائه اثر هنری؛
- آموزش اثربخش برای معرفی یکی از شاخه‌ها و رشته‌های هنری به دانش‌آموزان؛
- زمینه‌سازی برای آگاهی و جلب دانش‌آموزان مستعد و علاقه‌مند به رشته هنر؛
- بهبود مهارت‌ها و توانایی‌های دانش‌آموزان در قالب کار گروهی.

روش جمع‌آوری داده‌ها

یکی از فصل‌های آموزشی هنر، که دانش‌آموزان در شروع نمی‌دانند چگونه باید کار کنند و

معلم پژوهنده
در پی آن است
که با آموزش هنر
و آشنا کردن
دانش‌آموزان با
رشته‌های هنری
و کاربرد آن‌ها
در حد امکان
علاقه‌مندان و
دانش‌آموزان
مستعد را به
رشته‌های هنری
سوق دهد

برایشان بسیار سخت و دشوار است، تصویرسازی است. تصویرسازی هنری است که پایه آن نقاشی است و دانش‌آموز باید علاوه بر دانستن تکنیک‌های هنری، طراح و نقاش خوبی نیز باشد و همچنین از قدرت تخیل و خلاقیت بالایی هم برخوردار باشد.

برای من، به‌عنوان معلم پژوهنده، تدریس به دانش‌آموزانی که در طراحی و نقاشی ضعیف باشند بسیار سخت است و با مشکل زیادی روبه‌رو می‌شوم. با بررسی‌هایی که کرده‌ام عوامل این ضعف آن‌ها را نداشتن معلم تخصصی هنر در دوره ابتدایی و دبیرستان (دوره اول) و اهمیت ندادن به درس فرهنگ و هنر به‌عنوان یک واحد درسی می‌دانم. هرچند درس فرهنگ و هنر درسی است عملی و اجرایی و آزمون شفاهی و کتبی ندارد ولی دانش‌آموزان برای اجرای عملی هنر باید مطالبی را آموزش ببینند و آگاهی کسب کنند که این امر، با نداشتن دبیر تخصصی و آگاه و انجام کار هنری در رابطه با موضوع آموزش، برای آن‌ها بسیار سخت و حتی عذاب‌آور خواهد بود. من متوجه شده‌ام که وقتی دانش‌آموز نمی‌تواند کار هنری را که از او خواسته شده انجام دهد دچار استرس و ترس و انزجار از هنر می‌شود و کارش را انجام نمی‌دهد. حتی تعدادی از دانش‌آموزان چون کار خود را در مقایسه با دوستانشان ضعیف می‌بینند اثر خود را از دید آن‌ها پنهان می‌کنند.

مراحل اجرای تصویرسازی از ایده، اجرا و ارائه

تصویرسازی

«مصورسازی» یا تصویرگری به گونه‌ای از هنر تصویری توضیح‌دهنده و وصف‌کننده اطلاق می‌شود. تصویرگر غالباً به تجسم و ارائه موضوعی می‌پردازد که با زبان نوشتاری یا گفتاری نیز قابل بیان است. همین نکته، عمده‌ترین وجه تمایز یک تصویرگر از یک نقاش است. ممکن است هدف کلی تصویرگر قابل فهم کردن یا جذاب نمودن موضوعی از یک متن باشد (پاکباز، رویین، ۱۳۸۹). مصورسازی سابقه‌ای بسیار قدیم دارد. در روزگاران گذشته، وظیفه اغلب نقاشان در خاور زمین و اروپا ساختن تصویرهایی برای نسخه‌های خطی (ادبی، دینی، تاریخی، علمی و غیره) بود (همان). تصویرسازی یا تصویرگری، که یکی از زیرشاخه‌های هنرهای تجسمی است، به نوعی از اثر خلاقانه تصویری گفته می‌شود که القاکننده تجسمی یک مفهوم یا روایت با فرم بصری است. این مفهوم و روایت می‌تواند داستان، شعر یا مقاله‌ای در روزنامه و کتاب و حتی تبلیغات تجاری، سرگرمی‌ها و اشکال و فرم‌های روی کالاها و لباس‌ها باشد. به بیان دیگر نوعی نقاشی روایی است که همراه یا بدون متن کاربرد دارد و می‌تواند دنباله‌دار یا تک‌فریم باشد. (www.asemooni.com)

به زبان ساده می‌توان گفت «کار تصویرگر عبارت است از تجسم بصری یک موضوع، مفهوم یا احساس، برای نمایش و درک بهتر آن». تصویرگری، از یک سو ارتباط نزدیک با ادبیات دارد و عناصر محتوایی خود را از ادبیات وام می‌گیرد و از سوی دیگر به نقاشی وابسته است و عناصر دیداری بیان خود را با وام گرفتن از نقاشی بیان می‌کند. در عین حال تصویرگری تفاوت‌هایی نیز با هنر نقاشی دارد؛ به این ترتیب که تصویرگری، متکی به متن یا متکی به کاربرد آن است، در حالی که نقاشی لزوماً چنین نیست. هرچند که نقاشی هم در مواردی برای کاربرد معینی خلق می‌شود. (<http://hamshahronline.ir>)

انگیزه‌های ایجاد تصویر در کتاب‌های داستانی نیازمند تعریف «خیال» در متن و تصویر است. در

وظیفه اغلب

نقاشان در

خاور زمین و

اروپا ساختن

تصویرهایی برای

نسخه‌های خطی

(ادبی، دینی،

تاریخی، علمی و

غیره) بود

اینجا خیال به معنی تصویر است. بنابراین هم تصویرسازی و هم متن نوشتاری در این گونه کتاب‌ها متأثر از تصویرند که در اصطلاح به آن‌ها «تصویر تجسمی» و «تصویر ادبی» می‌گویند. به‌طور کلی در کتاب‌های تصویری حلقه‌ی اتصال میان متن و تصویر همان خیال است که در پرورش داستان در ذهن کودک و بیان قابلیت‌های تصویری در آن نقش مهمی بر عهده دارد (اقبال، پرویز؛ رجبی، محمدعلی؛ ۱۳۹۵).

انواع تصویرگری

از انواع تصویرگری می‌توان، نقاشی‌های داخل کتاب‌های کودک و روی جلد کتاب‌های بزرگسال (و گاه داخلی برای متن - که در ایران، تصویرگری برای متن بزرگسال کمتر رایج است)، نقاشی‌های روی پوست‌های تبلیغاتی و اقلام تجاری، داستان‌های مصور (کمیک استریپ)، و طراحی‌ها و نقاشی‌های داخل مجلات و روزنامه‌ها را نام برد. (www.aseemooni.com)

تصویرگری ادبیات کودکان

کارکرد تصویرسازی برای کتاب‌های کودکان، کمک به درک مفاهیم موجود در نوشته‌های متن کتاب با زبان تصویر است. در این بین وظیفه‌ی هنرمند ایجاد جاذبه و القای هرچه مؤثرتر مفهوم متن برای تأثیرگذاری آن در ذهن کودک می‌باشد. در تصویرسازی کتاب‌های کودکان، با توجه به اینکه مخاطبان این کتاب‌ها حساس‌ترین قشر جامعه‌اند، تصویرگر باید به ویژگی‌های روحی و روانی گروه‌های سنی مختلف کودکان و همچنین به ویژگی‌های تصویرسازی برای هر گروه سنی، توجه کافی داشته باشد (اسلام‌نژاد، محرم، ۱۳۸۶).

کتاب‌های کودکان بدون تصویرگری معمولاً فاقد ارزش‌اند. تصویر به کودک کمک می‌کند تا بهتر و عمیق‌تر و با لذت بیشتری با متن ارتباط برقرار کند. گاهی تصویرگران روایت‌هایی را تصویر می‌کنند که متن آن‌ها پشت تصویرها پنهان است و در حقیقت نوشته‌های تصویر را همراهی نمی‌کند، اما کودکان می‌توانند با دنبال کردن تصویرها روند پیشرفت داستان را درک کنند و معنای آن را بفهمند و از آن لذت ببرند.

(www.aseemooni.com)

تصویرگران ادبیات کودکان می‌توانند خود نویسنده‌ی متن باشند یا متن دیگران را تصویر کنند. در تصویرگری ادبیات کودکان، از سبک‌ها و شیوه‌های گوناگون برای بازنمایی روایت‌های پنهان یا آشکار استفاده می‌شود. این سبک‌ها یا برگرفته از سبک‌های برجسته در تاریخ نقاشی است یا اینکه آفریده‌ی کوشش‌های خود تصویرگران است (همان).

سبک‌های آبرنگ با برجسته‌نمایی فیگورهای شخصیتی و استفاده از رنگ‌های تند و گرم یکی از روش‌های رایج در تصویرگری کتاب‌های کودکان است که سبب می‌شود کودکان را جذب کند. همچنین کلاژ تکنیک دیگری است که تصویرگران به فراوانی از آن بهره می‌برند (همان).

مراحل اجرا

پژوهش در دبیرستان دخترانه نفیسه (دوره اول، پایه هشتم) در شهرستان مهریز استان یزد، با

کارکرد

تصویرسازی

برای کتاب‌های

کودکان، کمک

به درک مفاهیم

موجود در

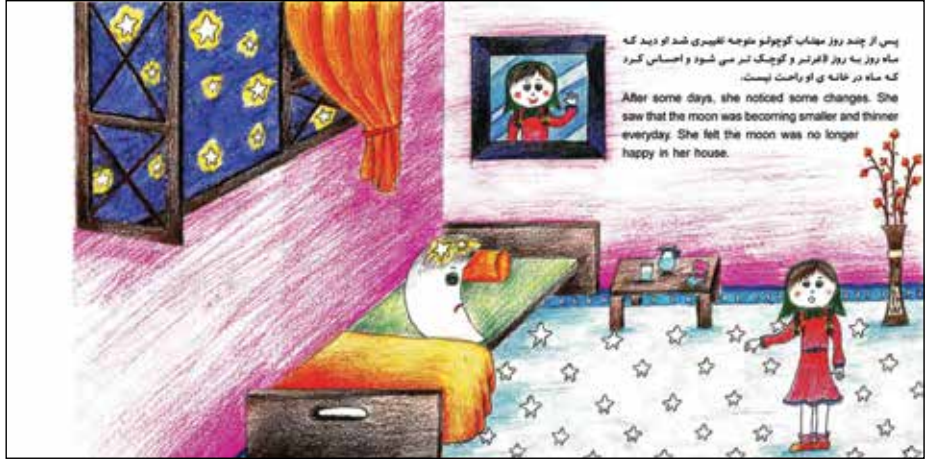
نوشته‌های متن

کتاب با زبان

تصویر است

برای فهم بهتر،
از دانش آموزان
خواستیم در
کتاب‌های درسی
(علوم، ریاضی،
دینی ...) خود
متن‌هایی را که
با تصویر همراه
است بیابند و
با دوستانشان،
با توجه به
آموزش‌هایی که
در هر جلسه به
آن‌ها داده شده،
در مورد آن
صحبت کنند

تعداد ۲۸ دانش‌آموز انجام شده است. کار اجرایی کتابی است حاصل کار گروهی دانش‌آموزان شامل داستان‌نویسی و تصویرسازی آن با نام «دختری که عاشق ماه شد». تصویرسازی، فصل دوم از بخش اول از زیرشاخه‌های هنرهای تجسمی کتاب فرهنگ و هنر پایه هشتم و شامل چهار درس است. در این فصل دانش‌آموزان با نکات مهم در تصویرگری آشنا می‌شوند، از جمله: مبانی هنرهای تجسمی به‌ویژه خط و انواع آن به‌عنوان مهم‌ترین عنصر تصویر، تأثیر گذاری انواع رنگ‌ها؛ رنگ‌های گرم و سرد و بیان احساس با استفاده از رنگ، انواع بافت و توانایی ایجاد آن، آشنایی با روش‌ها؛ ابزار و مواد و وسایل مختلف و استفاده از آن‌ها در تصویرسازی، خلق تصاویر تخیلی، جان‌بخشی و شخصیت‌بخشی به عناصر و روند تصویرسازی. در این پژوهش، آموزش این فصل به‌صورت سؤال و جواب با دانش‌آموزان و مشارکت آن‌ها در بحث، و نیز استفاده از اطلاعات آن‌ها و بارش فکری بوده است. در شروع آموزش، هنر تصویرسازی و تصویرگری برای دانش‌آموزان توضیح داده شد. از دیگر مباحث گفته شده جایگاه تصویرسازی، اهمیت آن، قدمت تصویرسازی در تاریخ هنر ایران و دیگر نکات لازم بود. دانش‌آموزان به‌صورت گروهی دسته‌بندی شدند و از آن‌ها خواسته شد متنی را به دلخواه انتخاب کنند؛ متن علمی، ادبی، طنز، قصه و ... که می‌توانست از کتاب‌های درسی خودشان و یا هر کتاب دیگری باشد و یا حتی اینکه متن را خودشان بنویسند. در مورد محتوای متن هم در کلاس صحبت شد که می‌تواند حاوی پیام‌های اخلاقی، بهداشتی، مذهبی و اجتماعی باشد، که در این مورد دانش‌آموزان خود پیشنهادهایی دادند. برای فهم بهتر، از دانش‌آموزان خواستیم در کتاب‌های درسی (علوم، ریاضی، دینی ...) خود متن‌هایی را که با تصویر همراه است بیابند و با دوستانشان، با توجه به آموزش‌هایی که در هر جلسه به آن‌ها داده شده، در مورد آن صحبت کنند. به‌عنوان مثال: ارتباط بین متن و تصویر، تصویر تخیلی است یا واقعی، بیانگری خط و رنگ و بافت و دیگر نکات قابل توجه. بعد از چند جلسه کار و اتمام فصل تصویرسازی، از بین گروه‌ها یک اثر انتخاب شد؛ کاری که به نظر معلم پژوهنده می‌توانست به‌صورت کتاب چاپ شود. با مشورت با مدیر مدرسه و راهنمایی خانم فرازمند و آقای آرای، کارشناسان فرهنگی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، و تشویق آن‌ها بیشتر مصمم به چاپ کتاب شدم. کار اولیه، متن و تصویر نیاز به اصلاح داشت و در طول سال تحصیلی وقت لازم برای اجرای دوباره نبود، به همین دلیل قرار بر این شد که بعد از تعطیلی مدارس در تابستان با دانش‌آموزان در ارتباط باشم. در طول تابستان تصویرگری کتاب، بعد از دو تا سه بار کار مجدد به نتیجه مطلوب رسید. نمونه‌هایی از تصاویر در طول نوشتار آمده است. چاپ کتاب در تابستان سال بعد انجام شد. اکنون امید داریم که به پشتیبانی و حمایت آموزش و پرورش این کتاب در شمارگان بالا مجدداً چاپ شود و به دانش‌آموزان در مدارس دوره اول به‌خصوص پایه هشتم هدیه داده شود تا هدف از این پژوهش محقق گردد.

پس از چند روز مهاباد کوچک‌تر و نوجوه‌تر می‌شد و دید که ماه روز به روز لاغرتر و کوچک‌تر می‌شود و احساس کرد که ماه در خانه‌ی او راحت نیست.
 After some days, she noticed some changes. She saw that the moon was becoming smaller and thinner everyday. She felt the moon was no longer happy in her house.

ارزیابی از اجرای راه‌حل با گردآوری اطلاعات

بعد از دو جلسه آموزش و تمرین در تصویرسازی، من و دانش‌آموزانم به نتیجه خوبی رسیدیم. نتیجه‌ای که سبب دلخوشی دانش‌آموزان و ادامه کار و تغییر دید آن‌ها نسبت به هنر و البته باعث دلگرمی پژوهنده شد. دانش‌آموزان با خیال‌پردازی، توجه به محیط پیرامون خود و استفاده از مواد و ابزار غیرمتعارف که تاکنون در کار هنری از آن استفاده نکرده بودند، به چنان نتیجه لذت‌بخشی رسیدند که به گفته خودشان فکر نمی‌کردند بتوانند چنین اثری خلق کنند. گروه‌ها تکنیک‌های متفاوتی استفاده کرده بودند. بعضی جان‌بخشی به اشیاء، استفاده از مواد دورریختنی در تصویرسازی، استفاده از وسایل رنگ‌آمیزی مختلف و ... را تجربه کرده بودند. روش‌هایی که به نظر خودم در پیشرفت دانش‌آموزان مؤثر واقع شد عبارت بود از:

- تشویق

- دادن اعتماد به نفس

- نشان دادن نمونه‌هایی از کتاب‌های تصویرگری شده مثل کتاب قصه، متن‌های علمی، کتاب‌های

شعر و ... و معرفی تصویرساز کتاب

- دادن تحقیق به دانش‌آموزان با موضوع‌هایی از قبیل:

- معرفی یک هنرمند تصویرگر و نمونه آثارش؛

- تحقیق در مورد هنرمندان محله، منطقه و شهر خودشان و آشنا کردن دیگر دانش‌آموزان با آن‌ها؛

- هنر و مشاغل بومی منطقه خودشان؛

- معرفی دانش‌آموزان هنرمند، والدین و اعضای خانواده دانش‌آموزان همان کلاس که هنرمند

هستند و معرفی هنری آن‌ها؛

- برگزاری نمایشگاه از آثار دانش‌آموزان.

نتیجه‌گیری

✓ دانش‌آموزان به‌طور ملموس با کاربرد و کارایی هنر و با مشاغل هنری آشنا شدند.

✓ به اهمیت هنر و لزوم آن در زندگی پی بردند.

✓ رسیدن به کار نهایی، لذتی وصف‌ناشدنی و ماندگار برای دانش‌آموزان به همراه داشت.

✓ دانش‌آموزان به این مهم پی بردند که تصویرسازی راهی است برای تقویت مهارت اندیشیدن، بیدار کردن و تقویت نمودن قوه تخیل، هم برای تصویرگر و هم برای کسی که تصویر را می‌بیند. تصویر به خواننده کمک می‌کند حتی تصاویر ناکشیده را در ذهن خود به تصویر درآورد و به درک بهتری از متن برسد.

منابع

۱. پاکباز، روین؛ دایرةالمعارف هنر، تهران: فرهنگ معاصر، چاپ نهم، ۱۳۸۹.

۲. «شناخت تصویرسازی کتاب براساس رابطه میان متن و تصویر»، نوشته: اقبالی، پرویز؛ رحبی، محمدعلی؛ مجله نگر، بهار ۱۳۹۵، شماره ۳۷، علمی پژوهشی ۱۳.

3. www.asemoon.com

4. http://hamshahrionline.ir

دانش‌آموزان با

خیال‌پردازی،

توجه به محیط

پیرامون خود و

استفاده از مواد و

ابزار غیرمتعارف

که تاکنون در

کار هنری از

آن استفاده

نکرده بودند،

به چنان نتیجه

لذت‌بخشی

رسیدند که به

گفته خودشان

فکر نمی‌کردند

بتوانند چنین

اثری خلق کنند

ساخت درب معرق برای حرم امام علی (ع)

نمونه‌ای از هنر کاربردی در کلاس

رشد آموزش هنر

اشاره

تلاش هنرمندان برای پیوند دادن میان هنر و کار، یا کاربردی کردن هنر، یکی از تلاش‌های ارزنده‌ای است که به‌طور معمول از عشق به اولیا، به‌ویژه حضرت مولی‌الموحدین علی علیه‌السلام ناشی می‌شود. هنرمند معرق کار حسن برنتی، هنرآموز منطقه یک ساری، از جمله این هنرمندان است که با ساخت «درب معرق» و با نیت اهدای آن به حرم حضرت علی (ع) گامی بزرگ در این راه برداشته است. ضمن آرزوی توفیق روزافزون برای این هنرمند، یادآور می‌شویم که دبیران هنر نیز می‌توانند از این تجربه در مورد تولیدات هنر کاربردی در کلاس بهره‌گیرند. گفت‌وگوی کوتاه ما با آقای حسن برنتی را بخوانید.

بهره بردم. زمینه کار چوب است اما روی آن را با پوسته جارو، جو و گندم و سایر گیاهان انجام دادم. رنگ‌ها کاملاً طبیعی است و سعی کرده‌ام کاری نو و به‌روز انجام دهم در عین اینکه پایه‌های هنر سنتی نیز در آن حفظ شده باشد.

چوب مورد استفاده از نوع «چوب آزاد» است. در به صورت پنج لایه کار شده است این نوع چوب به هیچ وجه بید نمی‌زند و اگر هم بید بزند از یک میلی‌متر بیشتر نخواهد بود.

چه مدتی روی در کار شده و چه آرایه‌های تزئینی در آن به کار رفته است؟

یک سال روی در کار شده است. روی در گره‌های هندسی لوزی و مربع کار کرده‌ام که در نهایت به شکل جامع‌تری رسیده است. خطوط را نیز با استفاده از الیاف کار کرده‌ام و روی آن‌ها نیز از سیلر و کیلر برای تثبیت استفاده کرده‌ام.

آقای برنتی، لطفاً در مورد کار معرق و تجربه‌آموزی خودتان در این رشته هنری توضیح بفرمایید.

من هنر معرق را پیش استاد عطا قانعی آغاز کردم و در نزد استاد قدم‌پور پایه‌های گره‌چینی نوین را تکمیل کردم و در نزد استاد محمدیان هم تذهیب و نگارگری مورد نیاز در کار معرق را آموختم، سپس با تجربیاتی که آموختم کار معرق را آغاز کردم. اما به‌طور ویژه ساخت این «در» را با ارادت به حضرت مولی‌الموحدین (ع) شروع کردم. برای معرق این کار از الیاف کاملاً گیاهی

با مجله‌های رشد آشنا شوید

مجله‌های دانش‌آموزی

به صورت ماهنامه و نه شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شود:

رشد کودک برای دانش‌آموزان پیش‌دبستانی و پایه اول دوره آموزش ابتدایی

رشد نوجوان برای دانش‌آموزان پایه‌های دوم و سوم دوره آموزش ابتدایی

رشد دانش‌آموز برای دانش‌آموزان پایه‌های چهارم، پنجم و ششم دوره آموزش ابتدایی

مجله‌های دانش‌آموزی

به صورت ماهنامه و هشت شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شود:

رشد نوجوان برای دانش‌آموزان دوره آموزش متوسطه اول

رشد پرهان برای دانش‌آموزان دوره آموزش متوسطه اول

رشد جوان برای دانش‌آموزان دوره آموزش متوسطه دوم

مجله‌های بزرگسال عمومی

به صورت ماهنامه و هشت شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شود:

- رشد آموزش ابتدایی ♦ رشد فناوری آموزشی
- رشد مدرسه زندگی ♦ رشد معلم ♦ رشد آموزش خانواده

مجله‌های بزرگسال تخصصی:

به صورت فصلنامه و سه شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شود:

- رشد آموزش قرآن و معارف اسلامی ♦ رشد آموزش زبان و ادب فارسی
- رشد آموزش هنر ♦ رشد آموزش مشاور مدرسه ♦ رشد آموزش تربیت بدنی
- رشد آموزش علوم اجتماعی ♦ رشد آموزش تاریخ ♦ رشد آموزش جغرافیا
- رشد آموزش زبان‌های خارجی ♦ رشد آموزش ریاضی ♦ رشد آموزش فیزیک
- رشد آموزش شیمی ♦ رشد آموزش زیست‌شناسی ♦ رشد مدیریت مدرسه
- رشد آموزش فنی و حرفه‌ای و کار دانش ♦ رشد آموزش پیش‌دبستانی
- رشد برهان متوسطه دوم

مجله‌های رشد عمومی و تخصصی، برای معلمان، دانشجویان معلمان، دانشگاه‌های وابسته و کارشناسان وزارت آموزش و پرورش و... تهیه و منتشر می‌شود.

♦ نشانی: تهران، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش، پلاک ۲۶۶.

♦ تلفن و نمابر: ۰۲۱ - ۸۸۳۰۱۴۷۸

♦ وبگاه: www.roshdmag.ir

اندازه ۸۰×۱۸۵ cm

در دو طرف در هم از اسلیمی‌ها و ختایی‌ها و اکثر نقوش هندسی استفاده کرده‌ام و در بخشی نیز از نقوش بسیار ریز بهره گرفته‌ام.

در فضای دانش‌آموزی و کلاس، بچه‌ها چگونه می‌توانند از این شیوه هنری استفاده کنند؟

این کار، به خاطر ارزان بودن مصالح، برای بچه‌ها به راحتی قابل انجام است. معرق را به راحتی روی مقوا می‌توان اجرا کرد و وقتی کار پیشرفت کرد می‌توان روی چوب اجرا و بین اثر هنری و کاربرد هنری تلفیق ایجاد کرد. این روش به ایجاد انگیزه بخشی برای درآمذزایی در کار هنری کمک شایانی می‌کند و برای دانش‌آموزان می‌تواند حس خوشایندی بین تولیدات هنری و فروش آن‌ها به وجود آورد.

برای شما آرزوی کار روزافزون در این عرصه را داریم.

از نمایشگاه هفت هنر - نیاوران
اکریک روی بوم
موضوع: پاییز

[/https://www.roshdmag.ir](https://www.roshdmag.ir)